EPISODE DIN ISTORIA RESBELULUI INDEPENDENTEI ROMANIEI

SANTINELA DE LA GRIVIȚA

DE

N. D. POPESCU

Edițiunea II-a
Revézută si corectată

BUCURESCI

DEPOSITUL LA LIBRĂRIA H. STEINBERG
7. — Calea Rahovei — 7
1889

DE ACELAŞI AUTOR

în ediţie separată

DEPOSITUL LA H. STEINBERG

Amazoana de la Rachova ilustrat . . .	2-a	ediţie	1 volum
Banul Mărăcine, ilustrat	2-a	„	1 „
Botezul de sânge, ilustrat	2-a	„	1 „
Bujor Haiducul, ilustrat	2-a	„	1 „
Căpitanul Buzdugan, ilustrat	2-a	„	1 „
Codreanu Haiducul, ilustrat	1-a	„	1 „
Constantin Brâncoveanu, ilustrat . . .	2-a	„	1 „
Fata de la Cozia, ilustrat	2-a	„	1 „
Iancu Jianu Zapciu, ilustrat	1-a	„	1 „
Iancu Jianu Haiduc, ilustrat	4-a	„	1 „
Istoria Resbelului Româno-Turc	3-a	„	2 „
Maria Putoianca, ilustrat.	2-a	„	1 „
Meşterul Manole, ilustrat.	3-a	„	1 „
Miul haiducu, ilustrat	3-a	„	1 „
Peneş Curcanu, ilustrat	2-a	„	1 „
Primul Rănit, ilustrat	2-a	„	1 „
Moartea luĭ Bujor, ilustrat	1-a	„	1 „
Prisonierul de la Plevna, ilustrat . . .	3-a	„	1 „
Radu Anghel	1-a	„	1 „
Radu al III-lea cel frumos	1-a	„	1 „
Sentinela de la Griviţa, ilustrat	2-a	„	1 „
Sora de caritate, ilustrat	2-a	„	1 „
Tunsu haiducu, ilustrat	3-a	„	1 „

Şi vor eşi în curênd succesiv:

Alexandru Lăpuşneanu, ilustrat	1 volum
Dumitraşcu Cantemirŭ, ilustrat	1 „
Epoca Ghiculescilor, ilustrat	1 „
Epoca Mavrocordaţilor, ilustrat	1 „
Juneţea luĭ Mihaiŭ Viteazu, ilustrat	1 „
Mihaiŭ Viteazul şi călăul, ilustrat	1 „
Mărirea luĭ Mihaiŭ Viteazu, ilustrat.	1 „
Mihaiŭ Viteazul, domn al Ardealuluĭ, Moldoveĭ, şi Ţêreĭ Românescĭ	1 „
Mihnea cel rêŭ, ilustrat	1 „
Mircea cel bătrân, ilustrat	1 „
Moscenitoriĭ luĭ Radu Negru	1 „
Postelnicul Constantin Cantacosino, ilustrat. . . .	1 „
Radu al III-lea cel frumos, ediţie nouă ilustrat . .	1 „
Radu Negru şi descălicătórea, ilustrat	1 „
Radu Vodă de la Afumaţĭ, ilustrat	1 „
Stefan Vodă cel mare, ilustrat	1 „
Testamentul luĭ Petru cel mare, ilustrat	1 „
Colecţiunĭ de nuvele, ilustrat	6 „
Colecţiunĭ de basme	3 „

24, Tip. Modernă Gr. Luis. Str. Academieĭ 24.

I.

In anteposturĭ

Nóptea dintre 14 şi 15 Noembre a anuluĭ 1877 era obscură; cerul era acoperit de norĭ groşĭ, vêntul sufla rece şi o plóe měruntă amestecată cu mădărică de zăpadă făcea imposibil traiul afară de adăpostŭ; cu tótea astea în juruĭ aceluĭ balaurŭ cu sute de gurĭ ce înghiţi cu lăcomie atâtea vieţĭ omenescĭ, şi care se numesce Plevna, miĭ de oştenĭ staŭ în anteposturĭ cu ochiĭ ţintă spre monstrulŭ cumplitŭ şi înfruntaŭ cu bărbăţie întunericulŭĭ nopţiĭ, asprimea friguluĭ, iuţeala vêntuluĭ şi umedeala ploi, doar doar să'l vadă doborît.

Adăpostŭ n'aveaŭ d'asupra capuluĭ de cât numaĭ ceru sprijin pentru picióre n'aveaŭ de cât un nămolŭ gros şi cleios, îmbrăcămintea le era subţire şi în mare parte ruptă, dar neputinciόse eraŭ în contră-le şi şiueratul Crivěţuluĭ, şi asprimea friguluĭ, şi umedéla noroiuluĭ, căcĭ în pepturile lor clocotea sântul foc al iubireĭ de ţéră.

Iubirea de ţéră, astă flacără sublimă care face pe omŭ egal cu D-deirea, astă scântee cerească, isvor a totŭ ce e bun, generosŭ şi mare pe acestŭ pămêntŭ, rěsturnase tóte legile natureĭ;

şi din nisce fiinţe slabe şi neputincióse contra elementelor, făcuse nisce titanĭ, nisce nemuritorĭ.

In deşert se repedeaŭ vênturile din peşterile negruluĭ adâncŭ ca să respingă santinela Română de la postul sĕŭ, în deşert viscolul şi chiciura îşĭ dădeaŭ mâna cu vênturile turbate spre a face şi maĭ grósnică viaţă afară din casă, în deşert sute de pâlcurĭ de norĭ fumurîĭ alergaŭ încurrându se pe întinsa pânză a negruluĭ firmament spre a împlea aerul de miĭ de fantasme schilóde, grósnice şi cobitóre, căcĭ Românul sta nemişcat la postul sĕŭ precum a stat d'atâtea secole străbuniĭ sĕĭ ca să oprésca păgânismul d'a copleşĭ creştinismul şi precum strenepoţiĭ mareĭ naţiunĭ Romane aŭ stat veacurĭ ne numĕrate ne mişcaţĭ la poarta oriertuluĭ ţiind mereŭ în mânĭ şi mereŭ aprinsă flacla civilisaţiuniĭ care să rîsipéscă întunericul produs de negura barbarieĭ

Trecură veacurĭ peste veacurĭ, năvălirĭ peste năvălirĭ, primejdiĭ peste primejdiĭ; Românul le înfruntă pe tóte, cu tóte se luptă, adesea rĕsturnă leul turcesc în flórea măririĭ sale; une-orĭ cădu, dar se ridică îndată înzestrat cu nouĭ puterĭ, şi din loc nu se clinti, postul nu'şĭ părăsi o singură clipă.

El a avut tot-d'a-una duşmanĭ, tot d'ăĭ marĭ şi puternicĭ; el tot-d'a-una a avut primejdiĭ de înfruntat, tot de cele grósnice; nicĭ o dată însă nu 'şĭ a numĕrat duşmaniĭ, nicĭ o dată n'a mĕsurat mărimea primejdiĭ, ci 'şĭ a făcut semnul cruciĭ şi cu D-ḑeŭ înnainte.

Aşa a fost Românul, aşa e şi aşa va fi d'apururea cât va maĭ fi pruncuţ la sîn de mamă Română, flăcăiandru la vatră de tată Român, o fiinţă de om pe pămênt care să ḑică: Român mia fost tata, Român sunt, Român voiŭ să mor. Asemenea fiinţe oţelite printr'atâtea veacurĭ de sufferinţe şi răbdărĭ, nu se daŭ înapoĭ dinnaintea vêntuluĭ şi chiciuriĭ, maĭ cu sémă când maĭ deună-ḑĭ aŭ înfruntat viscolul bombelor, viforul şrapnelelor şi plóia granatelor Turcescĭ. Nu; de giaba dar vĕ deslănţuiţĭ furiele vênturĭ turbate şi vĕ înmulţiţĭ spaimele negurĭ cobitóre.

Santinela Română nu scie ce e dosîrea, nu scie ce este

codăcia; ea móre dar nu fuge nicĭ o dată; vênturi, vijeliĭ, furtune voĭ vĕ înfuriaţĭ şi ea rîde, voĭ urlaţĭ cu turbare şi ea cântă, voĭ vĕ mâniaţĭ şi ea se veselesce; încetaţĭ dér cu lupta căcĭ aveţĭ înnainte nisce neînvinşĭ.

Mergeţĭ în anteposturĭ necredinciosĭ, uitaţ-vĕ, privițĭ, ce vedeţĭ? Sunt ele, santinelele Române, îngropate în şanţurile de paralele, înfăşiurate în mântăluţa lor cea şiuşilită. Ce fac ele? dórme? picotésă? tremură de frig séŭ frică? nu, ci tóte ţin arma la mână, degetul pe trăgaciŭ şi ochiĭ ţintă spre duşman; amar de păgânul ce va îndrăsni sĕ 'şĭ scóţă capul afară de coronămnêtul redutelor, căcĭ ochiĭ lor ţintesc bine şi mânele lor nu fac greşiŭ. Asemenĭ santinele neadormite se ţin lanţ de la Poradim până la Dolni-Etropol. Pasĕre d'ar fi duşmanul tot n'ar putea sĕ scape din cercul lor de fier.

Intr'unul din aste posturĭ, într'unul din cele maĭ importante, adică maĭ primejdióse, într'un capĕt al paralelelor care se întindeaŭ de la Griviţa spre reduta Bucoveĭ, într'un colţ înnaintat al unuĭ zigzag, se afla un dorobanţ, un curcan, unul din nenumĕraţiĭ eroĭ aĭ glorióselor episode de maĭ deunădĭ, care vĕduse mórtea de aprópe, se luptase cu dênsa voinicesce pept la pept şi o biruise spre a sbura la nouĭ biruinţe.

De şi Dunărea 'l vĕduse născênd pe malurile eĭ, el era înnalt ca un brad, drept ca un plop şi falnic ca un paltin; ursita pusese pe chipul luĭ o înfăţişare mândră şi evenimentele din urmă îl înzestrase cu frumuseţea bărbăţieĭ, cu a bărbătosiea viteazuluĭ, cu aureola aceluia ce scie că 'şĭ a împlinit datoria cu vrednicie. Numele astuĭ voinic era Stan Flămândénu, soldat în compania 1, batalion 1, regimentul al 5-lea de dorobanţĭ.

Paralela în care sta era ceva maĭ adêncă ca jumĕtate statura unuĭ om şi malul despre duşman se ridica până la înnălţimea capuluĭ, ast-fel că un om de statură ordinară n'ar fi putut vedea nimic în juru-ĭ; el însĕ trecea cu ca-

pul preste coronămênt şi 'şĭ plimba cu atenţiune şi îngrijire privirea în tóte direcţiunile.

Puşca 'ĭ era reḑemată de mal cu gura spre duşmanĭ, cartuşul vârât în cameră, degetul lipit de piedică şi patrontaşiul deschis gata pentru o nouĕ încărcare; ast-fel sta de maĭ bine d'o oră el, precum sta şi tótă pânḑa de camaraḑĭ care formaŭ verigele imensuluĭ lanţ.

Tóte facultăţile omuluĭ în asemenea moment se concentréḑă numaĭ în ochĭ şi urechĭ: a vedea şi a auḑi cât se póte maĭ bine, iată unica preocupare a tuturor santinelelor, însă Stan Flămândénu, care crescuse pe malul Dunăreĭ şi avea ochĭ îndestul de bunĭ ca să vadă în besna nopţiĭ din satul luĭ, cúm pleca furişindu-se de dincolo caicul contrabandieruluĭ turc şi auḑea sgomotul aprópe mut ce producea lopeţile séle, n'avea nevoe d'atâta silinţă, ci da voe gândurilor sale ca să maĭ sbóre şi aiurea; pote că chiar fără voia luĭ aste fiice rebele fugeaŭ spre acele ţĕrmurĭ unde 'l ascepta un dor, o iubire, o îngrijire.

Iată cam ce cuvinte eşea printre buzele luĭ încetinel ca şi gândirea, pe când sta de ceas într'acea nópte.

— Ah! ce încet se scurge vremea când omul e încins de dor! Ciasurile trec ca ḑilele şi ḑilele ca aniĭ!... Ce bine ar fi daca aniĭ s'ar face ḑile şi lunile ciasurĭ! ne-am vedea cu o ḑi maĭ curênd visul cu ochiĭ, am vedea fâlfâind cu mândrie biruitorul steag alŭ Românilor pe zidurile Plevneĭ, şi după biruinţă am maĭ da ochĭ cu ceĭ d'acasă!... Ah! Dómne Dómne! cât de cumplit e ăst dor d'a casă!... De optŭ lunĭ şi maĭ bine nu 'ĭ-am maĭ vĕḑut, şi parcă sunt optŭ anĭ! La pascĭ, uite, vine anul de când n'am maĭ dat p'acasă şi de două lunĭ trecute nu am nicĭ o scire despre nevasta şi copiĭ, şi gândul mĕ muncesce, mă muncesce grósnic! Ce s'o fi făcut eĭ óre? trăescŭ, aŭ murit! aŭ lipsă de ceva? nu sciŭ nimic; veḑĭ aste gândurĭ mĕ usucă d'an-picióreIe. Nu ducŭ grije de mórte, căcĭ daca voiŭ pica pe câmpulŭ de cinste, voiŭ striga ca Peneşŭ căprarulŭ din regimentul alŭ 13 de dorobanţĭ: „Dómne, ţie şi ţĕreĭ pentru care mĕ jertfescŭ

încredinţeḑŭ viitorul copiilor meĭ!... „şi ţara va îngriji de eĭ şi 'ĭ va ocroti ca o bună mamă ce e. Nu 'mĭ-e frică iarăşĭ c'o să fiŭ schilodît, căcĭ alŭ ţĕriĭ mele este şi trupulŭ şi sângele meŭ, dar să fiŭ viŭ şi sănĕtosŭ, şi eŭ să nu sciŭ ce se facŭ şi cum trăescŭ eĭ, ḑĕŭ astă grije mĕ chinuesce fórte cumplit! Trămite'mĭ Dómne sânte o păsărică ca să'mĭ aducă veste de la copilaşiĭ meĭ, ḑi Dómne unuĭ vênt ce suflă despre casă ca să'mĭ aducă pe aripele luĭ o şioptă din dorul lor! adu'mĭ Dómne o scire de la eĭ şi pe urmă fie voia ta.

Pe când rostea aste cuvinte duióse, îndreptându-şĭ ochiĭ spre negrul cer, urechile i se aţintiră de o dată spre partea Plevneĭ şi începu să asculte cu maĭ multă atenţiune, căcĭ i se păruse c'aude în depărtare óre-care sgomot. Ochiĭ alergară şi eĭ imediat ca să-şĭ facă datoria şi gândurile triste sburară ca băgarea de seamă pentru ca să nu fie amăgit.

De o cam dată urechile nu deosebi altŭ sunet de cât cel produsŭ de crivĕţ şi plóe, dar dupĕ câte-va minute, auḑi destulŭ de lămurit un uşiurel fâşiit ce semĕna cu tĕrîtulŭ unuĭ şarpe, care se apropia şi din ce în ce se făcea maĭ auḑit de el.

Stan lipi degetul de trăgaciŭ şi puindŭ arma la ochĭ strigâ:

— Cine e acolo?

Nicĭ un rĕspuns nu primi şi sgomotul se întrerupse iarăşĭ ca să se audă din noŭ într'o direcţiune lăturaşe.

— Cine e! strigâ Stan pentru a doua óră, şi nepriimind rĕspunsŭ nicĭ de astă dată, ca un vêrtej sări din şanţŭ, se năpusti spre locul bănuit şi începu a împunge cu vêrful baioneteĭ panḑa de întunerec ce învăluia spaţiul.

D'o dată auḑi cuvêntul aman, şi la minut se ḑări două scânteĭ ca duoĭ cărbunĭ, şi o umbră maĭ négră de cât umbra nopţiĭ. Cele doă scânteĭ eraŭ doĭ ochĭ de păgân şi umbra era a unuĭ om îngenuchiat.

— Cine escĭ tu! strigâ Stan, apucând umbra cu o mână vêrtósă şi aruncând'o în şanţul sĕŭ.

— Ah! aman, rĕspunse cu o voce sfâşietóre într'o roma-

néscă stricată, necunoscutul surprins de brava santinelă, aman! nu mĕ omorî.

— Rĕspunde o dată, cine escĭ şi unde te ducĭ? strigă Stan sguduindŭ ţeapĕnŭ pe necunoscutŭ.

— Ah! ghidi ghiaur, strigă turcul cu disperare după ce din sguduitura ce 'lŭ doborîsse la pămînt se încredinţă că avea aface cu un om maĭ puternic ca el şi că orĭ-ce rezistenţă ar fi fostŭ de prisos.

— Rĕspunde-mĭ că de unde nu te ucig, strigă iarăşĭ Stan.

— La mine Turc nizam, rĕspunse necunoscutul cu fudulie.

— Nizam! esclamă Stan mirat; dacă escĭ nizam, ce caţĭ să te strecorĭ printre santinele?

— La mine, se duce de la Plevna, fuge la mine.

— C[illegible] escĭ nizam, escĭ oştean regulat şi vreĭ să fugĭ? să-ţĭ părăsescĭ hoţesce steagul! esclamă Stan din ce în ce maĭ mirat.

— La mine ioc ecmec.

— N'aĭ pâne? 'ţi-e fóme, dacă fugĭ de foame pentru ce vreĭ să te strecorĭ printre posturĭ, şi nu vii ca să te daĭ de voe prins de rĕsboiŭ?

— La mine frică de voĭ, frică de iatagan al vostru, başibuzucĭ al nostru făcutŭ mult rizilie la voĭ.

— Ţĭ-a fost frică că noĭ o să rĕsplătim rĕul ce ne-aţĭ făcut iarăşĭ prin rĕŭ? Se vede că tu n'aĭ trăit printre Românĭ şi nu-ĭ cunoscĭ de loc. Află păgâne că Românul uită rĕulŭ şi nu 'şĭ aduce aminte de câtŭ numaĭ de bine.

— La mine cunósce pe voi, am fost în ţéră la voĭ; casa al meŭ e la Rachova, dar Hogea al nostru spus de voĭ mult rĕŭ.

— Hogea al vostru e un mincinos. Dar ce aĭ de tremurĭ aşa, 'ţi-e frică?

— La mine frig şi foame.

— Dacă 'ţĭ este frig şi foame na astă pătură dă te înfăşoară cu ea, na şi acest pesmet şi mănâncă.

Zicênd aste cuvinte, santinela desfăşură din jurul rani-

ţeĭ o pătură aproape noă şi scoase din dăsaga ce avea atêrnată după gât o galetă pe care Turcul începu s'o mănânce cu lăcomie.

— Ah! esclamă Turcul radios de bucurie, după ce mâncă pesmetul, tu *girâm*? tu *schender*? tu aĭ milă!

— Sunt Român, mila e o simţire firească în neamul meŭ.

— Be, ghiaur, la tine *baba*? la tine *cojuglar*?

— Da, sunt tată, am copiĭ; dar tu?

— Şi la mine baba, şi la mine cojuglar, rĕspunse Turcul aproape plângênd de înduioşoare, la mine *cardas* al têŭ, adăogă fugarul din ce în ce maĭ animat; la mine *cogeasî*, la tine *cogeasî*; Turc, Ulac, *adamasîn*.

— Intr'adevĕr tot ómenĭ, dar om şi om!

— Alah să'ţĭ dea bine.

— Mulţumim; acum după ce-aĭ măncat şi te-aĭ încălḑit, aide pe şeanţ la vale; înainte marş.

— Pe şeanţ la vale? murmură Turcul zăpăcit de mirare. Unde ducĭ la mine?

— Colea la răspântie să te daŭ în primirea căprarului.

— Căprar al têŭ unde duce la mine, ha?

— La Verbiţa.

— La mine nu merge la Verbiţa; la Rachova mĕ duc.

— La Rachova? şi ce să caţĭ acolo?

— Cadina al meŭ, cojuglar al meŭ la Rachova, conac al lor.

— Eĭ şi?

— La mine vrea vede pe eĭ.

— Aĭ vrea să 'ĭ veḑĭ? Veḑĭ asta nu se póte.

— Nu? Ama de ce nu?

— Pentru că nu se poate.

— Nu? şi de ce nu ha?

— Pentrn că e poruncă straşnică ca să nu lăsăm să iasă picior de Turc din Plevna.

— Be cârdaş be, la tine nu e hain, la tine ein, bim *adain*, Ulah are milă de Ahmed; la mine *cogea chioour*; la tine nu vede nimenĭ, dă drumu luĭ Ahmed. Tóte aceste cu-

yinte jumĕtate Românesţĭ şi jumĕtate turcescĭ le rosti turcul cu o întonaţie aşa de duióśă în cât Românul care cunoscea ceva din limba turcéseă, ca orĭ-ce mărginaşĭ după malul Dunări, se simţi mişcat şi nu putu d'a nu ḑice turculuĭ cu bunătate":

— Ia spune mĭ şi mie focul care 'ţĭ arde inima?

— *Ichi ilâ* a trecut de când la mine a plecat de la *conac.*

— De doĭ anĭ lipsescĭ d'a casă? esclamă Românul coprins de mare mirare. Ce aĭ făcut şi pe unde aĭ umblat într'astă vreme, căcĭ Plevna abia de treĭ lunĭ e înconjurată.

— Tabor al meŭ la Bosno bătut, la Cernagora bătut, la Mostar bătut, la Odriĭ bătut, apoĭ mers la Anadol, la Van, la Sucumcaleh; d'acolo la Burgas, la Eschisagra, la Şipca, pe urmă la Sofia, la Orchania şi de la Orchania intrat la Plevna cu Sevchet Paşa.

— Aĭ colindat lumea întreagă fără să-ţĭ veḑĭ nevasta şi copiĭ?

— Ah! ioc, ioc! esclamă turcul cu foc.

— Intr'adevĕr escĭ vrednic de plâns, murmură Românul înduioşat; el e maĭ nenorocit ca mine, adăogă în sine, şi eu credeam că sunt omul cel maĭ nenorocit!

— La tine plângĭ? esclamă Turcul vĕḑênd pe Român că 'şĭ şterge cu mâneca mantaleĭ o lacrimă ce se furişase la códa ochiuluĭ.

— Aşĭ! ba nu, nu e nimic, slăbiciune omenéscă.

— Ba da, la tine milă de Achmed, la tine inimă bună; dă drumul la Ahmed să vaḑă copiĭ aĭ luĭ.

— Nu 'mĭ este prin putinţă, aş călca porunca.

— Mĕ întorc bre; la mine vine la tine; pe Alah, il Alah! La mine se duce la Rahova, vede cadîna şi cojuglar, şi vine fuga, fuga la Cardaş Ulah!

— Nu se poate.

— Ha! nu? strigă Turcul scoţând din ochĭ scânteĭ luminóse, la mine scie pentru ce?

— Pentru ce?

— Rachova la mâna vóstră.

— Da, a cădut în mâna nóstră.

— Nizamĭ aĭ voştri ars Rahova, dărîmat conac al nostru, omorît cadîne şi copiĭ al nostru.

— Cine 'ţĭ-a spus aste minciunĭ?

— Minciunĭ ha?! iuz de iuz de cadâne şi copiĭ aŭ cădut sub iatagan al vostru.

— Miĭ de miĭ? dar bine măĭ omule cine tătarŭ 'ţĭ-a îndrugat nisce braşoave atât de boacăne?

— Voĭ dat foc la case al nostru, voĭ dat la pământ giamia al nostru, voĭ ucis tot, jefuit tot, haram de tot al nostru!

— Dar de unde aĭ aflat atâtea neadevĕrurĭ?

— De unde ha? strigâ Turcul care se anima şi se înfuria din ce vorbea maĭ mult; voĭ intrat în casa al nostru, harem al nostru prăpădit, cadîne al nostru prăpădit, copiĭ al nostru prăpădit; tot zarear!

— Ia ascultă măĭ păgâne, spune-mĭ odată cine 'ţĭ-a spus aste minciunĭ? că de unde nu te sugrum ca pe o găină.

— Vaĭ! de oraşiŭ al nostru, strigă Turcu din ce în ce maĭ fanatisat de sunetul graiuluĭ luĭ care din ce în ce devenea maĭ rĕsunător; giamiĭ al nostru echir la caĭ al vostru, şcola al nostru caravanseraĭ la nizam al vostru, cişmea al nostru chenef al vostru.

— Spune o dată, păgâne, dacă vreĭ să scapĭ cu dile, strigă Românul apucând de gât pe Turc şi sguduindu-l cu putere, cine a clevetit cu atâta neruşinare neamul Românesc?

— Cadiĭ şi hogiĭ aĭ noştri carĭ aŭ venit d'aco'o.

— Cadiĭ! şi hogĭ! ah! neam blestemat şi făţarnic care aţîţaţĭ zîzania între neamurĭ! Voĭ şi numaĭ voĭ aţĭ schimbat pe oamenĭ în fiare şi aţĭ aprins focul rĕsboiuluĭ şi al pustiireĭ.

— Cadiĭ şi hogiĭ aĭ noştriĭ ioc iolangi, rĕspunse dîrz turcul de şi era singur şi desarmat în mânele Românuluĭ care 'l ţinea strîns de gât.

— Nu sunt mincinoşĭ?!

— Ioc.

— Vreĭ să te încredințezĭ?

— Da.

— Dacă e așa du te la Rachova și încredințează-te păgâne, cum se port Românii cu femeile, copiĭ și nevoiașiĭ voștriĭ.

Pronunțând aceste cuvinte dădu drumul Turculuĭ care sări afară din șianț ca o săgeată și pieri într'o clipă dinainte-ĭ întocmaĭ ca o nălucă.

— Dute vedĭ țĭ copiĭ, fiĭ încaĭ tu fericit, murmură apoĭ Stan uitându-se lung după el și oftând din băierile inimeĭ.

După ceeia cădu iarăşĭ în neagra sa melancolie.

II

Sentiment și Datorie.

— Sĕraculŭ! dise maĭ apoĭ Stan uitându-se încă cu milă și rîvnă spre partea pe unde dispăruse Turcul; e tată și el, și el are inimă, o să aibă încaĭ parte să'șĭ védă copiĭ.... pe când eŭ!... póte că'mĭ o prinde bine astă faptă, s'o ruga și el cu credință luĭ D-deŭ în limba luĭ ca să mĕ învrednicéscă și pe mine să am acest noroc. Oh! dar da Sântulețul, că mult mi se maĭ pârjolesce pustia de inimă!

O tăcere momentală urmă după aceia, și maĭ târdiŭ, cam peste o jumĕtate de oră, se audi un sunet de pasurĭ care, cu tot sgomotul vêntuluĭ și ploi, ajunse până la urechile sale și îl făcu să iasă din acea pâclă de negre gândirĭ.

— Vine cine-va încoa despre tabăra nóstră! murmură el ascultând, dar cine să fie? schimbul? nu, căcĭ nu sunt două ciasurĭ de când staŭ de santinelă; póte c'o fi vr'o patraulă orĭ vr'o gardă mare!

Nu era nicĭ schimb, nicĭ patraulă, nicĭ guardă mare, era numaĭ o cétă compusă dintr'un caporal şi patru soldaţĭ care înaintaŭ prin şénţurĭ binişor ca să nu deştepte pe aceĭ ce dormeaŭ prin ele cu apa până la genuche.

Ajungênd aprópe de locul unde păḑea Stan escuada se opri, şi căprarul ḑise luĭ Stan:

— Vin după noĭ că te chiamă căpitanu.

— Nu'mĭ am împlinit ciasul, rĕspunse Stan.

— Nu face nimic, vino.

— Dar postul meŭ?

— Il va păḑi Neagu.

— Bine, rĕspunse Stan, şi începu să îndeplinéscă formalităţile schimbuluĭ de santinelă, adică să-ĭ comunice ce trebue să facă şi sĕ'ĭ spue cuvêntul de ordine din acea séră. După acea părăsi postul şi urmă pe camaraḑiĭ sĕĭ ḑicênd în sine:

— Ce noimă o fi avênd astă chemare la miez de nópte? ce s'o fi întêmplat? o fi venit póte vr'o veste rea de la ceĭ d'a casă? saŭ că e la mijloc vr'o drăcovenie!

Mergênd între camaraḑiĭ sĕĭ, Stan se muncea cu gândul ca să ghicéscă acea dracovenie şi tot gândindu-se şi iar gândindu se traversă tot şirul de şénţurĭ noroióse care lega anteposturile cu basele de operaţiune, se strecură binişor printre sutele de camaraḑĭ care dorméŭ prin şénţurĭ, coti maĭ multe zigzagurĭ şi depărtându-se cât trebue de întăririle Turcescĭ eşi din şeanţ la luminiş împreună cu însoţitoriĭ sĕĭ, străbătu o bucată bunicică de câmpie lucie, pe care plóia şi chiciura o făcuse şi maĭ lucie, şi se îndreptă spre nisce matahale negre ce se distingeaŭ în întunecimea orisontuluĭ.

Drumul era rĕŭ, noroiosŭ, alunecos, plin de gropĭ şi de băltacurĭ, dér îl trecură cu bine şi ajunse iute în mijlocul acelor matahale, adică în satul Verbiţa, reşedinţa cuartieruluĭ general Român. Stan vĕḑêndu-se acolo, începu să 'şĭ facă cruce şi iar să'şĭ bată capul ca să ghicéscă noima asteĭ chemărĭ aşa de ciudată şi să se întrebe pentru ce era dus la Verbiţa şi nu la Griviţa unde se afla stabilit regimentul din

care făcea el parte? nu se miră maĭ puţin când vĕḑu că în loc d'a se opri în marginea satuluĭ spre a intra în şirul de bordeie ce serveaŭ drept adĕpost oştilor cantonate acolo, fu dus în mijlocul satuluĭ şi condus spre unica casă cruţată de focul devastator al başibuzucilor, în care era stabilit cuartierul statuluĭ major general român.

Ajungênd acolo el şi camaraziĭ sĕĭ intră într'o tindă strimtă şi afumată şi se îndreptară spre fund unde se afla un pat de campanie şi înainte-ĭ o masă de brad de care sta rezemat cu coatele un oficer superior îmbrăcat numaĭ pe jumĕtate şi adâncit în lectura uneĭ hârtiĭ. Auḑind sgomotul produs de paşiĭ celor şease inşĭ, oficerul ridică în sus capul şi ḑărindu-ĭ la licărirea raḑeĭ de lumină ce împrăştia în juru-ĭ o lumînărică de sĕŭ înfiptă într'un gât de sticlă, ḑise încetinel:

— Călcaţĭ maĭ uşiurel, căcĭ acuşica aţipi d-lŭ general; apoĭ adaose adresându-se către caporal şi soldaţĭ;

— Lăsaţi-ne singurĭ c'am sĕ vorbesc puţin cu acest băiat.

Caporalulŭ şi soldaţiĭ eşiră, şi remâind singur cu Stan, oficerul îĭ ḑise cu o voce tristă:

— Cum te chiamă măĭ băiete?

— Să trăescĭ, d-le colonel, Stan Flămânḑeanu.

— Din ce armă?

— Alŭ cincilea regiment de dorobanţĭ.

— Ce batalion? ce companie?

— Batalionul I, compania V-a.

— De când escĭ soldat?

— De treĭ anĭ.

— Escĭ însurat orĭ nu?

— Da D-le Colonel, şi am duoĭ copiĭ, un băiat şi o fată.

— Când aĭ intrat de guardă?

— Erĭ la unspreḑece?

— Dar la poştul înaintat de la Griviţa de când staĭ de cias?

— De la ḑece ceasurĭ seara.

— Şi aĭ şeḑut până la?...

— Nu sciŭ ce cias fu când veni căpraru să mĕ schimbe, căcĭ cerul era plin de norĭ şi nu se ḑărea puiŭ de stea; dar daŭ cu socoteala c'or fi fost vr'uă unspreḑece şi ce-va.

— Va să ḑică pe la ḑece şi jumĕtate eraĭ de caraulă în postul ce ţi se încredinţase?

— Da, D-le Colonel.

— Eĭ ce aĭ vĕḑut cât aĭ stat acolo? ce s'a maĭ întêmplat? ce s'a petrecut?

— Bine pace, D le Colonel,

— Nimic extraordinar?

— Nimic.

— Nu s'a făcut vr'o mişcare printre Turcĭ? nu ne-a picat vre-unŭ fugar?

— De astă dată nu, ḑise Stan ca o voce tremurătóre şi silindu-se d'a 'şi ascunde roşeaţa ce'ĭ pricinuia ruşinea că pentru prima dată de când era soldat mirtea, se vede că vremea rea 'ĭ-a strînjinit, adăogâ el abia putênd grăi.

— Va să ḑică tu n'aĭ dat astă seară ochĭ cu nicĭ unŭ păgân?

— Nu, D-le Colonel, rĕspunse Stan perḑêndu'şĭ din ce în ce maĭ mult cumpĕtul.

— Adevĕrŭ grăescĭ? poţĭ să mĕ încredinţeḑĭ cu cuvêntul tĕŭ de osteanŭ? ḑise oficerul cu un ton apăsat, uitându-se ţintă în ochiĭ lui. Stan începu să facă feţe feţe, dar tăcu.

— De ce tacĭ? rĕspunde-mĭ, adaose oficerul cu unŭ ton maĭ restit.

— Am spus ce am sciut, murmură el clănţănindu-ĭ dinţiĭ în gură.

— Minţĭ, şi ca dovadă iată că cugetul te opresce să te jurĭ.

— Ba..... mĕ jurŭ.

— Nu; nu maĭ minţi de surda că sciŭ tótă şiretenia. Pronunciând aste cuvinte, oficerul bătu cu sabia în masă şi îndată intră printr'o uşe laterală un sergent de călăraşĭ.

— Aduceţĭ încoa pe prinsul turc.

Sergentul salută, dispăru o clipă și reapăru îndată precedat de un soldat Turc; Stan vĕḑēndu-lŭ scóse un ţipĕtŭ de spaimă și surpriḑă: era el, Ahmèd turcul ce mantuise.

— Cunoscĭ pe acest Turc? întrebă oficerul uitându-se ţintă în ochiĭ luĭ Stan. Stan nu putu să sufere săgetătórea privire a oficeruluĭ și 'șĭ plecă privirile în jos și iarăși tăcu. Rĕspunde-mĭ, cunoscĭ pre acest turc? adaose oficerulŭ maĭ cu restire.

Sĕrmanul soldat și d'ar fi voit tot n'ar fi putut să scóţă graiŭ din gură, căcĭ fălcile i se încleștase și urechile îĭ vîjiia ca cum ar fi suflat în ele miĭ de crivĕţe.

— Ast om vine din Plevna, adaose oficerul, el ese pe surîsul cuibŭ de foc și fier care a secerat viaţa a miĭ din fraţiĭ tĕĭ, póte că e unul din ucigașiĭ luĭ Căpitan Năstase. Sentinelele Române sunt dese și deștepte, și cu tóte astea el s'a strecurat prin primul rând de sentinele și era 'să scape și să se ducă cine scie unde ca sĕ ne aducă pe cap cine scie ce primejdiĭ. Dacă nu'l ḑărea și nu'l prindea o santinelă din al doilea rând, póte că acum Turciĭ călcaŭ peste trupurile nóstre fumegânde. Aĭ vĕḑut tu pe unde a trecut ăst Turcŭ?

— Nu.... abia șiopti Stan cu totul perdut.

— Nicĭ daĭ cu socoteala?

— Nu....

— Atuncĭ pentru ce tremurĭ? de ce 'ţĭ aĭ perdut cumpĕtul?

— Căcĭ mĕ prinde frigurile.

— Nu maĭ minţi de surda, băete, ḑise oficerul cu un ton poruncitorŭ, căcĭ el 'mĭ-a spus tot adevĕrul.

— Daca 'ţĭ a spus el, strigă bietul Stan ne maĭ putându-se stăpâni, ce maĭ mĕ întrebĭ și ce mĕ maĭ chinuescĭ? și mĕ facĭ să'mĭ maĭ pătez cinstea de surda? poruncesce plutonuluĭ să se adune și să'șĭ încarce armele, ca să se sfîrșească o dată.

— O să se facă tóte după cum scrie legea, n'avea grije,

rĕspunse oficerul, dar nu aci şi nicĭ acum; maĭ ântâiŭ aĭ să fiĭ judecat şi pe urmă condamnat dacă veĭ merita; până atuncĭ împlinesce-ţĭ datoria de soldat după cum te obligă legea şi spune'mĭ fără ocolurĭ, drept ca luĭ D-ḑeŭ, ce te-a făcut să daĭ drumul acestuĭ păgân?

Stan iar tăcu.

— Nu sciaĭ ordinêle severe ce s'aŭ dat tuturor santinelelor de când s'a învestit cu totulŭ Plevna? Nu 'ţĭ-a spus nimenĭ când aĭ intrat de ciasŭ ca să nu laşĭ să iasă din vizuina duşmană nicĭ o fiinţă omenească? nu 'ţĭ-adat ordin şefiĭ ca să aducĭ la depoul regimentuluĭ orĭ-ce fugar veĭ prinde?

— Ba mi s'a spus tóte.

— Nu ţi s'a spus că eĭ aŭ nevoe d'a scóte din lanţul de fier în care 'ĭ am închis, spionĭ şi curierĭ ca să vestéscă pe ceĭ de la Constantinopole de starea în care se găsesce Osman spre a le veni în ajutor?

— Ba mi s'a spus.

— Nu ţi s'a spus că o asemenea veste ar putea să fie pentru noĭ toţĭ fórte primijdiósă şi ucigătóre?

— Ba mi s'a spus.

— Nu ţi s'a spusŭ că cel ce va contraveni ordinelor date n timp de resbel nu maĭ are scăpare, ci e dat judecăţiĭ şi împuşcat fără zăbavă?

— Ba mi s'a spus.

— Atuncĭ de ce aĭ dat drumul ăstuĭ Turcŭ? Pentru ce l'aĭ lăsat să treacă fără să'l aducĭ ca pe un prins?

— Intreabă-lŭ pe el, căcĭ póte să'ţĭ spue maĭ bine ca mine, rĕspunse Stan cu hotărîre; el scie Românesce şi póte să vĕ spue pentru ce 'ĭ-am dat drumul, tot aşa de bine cum v'a spus că eŭ sunt acel soldat ce 'şĭ-a călcat în picióre cinstea spre a'lŭ scăpa pe dînsul.

— El, fĕtulŭ meŭ, nu 'mĭ a spus nimic, ci numaĭ chipul teŭ te-a dat de gol, replică cu un ton lin oficerulŭ.

— Atuncĭ daca e aşa, n'am ce vĕ maĭ spune, rĕspunse Stan cu hotărîre.

— Gândesce-te că escĭ tată, întrerupse oficerulŭ cu ton

blajin, şi că copiĭ 'ţĭ sunt micĭ şi numaĭ prin o mărturisire sinceră şi ne ocolită poţĭ căpăta óre-care uşurare.

— Şi el e tată; pentru aceia am uitat şi datorie, şi poruncă, şi cuvêntul dat, şi 'ĭ-am dat drumul ca să'şĭ maĭ vadă copiĭ; de ce nu vĕ dă el lămuririle de care aveţĭ nevoe spre a scăpa un alt tată?

— Nu'l întreb pe el ci pe tine.

— Imĭ scăpă din gură cuvîntul care m'a făcut să'ĭ daŭ drumul, ce maĭ vreţĭ acum de la mine?

— Adevĕrul în tótă întregimea luĭ.

— Acesta e adevĕrul.

— Va să dică turcul 'ţĭ-a spus că este tată?

— Da.

— Că nu 'şĭ-a vĕdut copiiĭ de mult?

— Da.

— Şi că de témă să nu'ĭ găsească morţĭ şi măcelăriţĭ a fost silit să fugă ca să se încredinţede?

— Da, da, D-le Colonel.

— Póte să fi spus dreptul, dar póte să fi şi minţit; póte să fie un tată adevĕrat, dar póte să fie şi un spion; nu te-aĭ gănditŭ tu la una ca asta?

— Nu se póte, D-le Colonel; tóte prefăcătoriile sunt cu putinţă, dar o ânimă de părinte, aprinsă de dorul copiilor sĕĭ nu se póte preface.

— Escĭ neispitit, fătulŭ meŭ, căcĭ nu cunoscĭ vicleşugurile omenescĭ.

— Nu sciŭ, póte sa fiŭ înşelatŭ, D-le Colonel, dar îţĭ spuĭ curat şi'ţĭ jurŭ pe tot ce am maĭ scump pe acestŭ pămêntŭ, că numaĭ mila m'a făcut să'mĭ calc datoria.

— Te credŭ şi te plângŭ băete, dar n'am ce 'ţĭ face; fapta ta e umană şi creştinéscă, o recunosc dar e o crimă pedepsită aspru de legĭ, şi eŭ sunt nevoit să te trimitŭ la Nicopole înaintea consiliuluĭ de resbel spre a'ţĭ lua pedépsa.

— Lasă-mĕ, încaĭ, D-le Colonel, să iaŭ şi eŭ parte la luarea Plevneĭ, şi pe urmă dacă oĭ scăpa teafărŭ, fă ce oĭ vrea cu mine, ia-mĭ şi viaţa.

— Nu se póte dragulŭ meŭ; a te depărta de steagul tĕŭ în ora cea mare a biruinţeĭ, acésta e începutul pedepseĭ ce meritĭ.

— E cea maĭ mare.

III.

O câmpie de resboiŭ

Cruntă e vederea unuĭ câmp de rĕsboiŭ, cruntă şi sfâşietóre pentru o ânimă simţitóre! Nu se maĭ vede verdeaţa de maĭ nainte, frumuseţele naturiĭ aŭ dispărut şi în locul lorŭ se vĕd numaĭ tristele rĕmăşiţe ale destrucţiuniĭ! Rîdĕtórele câmpiĭ ale Bulgarieĭ care maĭ înainte fermecaŭ ochiĭ şi răpeaŭ ânimele, se transformase într'un loc de groază; rodnicia pămêntuluĭ se schimbase într'o sterpiciune înfiorătóre şi viaţa într'un mormênt!

In locul câmpielor semĕnate cu grâne îmbelşugate şi păşiunĭ mănóse, eraŭ baltacurĭ mocirlóse şi infecte prin care dăceaŭ cadavre în putredĭciune; în locul livedilor drăgălaşe staŭ în picióre numaĭ câţĭ-va mărăcinĭ goĭ şi înegriţĭ de focul prafuluĭ de puşcă; în locul satelor şi oraşelor pline de viaţă şi veselie, îşĭ ridicaŭ frunţile spre cer numaĭ nisce ruine înegrite de fum, pe lângă care se strecura în nopţile fără lună pribeagul ce se întorcea să caute în sânul pămêntuluĭ aceía ce a ascunsese în momentul suprem al fugeĭ, şi în locul muncitoruluĭ care venea de la holde, se furişa başibuzucul jefuitor, care venea să răpească aceia ce a scăpat însă ne hrăpit, să dea morţiĭ şi foculuĭ aceia ce a maĭ rĕmas ne ucis şi ne aprins.

Drumurile cele marĭ, pe care maĭ înainte de rĕsboiŭ mergeaŭ în pace care şi căruţe pline cu bogăţiele natureĭ, acum eraŭ schimbate într'o imensă mare de noroiŭ prin care înotaŭ tunurĭ de mare calibru, chesóne pline cu material

de nimicnicire, care încărcate cu munițiuni, căruțe de ambulanțe pline cu răniți și murindi, și lungul și tristul convoiŭ al transporturilor de rechisițiune!

Bietele vite care altă dată eraŭ grase dolofane și pline de vigóre și sănĕtate și se jucaŭ trăgênd după sine poverile abundenței și prosperităţii, acum slăbănogite, flămânde rebegite și obosite, trăgeaŭ din rĕsputeri poverile sărăciei! Parcă pricepeaŭ și ele diferința ce esista între calitatea poverilor de maĭ înainte și a celor de acum, căcĭ înfățișarea lor era tristă și posomorîtă. Tristă le era înfățișarea, căcĭ tristă le era destinațiunea și instinctul par'că le spunea cum că cele ce nu cădeaŭ pe drum în lacurile de noroiŭ și nu pereaŭ sub biciul pahonțuluĭ, orĭ sub *nogaica* cazaculuĭ, ajungênd la destinațiune, aveaŭ să cadă în mânile măcelarilor ca să procure oștenilor o deamă de carne slabă și nesănătósă. Ferice d'aceia care reapucaŭ calea noianelor de noroiŭ și de baltacurĭ ca să evacueze nesfîrșitele transporturĭ de rănițĭ!

Iată partea vitelor în teribila epopee ce se desfășura pe câmpiile Bulgarieĭ între Dunăre și Plevna; a ómenilor nu fu maĭ de invidiat!.... Pahonții rușĭ, cărăușiĭ și beiliciĭ Românĭ înotaŭ de cu diua până nóptea și de cu nóptea până diua împreună cu vitișórele lor prin baltacurĭ și potmolurĭ intrând în noroiŭ până la brîŭ; când carul se înomolea ómeniĭ puneaŭ umĕrul la rótă, împingeaŭ din ruptul inimeĭ, trăgeaŭ chiar în locul vitelor, căcĭ cazacul sta la spatele lor și și învârtea în mânĭ grósnicul gârbaciŭ; iar când nu maĭ puteaŭ de loc, atuncĭ cădeaŭ ca și vitele în noroĭ, sleițĭ de puterĭ și înghețațĭ de frig, ridicaŭ spre cer nisce căutăturĭ desnădăjduite și mureaŭ ca dobitócele departe de căsuța în care trăise pân'atuncĭ liniscițĭ, departe de nevasta și de copilașiĭ ce îĭ asceptaŭ să le aducă pânea din tóte dilele!

Oșteniĭ prin lagăre nu eraŭ maĭ ferecițĭ, căcĭ și puterile lor carĭ trebuiaŭ conservate spre a da cu vrednicie pept cu dușmanul, se sleiaŭ luptându-se cu miĭ de suferințe! Nu maĭ era casă în picióre ca să 'ĭ apere de plóe și frig,

nu maĭ era copaciŭ pe pământ ca să le procure lemne şi cărbunĭ, iar pânzele corturilor şi mantalele lor eraŭ prea subţirĭ ca să 'ĭ apere de umeḑeală şi rebegeală.

In tabere ḑiua domnea activitatea, viaţa şi chiar o paliativă de veselie smulsă din ănimă printr'un eroism de abnegaţiune; dar ce activitate! ce viaţă! şi ce veselie! o întrecere d'a prepara în ore de repaos opera de carnagiŭ ce avea să aibă loc mâine, saŭ a repara actul de destrucţiune ce se săvîrşise în crepuscula nopţiĭ! Miĭ de ómenĭ alergaŭ de colo până colo întrecându-se, rîḑênd şi sbenguindu-se ca să prepare pentru a doua ḑi o nouă surpriḑă, adică să prefacă în cenuşe o localitate ce încă surâdea ceruluĭ posomorât, şi sute de minţĭ cu ochiĭ pe harte alcătuiaŭ planurĭ prin care să nimicéscă vre un centru de activitate şi abundenţă, să curme şirul vieţiĭ a sute de ființe omenescĭ, să repurteze vre-o victorie!....

Crud eştĭ, ḑeŭ al resbeluluĭ! crud şi nesăţios! omul nu 'ţĭ e de ajuns, vieţuitórele nu 'ţĭ împacă lăcomia prin jertfa vieţiĭ lor, nicĭ vegetaţiunea ce se desbracă momentan de podóba eĭ nu te satisface; ţie 'ţĭ trebue urme adâncĭ, urme neşterse, urme anevoe de reparat, destrucţiunea care să transmită posterităţiĭ grósnica faimă a faptelor téle!

Ţĭ-aŭ greşit ómeniĭ şi-'ĭ pedepsescĭ coşindu-ĭ ca pe holde, nimicescĭ vitele căcĭ prin ele îţĭ pornescĭ falangele cotropitóre spre câmpurile de carnagiŭ, dar arborul ce umbresce lunca cea verde ce 'ţĭ-a greşit? Dar păsărica ce 'şĭ-a agăţat cuibul de crăcile copacilor ce ţ'ĭ-a făcut? Ce 'ţĭ-a greşit isvorul de 'ĭ secĭ apele? Ce ţĭ-a greşit câmpurile de 'ĭ pârjolescĭ holdele? Ce 'ţĭ-a greşit pământul de 'l rĕstornĭ cu dosul în sus şi îl presărĭ cu şanţurĭ şi movile, cu fascine şi ţăruşĭ, cu grósă pardosélă de glónţe şi sfărămăturĭ de obuze, în cât vegetaţia pe a locurea să nu maĭ rĕsaară pentru multă vreme? Pedepsescĭ presentul, dar ce aĭ cu viitorul? Condamnĭ pe ceĭ de aḑĭ, dar de ce răpescĭ pânea din gura copiluluĭ din légăn?

Resbel, resbel, flagel D-ḑeesc, încetéză căcĭ 'ţĭ aĭ trăit

traiul, încetéză că e aprópe să te ajungă după urmă secolul al 20-lea, încetéză căcĭ suntem aprópe d'a deveni ómenĭ în tótă vigoarea maturitățiĭ, încetéză căcĭ pentru prosperitatea popórelor tu nu maĭ escĭ trebuincios.

Ce era Plevna maĭ 'nainte d'a tăbărî tu în préjma eĭ? după Cazanlic a doua grădină a Turcieĭ din Europa, un loc desfătător, cum o numesce Guillaume Lejeun, un turist francez, un orășel care trăia în mijlocul grădinelor și délurilor séle, aĭ căruĭ fericițĭ locuitorĭ îșĭ petreceaŭ linŭ viața, culegêndu-șĭ strugurii din potgoriĭ, bogatele lor grâne după câmpiĭ și pășunele din livedĭ; ce e adĭ? (1878) un nume istoric și ne-peritor, ce e drept, dar și o vastă ruină, un vast cataclism, un vast mormênt!

Satele d'imprejur sunt rase după fața pământuluĭ saŭ dac într'un morman de ruine, locuitoriĭ în mare parte aŭ trecut pe sub ascuțișul iataganuluĭ cerchezuluĭ și bașibuzuculuĭ și o parte din eĭ fugăresc pe icĭ pe colo goĭ și muritorĭ de fóme! Délurile de vie s'aŭ transformat în redute ucigătóre câmpiile în bande de șanțurĭ și paralele, livedile aŭ dispărut și holdele cu verdeață saŭ uscat sub dogórea foculuĭ ucigător. Șoselile sunt desfundate, drumurile schimbate în noianurĭ de humă nămolósă și urîtă la aspect și cóstele dealurilor în nisce alunicușurĭ ucigătóre. Incetează dar resbel, încetéză, căcĭ crude sunt resultatele téle.

Cam unele ca acestea medita în sine într'un limbagiŭ maĭ simplu dér póte maĭ colorat, un om, un oștean, un dorobanț traversând locurile ce se învecinesc cu Plevna și îndreptându'șĭ pașiĭ coborînd spre laturile Nicopoluluĭ.

Ast om, ast oștean, ast dorobanț era Stan Flămândeanu din al 5-lea regiment de Curcanĭ.

El fusese expediat din Verbița spre Nicopole într'un car țărănesc de rechidiție, condus de patru boĭ și mânat de un unchiaș încă verde; carul mergea in pasul boilor și doĭ călărașĭ însărcinațĭ d'a nu 'l perde din vedere mergeaŭ la pasul cailor în urma caruluĭ.

Astă supraveghere părea a fi de prisos, căcĭ Stan nu da

semne de opunere saŭ gând de fugă; el dăcea în fundul caruluĭ pe o mână de pae şi ghemuit în măntăluţa sa, uitându-se cu jale spre locurile ce-lŭ încojura.

El sta ne mişcat, ca o stană de piatră, fără să dea semn măcar printr'un gest că încă maĭ trăia; el sta amorţit, dar corpul nu'ĭ era bolnav, sufletul îĭ era sdrobit, abătut, nimicit pentru că se ducea spre Nicopole ca să fie judecat de consiliul de resbel ce funcţionase acolo în tot timpul cât durase luptele în jurul Plevneĭ, şi a'şĭ da seama de inculparea cea maĭ gravă ce se putea aduce unuĭ oştean, aceia că 'şĭ-a călcat consigna! Ce lovitură póte fi maĭ grósnică pentru un om şi maĭ cu şémă pentru un oştean, ca aceia d'a se vedea acusat de o crimă atât de infamă şi d'a se ascepta să fie condamnat chiar în momentul când spera să pue pe fruntea sa coróna eroilor? Ce isbitură maĭ puternică pentru un om de inimă ca aceia d'a se vedea taxat de trădător chiar în momentul în care credea că va fi rĕsplătit ca salvator? ce palmă maĭ nimicitóre pentru un soţ şi părinte ca trista realitate d'a vedea viitorul soţieĭ şi copiilor sĕĭ perdut pentru tot-d'auna, chiar în momentul când spera să'l védă îmbunătăţit în urma sacrificielor ce făcuse ţĕreĭ sale? Avea dreptate bietul om, avea dreptate să blesteme resbelul căcĭ el şi numaĭ el l'a adus în marginea prăpăstieĭ.

Dacă sufletul luĭ ar fi fost maĭ liniscit şi ochiĭ sĕĭ maĭ limpeḑĭ, ar fi putut să se cutremure şi să blesteme şi maĭ cu foc ast flagel Dumneḑeesc.

Aspectul vecinĕtăţilor Plevneĭ eraŭ demne de cutremurat, dar al laturilor maĭ depărtate era şi maĭ îngrozitor. Este sciut că de la Nicopole până în Balcanĭ nu e alt de cât o continuă şi neîntrerupta succedare de dealurĭ şi văĭ. Dealurile sunt formate dintr'un pămênt roşu, nisipos şi mişcător, în mare parte lipsit de pădurĭ, iar văilesunt formate dintr'un pămênt negru şi humos care în timp de tómnă şi primăvară servă drept pat al unor torente formate din scurgerea apeĭ de plóe după délurĭ, iar în timp de secetă

când se acoperea d'o păşune bogată servă drept islaz vitelor.

De la Verbiţa până la Breslenița sunt două trâmbe de asemenea dealurĭ, pe cósta cărora se adăpostesc satele Cuiulevaţ şi Cajulevaţ; de la Breslenița până la Cupricea e încă un deal şi de acolo până Muselim-selo este numaĭ o cóstă lină şi o vale întinsă dominată de dealurile Osmeĭ. Indată ce trecĭ Osma daĭ de délul pe care se află satul Cerno-selo şi după el se maĭ află încă o trâmbă de dealurĭ, la piciórele cărora se odihnesce Nicopoli.

Aste dealurĭ şi văĭ sunt tăiate d'a curmezişul de o şosea ce leagă Biela cu Nicopoli, Lovcea, Traian şi Orchania prin Plevna, şi preste Osma e aruncat un pod de piatră boltit în formă convecsă. Maĭ nainte astă şosea era destul de practicabilă, de şi întreţinută cam turcesce, şi podul în stare destul de bună pentru ţéra în care se afla; acum însă, adică pe la mijlocul luneĭ luĭ Noembre anul 1877 pod, şiosea, dealurĭ şi văĭ, din causa imenseĭ circulaţiĭ şi a nesfîrşitelor ploĭ ce începuse a cădea într'una de pe la începutul luĭ Septembrie, se transformase în nisce făgaşurĭ adâncĭ de apă şi noroĭ, prin care înnotaŭ cu viaţa în mânĭ la fie-ce pasŭ, miĭ şi miĭ de fiinţe de diferite forme şi mărimĭ încărcate cu felurite providiunĭ şi muniţiunĭ de resbel.

O! câte drame mişcătóre nu s'aŭ petrecut p'acele drumurĭ în decursul lungilor lunĭ de rĕsboiŭ; o! câte vieţĭ nu s'a sacrificat spre a asigura îndestularea oşteanuluĭ ce murea colo în rĕsboiŭ pentru binele comun, o! câte devotamente sublime n'aŭ avut loc fără ca nimenĭ să le reclame recompensele, fără ca nimenĭ să le spue posterităţii. Nu e locul aci d'ale enumera; pene maĭ competinte şi maĭ bine informate trebue, sunt datóre să adune cât se va putea maĭ multe din aste episode mişcătóre, şi să le spue lumiĭ ca să scie şi micŭ şi mare cu ce preţŭ şi cu câte sacrificiĭ s'aŭ cumpĕrat de către Românĭ iubita lor neatânare precum şi desrobirea creştinătăţeĭ de sub jugul păgîn.

Vom trece dar sub tăcere tot ce se petrecu pe acele

poreclite drumurĭ marĭ, şi vom spune numaĭ aceía ce vĕdură călăraşiĭ şi ar fi putut vedeà şi Stan dacă ar fi avut inimă de vĕdut.

Cum călătorul se vede la pólele dealuluĭ Cuprivei, chiar sub pólele dealuluĭ e face o împreunare între doă drumurĭ marĭ ce se coborŭ din două dealurì deosebite; unul e acela ce conduce de la Verbiţa spre Nicopoli, pe care venea convoiul luĭ Stan şi pe care 'lŭ adusese în óre-care stare de practicabilitate corpul de geniŭ românŭ; cel alt e acela ce vine de la Parodim prin Tucenița şi Mecica, pe care şerpuesce şoseaoa cea mare Nicopoli-Lovcea.

Cósta Cuprivei este maĭ lină şi maĭ prelungită, cósta Tuceniţeì este maĭ bruscă şi maĭ precipitată. Moş Dragnea conducĕtorulŭ caruluĭ în care dăcea Stan ar fi putut să se lase in grijea bouleanilor luĭ care cunosceaŭ drumul, căcĭ el bătătorise maĭ de multe orĭ aste locurĭ, dar n'o făcu, de ş drumul era pustiŭ, căcĭ pămêntul era alunecos, laturile cósteĭ cam prăpăstióse şi despre Nicopole se dărea în depărtare viind spre partea loculuĭ un fórte lung convoiŭ. Ca să nu dea omul de pocinogŭ, lăsá lenea la o parte, sări în mijlocul noroiuluĭ ce pardosea drumul, şi luându-şĭ boiĭ de funie începu a-ĭ conduce cu băgare de seamă spre vale în jos.

Pe când mergea ast-fel încitinel, urmat de aprópe de că lăraşĭ care 'şĭ conducea şi eĭ caĭ la pasŭ, vĕdu de o dată apărând pe cósta opusă o trăsură de ambulanţă care cobora cósta ca o vijelie, în fuga a treĭ caĭ înnebuniţĭ de zăbale şi biciŭ. Era o ambulanţă Rusească.

— Iată isprăvile sfinteĭ votchi! esclamă Drăgan, arătând călăraşilor căruţa ce cobora cósta ca carul luĭ Săntu Ilie; o să vedeţĭ că o să dea de pocinogŭ.

Nu sfîrşi bine unchiaşiul vorba, şi deja căruţa ajunse în vale, şi intră în mijloculŭ unuĭ băltăcăŭ de apă şi începu a sbura, sbura prin baltacŭ ca o barcă mânatŭ de decimĭ de pânze şi lopătarĭ.

Aceĭ ce staŭ pe capra căruţiĭ, trecênd p'aprópe de călăraşĭ începură să strige cu voioşie şi să dea bice cailor ca cum ar fi vrut să şi rîḑă de prudenţa Românească; Românii însă nu se cotiră, ridicară din umerĭ şi 'ĭ lăsară să facă ce or-vrea. Bucuria lor însă nu fu de lungă durată, căcĭ tocmaĭ când nu se asceptaŭ, tocmaĭ când desbicaŭ apa maĭ cu putere şi ridicaŭ în juru-le valurĭ de noroiŭ, d'o dată caiĭ făcură o săritură în lăturĭ şi se poticniră; doă róte din drépta eşiră afară din apă, căruţa îşĭ perdu echilibru şi se rĕsturnă în nomolŭ, iar maĭ repede ca o clipeală veseliĭ conducĕtorĭ fură aruncaţĭ cât colo în băltacŭ şi, lucru de gróză! treĭ nenorociţĭ răniţĭ care se aflaŭ în căruţă fură aruncaţĭ şi eĭ de sguduitură acolo unde deja ḑăceaŭ caĭ şi căruţaşĭ.

Spectacolulŭ era grósnicŭ! fiinţe omenescĭ, maĭ cu sémă suferinde, eraŭ în pericol! călăraşiĭ cu ânima lor Românéscă săritóre şi pornită spre milă, uitară într'un moment că aŭ sub paḑă un acusatŭ criminalŭ, uitară severitatea ordinuluĭ ce primise şi responsabilitatea ce spânḑura d'asupra capetelor lor, şi descălecând, într'o clipă săriră în apă şi alergară spre trăsura răsturnată. Căruţaşul căḑuse după capră între caĭ şi se lupta cu apa ca sĕ nu se înece, soldaţiĭ sanitarĭ ḑăcéŭ în nămolŭ cu apa maĭ până la gură, fără să se cerce d'a se scula, căcĭ eraŭ beţĭ morţĭ, şi sub hirurgul ce scăpase ca prin minune, se silea în zadar ca sĕ scape d'o mórte sîgură bietele fiinţe ce 'ĭ eréŭ confiate de şefiĭ sĕĭ. Călăraşiĭ cum sosiră, înţelese numaĭ de câtŭ că Drăgan nu se înşelase, că numaĭ sânta votchi fusese causa astuĭ regretabil accident, şi se puse în grabă pe lucru. Ca sĕ scóţă din căruţă şi de sub căruţă pe răniţĭ era cu neputinţă căcĭ n'avéŭ loc şi apa năvălea din ce în ce maĭ mult în întrul eĭ; sĕ lase pe aceştia şi să culeagă pe aceia ce deja ḑăceaŭ în noroiŭ nu le venea căcĭ ceĭ maĭ mulţĭ şi maĭ în primejdie eraŭ încă în căruţă; puse dar umeriĭ ca uniĭ ce eraŭ învăţaţĭ cu asemenea nevoĭ, se opintiră sciĭ colea voinicesce şi isbutiră a pune, dupĕ multă ostenélă,

căruţa pe róte; după aceia culese pe ceĭ căḑuţĭ prin apă, puse pe căruţaş şi pe sanitarĭ copăcel în picióre, ridicară caiĭ, drese cu chiŭ cu vaĭ hamurile şi aşeḑară pe caĭ la locul lor.

Subchirurgul uimit de repedele resultate ale acestuĭ ajutor ne asceptatŭ, alergâ în căruţă să vaḑă în ce hal se aflaŭ răniţiĭ şi se luă cu mânele de pĕrŭ îngrozitŭ de ceia ce vĕḑuse. Paturile suspendate în partea de sus se desprinsese şi căḑuşe cu poverile lor preste ceĭ de jos, răniţii ḑăceaŭ val-vêrtej unul preste altul într'un spaţiŭ îngust, fiind maĭ toţĭ uḑĭ de apă şi plinĭ de noroiŭ; unul din eĭ avea capul şi gura plină cu tină, la unul se deschisese ranele şi săngele roşia legăturile, iar unul ḑăcea leşinat fără să se maĭ mişce.

Bietul subchirurg, care, precum se vede, luase maĭ pucină parte din adăparea frăţească, începu să'şĭ dea cu pumniĭ în cap şi să cate în geantă cele necesare; apoĭ cu chiŭ cu vaĭ deşceptă pe cel amorţit, puindu'ĭ sub nas o sticluţă cu amoniacŭ, deslegă ranele ce'ĭ sângeraŭ şi le premeni în grabă; celuĭ plin de apă şi noroiŭ îĭ schimbă vestmintele şi pe urmă începu să 'ĭ numere. Şeful sĕŭ îĭ dăduse în primire patru răniţĭ şi în căruţă eraŭ numaĭ treĭ!

Un ţipătŭ de grózá eşi atuncĭ din peptul sĕŭ, şi fără să scie ce face, se aruncă în apă şi începu să scormonească cu mănele noroiulŭ ce'ĭ venea maĭ până la brăŭ. Cătând încoa şi în colo prin apă dete de un obstacol înnămolit, se cercă să'lŭ ridice în sus, preste putinţă; greutatea luĭ era maĭ presus de puterile sale. Călăraşiĭ înţelese; se duse să pue măna ca să'ĭ dea ajutorŭ, şi după maĭ multă trudă şi osteneală, reuşiră să misce din locŭ şi chiar să ridice acea greutate până la suprafaţa apeĭ, dar cum o ḑăriră o lăsară repede să cadă iar în jos coprinşĭ de scârbă şi spaimă, căcĭ în locŭ de om scosese din apă capul şi grumajii unuĭ bivol umflat şi pe jumĕtate putred: iată obstacolulŭ care rĕsturnase căruţa.

Tóte bune, dér unde era omul ce lipsea? nicăerĭ! subhirur-

-gul şi călăraşiĭ îl cătară d'a surda maĭ o jumĕtate de oră şi de urma luĭ nu putură să dea. Obosindu-se d'atâta cătare şi uitătură, călăraşiĭ se întórse la carulŭ lor, şi cum ajunse se grăbiră d'a se uita în căruţă dar nu vĕdură nimic căcĭ Stan şi moşnégulŭ dispăruse!.. atuncĭ părul li se sbârli măciucă în cap, blesteme grósnice eşiră din buzele lor şi săriră iute pe caĭ ca sĕ alerge în gónă după urma fugarilor spre a pune mâna pe eí. N'apucară însă sĕ pornéscă şi stătură loculuĭ uimiţĭ şi înduioşaţĭ, căcĭ dăriră la óre-care depărtare pe Stan şi pe cărăuşŭ cam în dosulŭ căruţeĭ rusescĭ şi la óre-care depărtare de carŭ, ducênd în braţe spre ambulanţă un corp omenesc, pe rănitulŭ perdutŭ.

Cum îĭ dăriră călăraşiĭ alergară voioşĭ spre acea parte, îl ajutară să ducă povara ce încă respira, încredinţară pe rănit în mâna hirurguluĭ care începu să plângă de bucurie şi pe urmă se întórse spre carulŭ lor.

Iată cum prisonierul amenințatŭ de mórte, reuşise să dea viaţă unuĭ om; el sta tot adâncitŭ în pirotéla luĭ şi moşneagulŭ scosese din carŭ câţĭ-va cocenĭ de porumb şi 'ĭ pusese în gura boilorŭ ca sĕ le maĭ moméscă fómea când de o dată se audi un ţipătŭ de desperare aprópe de eĭ. Stan audindu-lŭ tresări, deschise ochiĭ, se uită în juru-ĭ şi îndată arată moşneaguluĭ cu mâna un punct abia vĕdut care se mişca încoa şi în colo Moşneagul cum vĕdu acea mogîldeaţă se înfioră şi începu să se închine, dar din loc nu se mişcă; Stan însă maĭ iute ca o licărire de fulgerŭ, sări în apă, se repedi spre acelŭ punctŭ, îlŭ ajunse la óre-care distanţă de carŭ, pusse mâna pe elŭ şi scóse din nămolŭ unŭ omŭ care nu ştia ce face şi unde se duce, o fiinţă cu puterile scurse, cu mintea rătăcită şi cu trupulŭ înlemnitŭ. Puindŭ mâna pe el vru să 'lŭ ia în braţe ca să 'lŭ scótă afară din apă, însă înecatulŭ începu să se smâcească şi să se lupte cu desperare. Inţelegênd c'avea a face cu unŭ omŭ desperatŭ de gróza morţiĭ şi póte şi bolnavŭ de tifosŭ în aprinderea furieĭ de nebunie, Stan îlŭ coprinse bine în vânósele luĭ braţe, îlŭ

ridică în susŭ, făcu semnŭ moşnégului să vie ca să 'ĭ dea ajutorŭ, şi luptându se cu elŭ într'un modŭ destulŭ de seriosŭ, reuşi să 'lŭ domolescă şi să pótă a'lŭ duce spre ambulanţă.

După ce dobândiră de la moşneagŭ aste lămurirĭ, călăraşii minunaţĭ de neaşteptata purtare a prisonierului lorŭ, încălecară şi se aşedară fie-care în câte o lature a caruluĭ. Stan se sui într'ênsulŭ şi iarăşĭ se ghemui în cuibulŭ sĕŭ, moşneagul ocupă loculŭ din gura caruluĭ ca să mâne boiĭ maĭ cu înlesnire, şi după ce 'şĭ făcură cu toţiĭ cruce şi 'şĭ urară uni altora cale bună, porniră înainte spre Muselin-Selo.

IV

Un convoiŭ de rechisiţie

Valea dintre Griviţa şi reduta No. 2, fu botezată de Românĭ: *Valea plângereĭ*; acestŭ nume cobitorŭ putea să 'lŭ pórte tóte văile dintre Nicopolĭ şi Plevna, căcă multe lacrămĭ de creştinĭ curse prin acele locurĭ blestemate; maĭ cu asupră îlŭ merita valea Osmeĭ.

Omulŭ celŭ maĭ deprinsŭ cu spectacolele îngrozitóre, fiinţa cea maĭ împietrită nu putea să rĕmâe nemişcat la vederea grozăviilorŭ ce se desfăşura în fie-care minutŭ şi la orĭ-ce pasŭ într'acéstă vale de jale. Dealurile aci se maĭ depărtaŭ unele de altele şi formaŭ o mică câmpie, prin mijloculŭ căreia Osman 'şĭ săpase adâncele şi prăpăstiósele sale malurĭ. Prin acéstă câmpie şi ceva cam pieziş de apă, şerpuia soseaua cea mare care se despărţea în douĕ la piciorulŭ unuĭ dealŭ spre a lua douĕ direcţiunĭ deosebite. Transporturile cele ne stârşite, greutatea maşinelor de rĕsboiŭ ce trecuse pe ele, reaoa stare în care se aflase sub neîngrijitórea administraţie a guvernuluĭ turcescŭ şi maĭ cu seamă ploile cele marĭ şi dese transformase altă vale, cum amŭ maĭ spusŭ, într'unŭ adevĕrat eleşteŭ.

In acelŭ dedalŭ de apă şi humă se vedea icĭ unŭ carŭ resturnatŭ, sfărîmat şi părăsitŭ de proprietarulŭ sĕŭ, colo un mormanŭ de pesmeţĭ mucedịtŭ şi încinsŭ de udătură, dincolo câte-va perechĭ de boĭ cu picióreIe rupte şi pântecele spintecate de fiarele de pradă, maĭ în colo unŭ calŭ poticnitŭ, cu capulŭ întinsŭ şi limba scósă, ţintindŭ o privire stinsă spre o manta putredịtă ce plutea pe d'asupra noroiuluĭ; la óre-care depărtare zecimĭ de vite, boĭ, bivolĭ, oĭ şi capre, căzute de obosélă şi fóme, şi infectând aerulŭ cu greulŭ lorŭ mirosŭ!... Astă tristă dar ne lipsită urmă convoiurilor de rĕsboiŭ, era înconjurată de câinĭ ce urlaŭ, de şiacaliĭ ce se furişeaŭ prin coşurile descărnate ale stârfurilor putrezite şi de lupĭ ce se băteaŭ între dênşiĭ ca să apuce şi să hăpăiască mĕruntaele victimelorŭ próspete ce sfâşiase de curênd.

In aerŭ planaŭ vulturiĭ ce venise din inimele Balcanilorŭ şi de prin pleşiuvele vêrfurĭ ale Carpaţilorŭ, cloncaniĭ ce umpleaŭ aerulŭ de tristele lorŭ ţipete, şi corbiĭ, şi ciórele ce ciupeaŭ şi ele pe unde puteaŭ din mulţimea leşiurilorŭ ce zăceaŭ în tóte părţile. Din tóte aceste resturĭ, unele fumegânde şi altele putrezite, tăvălite în apă şi noroiŭ, şi din mirosulŭ particularŭ alŭ fiarelorŭ de pradă ce umblaŭ în cete compacte, maĭ cu sémă nóptea, eşaŭ nişte exalaţiunĭ miasmatice aşa de nesuferite în câtŭ i se întorcea omuluĭ inima şi se bolnăvea nu maĭ respirându-le.

Trecând p'acolo, călăraşiĭ îşĭ astupară nasul cu degetele, moş Drăgan scóse din luleaoa ce ne lipsit ţinea între dinţĭ, unŭ norŭ gros de fum şi boiĭ mugeaŭ cu întristare; numaĭ Stan nu făcea nicĭ o mişcare; bietul om iar căzuse în ne nesimţire. Intr'acestŭ timpŭ convoiulŭ ce se zărise în depărtare se apropie de eĭ şi trecu pe lângă dênşiĭ luptându-se cumplitŭ cu greutăţile ce se înmulţea şi se împrospăta la fie-ce pasŭ. Cincĭ-zecĭ şi maĭ bine de care încărcate cu pesmeţĭ mergea unulŭ după altulŭ într'unŭ şirŭ care nu maĭ avea sfârşitŭ. Carele trosnea sub greutatea povereĭ, boiĭ suflaŭ cu putere şi ómeniĭ 'ĭ încurageaŭ să

mérgă înainte prin bice, mângâerĭ, îndemnărĭ şi felurite strigăte asurzitoare. Patru perechĭ de boĭ eraŭ înjugaţĭ la fie-care carŭ; ómeniĭ ce 'ĭ conducea mergea prin noroĭ pe lângă dênşiĭ şi puneaiĭ umĕriĭ la obede la fie-ce pasŭ, bicele şi chiotele nu se maĭ precurmaŭ, şi cu tóte acestea boiĭ abia se mişcaŭ, căcĭ rótele eşaŭ din apă încărcate cu noroiŭ grosŭ şi intraŭ în pămêntŭ maĭ până la osie.

Pe unŭ drumŭ bunŭ ar fi mers în fugă şi oşteniĭ n'ar fi avutŭ să sufere nicĭ o lipsă; însă pe o asemenea cale orĭ-ce în demnŭ saŭ bună-voinţă eraŭ fără de folosŭ. Administraţia centrală 'şĭ-a făcutŭ datoria, Românii de dincoace aŭ trămisŭ fraţilorŭ de dincolo destule provizii, şi cu tóte acestea oşteniĭ aŭ fostŭ nevoiţĭ să mănânce cândŭ porumbŭ coptŭ, cândŭ porumb fiertŭ, une-orĭ şi cocenĭ fără alte merinde, pentru că drumurile bulgărescĭ nu eraŭ făcute de românĭ ci dă turcĭ.

Pe când mergea astŭ-felŭ încet, trosnindŭ şi tot înămolindu-se marele convoiŭ de o-dată carul din fruntea convoiuluĭ se opri d'o-dată şi se plecă într'o rînă şi o rótă din napoĭ se rupse în micĭ fărîme. Cele-l'alte care stătură tóte şi călăraşiĭ ce le însoţeaŭ veniră să vază ce pricină 'ĭ oprea. Vĕzêndŭ că repararea era cu nepŭtinţă aşa în grabă şi că altă rótă nu se maĭ găsea, comandantul escorteĭ dătu ordine să cotéscă la drépta, dar ţĕraniĭ strigară într'o voce că maĭ bine preferaŭ mórte de cât să lase pe camaradulŭ lor singur intr'acele locurĭ, prada lupilor şi a başibuzucilor. De surda fură şi îmbunările şi ameninţările şi chiar silnicia, căcĭ suferinţele ce îndurase până aci bieţiĭ ómenĭ le învârtoşase inima aşa de multŭ, în cât nu maĭ eraŭ simţitorĭ nicĭ la înduioşărĭ, nicĭ la înfricoşărĭ şi nicĭ la pedepse.

Atuncĭ Stan care asculta din carulŭ luĭ, se sculă în picióre şi le ḑise:

— Fraţilorŭ: copiĭ şi rudele nóstre care batŭ colo la Plevna pentru mântuirea nóstră, morŭ de fóme, nu le a maĭ rĕmas de câtŭ cocenĭ de porumb; în mâna vóstră stă d'a-ĭ perde saŭ mântui, alegeţĭ.

— Să plecămŭ c'audĭ ce spune acestŭ curcan, ḑise unŭ unchiaşŭ.

— Să plecămŭ, strigară toţĭ dând bice boilorŭ.

— Unchiaşule, adaose Stan adresându-se către conducătorulŭ convoiuluĭ aĭ şi d-ta vr'un neam la Plevna?

— Cum să n'am sărăcuţ de maica mea! rĕspunse unchiaşulŭ; ce orĭ credĭ că nu sunt român? am un ginere şi douĭ nepoţĭ.

— Atuncĭ pune mâna împreună cu noĭ tătucule, deşartă saciĭ cu pesmeţĭ în carul d-tale, înjugă toţĭ boiĭ la un loc, întórce-te înapoĭ şi dă fraţilor noştri încă câte-va îmbucăturĭ de pâine.

— Să trăeştĭ fĕtulŭ moşiculuĭ, strigă moş Drăgan, aruncând căciula în sus; la Plevna înapoĭ băeţĭ.

— La Plevna, strigară toţĭ ţĕraniĭ puindu-se iute pe trébă.

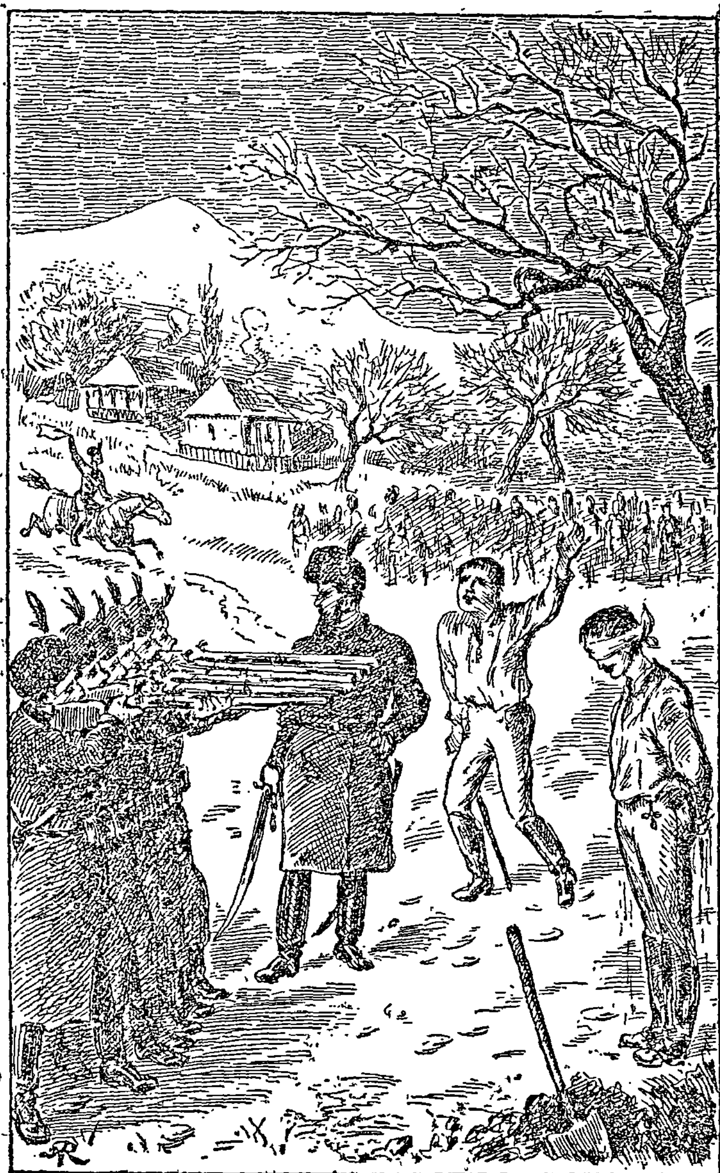
— Dar tu se te veĭ face? cum veĭ merge până la Nicopole? întrebă caporalul escorteĭ sale.

— Voiŭ merge pe jos şi le nevoe pe oblăncul şeleĭ unuia din caiĭ voştri, rĕspunse Stan, ajutând la descărcarea sacilorŭ.

V.

O pleaşcă başibuzucească

Parţea Bulgarieĭ situată între rîulŭ Iantra, munţiĭ Balcanĭ, rîul Vidin şi Dunăre era în deplină putere a oştilorŭ aliate româno-ruse; călăraşiĭ şi cazaciĭ cutreeraŭ fără întrerupere împărţiţĭ în micĭ escuade tóte satele, cătunele, burgradele, pădurile şi locurile cele maĭ isolate ca să asigure regulata comunicaţiune a convoiurilor militare şi vfaţa puţinilor locuitorĭ bulgarĭ ce maĭ rĕmăsese pe icĭ pe colo ne măcelărĭţĭ saŭ ne gonĭţĭ; cu tóte acestea fórte adesea se întêmplă să se strecóre printre eĭ câte o ceata de ba-

— Pluton, arma la mână, cartuş în cameră, la ochiŭ.

Vedĭ pag. 89.

şibuzucĭ îndrăsneţĭ şi să dea jafuluĭ şi pârjolireĭ localităţĭ abia părăsite de patrulele creştine.

Cutezanţa acestor jefuitorĭ, a mers câte o-dată până la temeritatea d'a ataca convoiurĭ de provigiĭ şi muniţiunĭ, păgite de sutimĭ de călăreţĭ creştinĭ, şi d'a aduce focul şi pustiirea chiar până în sate situate în dosul armiilor aliate.

Tóte aste cete transportate cu repegiciunea gânduluĭ, cum gice Românul, de ceĭ maĭ bunĭ caĭ arăbescĭ, îşĭ avéŭ cuiburile stabilite în colţul de pământ dintre Vadin, Vraţa, Orhania şi Rachova care încă se afla în mâinile Turcilor. Pogiţiunile întărite numite Gorni Dubnic, Dolni Etropol, Teleş, Vadin şi Rachova eraŭ localităţile de unde eşeaŭ maĭ adesea cu repeziciunea săgeţiĭ ăştĭ tâlharĭ ca să'şĭ esercite meseria pentru care aveaŭ o fórte mare aplecare şi îndemânare; căderea astor pogiţiunĭ în mânele creştinilor şi maĭ cu seamă luarea de către Românĭ a Vadinuluĭ şi Rachoveĭ care eraŭ puncturile cele maĭ apropiate de oştile împresurătoare, dădură comunicaţiunilor o siguranţă aproape perfectă dar nu absolută, căcĭ, cum am maĭ zis, Başibuzuciĭ sunt fórte îndrăsneţĭ şi aŭ caĭ agerĭ; pentru aceia convoiurile de aprovizionare eraŭ fórte bine păgite de călăraşĭ.

Cu toate astea Stan mergea numaĭ însoţit de duoĭ camaragĭ şi nu purta nicĭ o grije de Başibuzucĭ, căcĭ numele de Curcan şi de Călăraş se lăţise între Turcĭ întocmaĭ ca numele luĭ Sfarmă lemne şi Frânge pietre din poveste printre copiĭ, din care causă Başibuzuciĭ fugeaŭ de rupeaŭ pamêntul îndată ce le zărea de departe căciulele. A dat sântuleţul să vie vremea să gică mama prunculuĭ Turc *„tacĭ că vine Românul şi te mănâacă“* şi pruncul să tacă înspăĭmântat, cum tăcea maĭ deună-gĭ pruncul Român când mumă-sa îĭ gicea: *„tacĭ că vine Turcul!“*

Başibuzucul e crud, sângeros, neomenos, ânimă de piatră, dar foarte fricos; el se expune la marĭ primejdiĭ, bizuindu se pe fuga caluluĭ sĕŭ, dar când e vorba să dea piept cu duşmanul înarmat fuge chiar dinaintea unor forţe inferioare la

numĕr, şi când se vede încolţit aruncă repede jos armele şi cade în genuche strigând: Aman!

Stan şi camaradiĭ sĕĭ mergeaŭ cam iute pe drumul cel noroios pentru că vréŭ să ajungă maĭ înainte de înserat la Muselimselo, fără să se gândéscă la Başibuzucĭ şi la faptele lor, dar de o-dată se opriră şi fie-care se smulse din gândurile în care se aflaŭ cufundaţĭ, audind viind de dincolo de preste dealurĭ un sgomot înfiorător urmat de nisce ţipete desperate.

— Ce o fi asta, măĭ Neagule? întrebă pe camaradul sĕŭ unul din călăraşĭ.

— Sciŭ şi eŭ, frate? rĕspunse Neagu.

— Privițĭ, strigă Stan arătând cu mâna spre dealurĭ.

— Foc!...

— Pârjiol!...

In adevĕr culmea dealurilor era încoronată de o colónă grósă de fum amestecată cu flacărĭ şi miriade de schinteĭ se ridicaŭ mereŭ spre cerŭ umplând aeru cu vĕlulŭ lor cel cobitor.

— Başibuzuciĭ! strigâ Neagu.

— Pe eĭ copiĭ! esclamâ Stan.

— Pe eĭ, rĕspunse călăraşiĭ dând pintenĭ cailor.

Stan era pe jos, dar el iĭ întrecu în fugă şi ajunse cel d'ântêiŭ la pólele dealuluĭ; ardórea ce'l coprinsese iĭ dăduse aripĭ şi'l făcu să sbóre ca vêntul.

Pe când încă suia cósta, vĕdură de-o-dată năvălind o mulţime de bĕtrânĭ, de femeĭ, de fete şi de copiĭ, carĭ alergaŭ ţipând spre vale în fuga cea maĭ mare, cu capetele şi piciórele góle, cu hainele în desordine, şi cu spaima cea maĭ grósnică zugrăvită pe figurile lor.

Astă ceată de fiinţe omenescĭ, vĕdênd pe Stan şi pe aĭ sĕĭ, în prima orbire a friceĭ, credură că eraŭ împresuraţĭ de altă ceată, şi cum iĭ vĕdu cădură în genuchĭ înaintea acelor ce alergaŭ ca să 'ĭ mântuiască şi începură să sărute piciórele cailor şi să 'ĭ róge în limba bulgară ca să le fie milă de eĭ şi să le cruţe dilele.

Stan care scia puţin limba bulgară, le spuse că nu eraŭ

Turcĭ ci din contra creştinĭ carĭ le venea întru ajutor, şi'ĭ învită ca să se unéscă fără frică cu eĭ şi să se întórcă înnapoĭ spre a pune pe gónă pe duşmanul comun.

Bulgariĭ cum aflară că n'aveaŭ a face cu duşmanĭ, se sculară în sus, trecură repede pe lângă călăraşĭ, coborîră repede cósta şi p'aci 'ţĭ e drumul, fără să le dea cel puţin un rĕspuns.

— Ḑi-ĭ Bulgar şi lasă-l în pace, ḑise cu ciudă unul din călăraşĭ, uitându-se lung dupe eĭ.

— Nu e vorba de învinovăţire ci de treabă, întrerupse Stan; înainte, fraţilor, căcĭ focul se lăţeşte şi ţipelele de groază se înmulţesc.

Inainte d'a ajunge în coama dealuluĭ, altă ceată de bărbaţĭ disperaţĭ, de femeĭ cu pĕrul despletit, de fete cu vestmintele sfâşiate şi de copiĭ plinĭ de sânge se iviră înaintea lor alergând spre eĭ şi strigând cu disperare:

— Başibuzuciĭ, başibuzuciĭ.

— Unde sunt? întrebă Stan pe un bĕtrân care alerga în fruntea fugarilor.

— La Cerchez-Mahala.

— Câţĭ sunt?

— Ca nisipul măreĭ.

— Inainte cu D-zeŭ, strigă Stan fugind spre vêrf ca un vêrtejŭ.

— Inainte, rĕspunse călăraşiĭ urmându'l de aproape electrisaţĭ de esemplul prisonieruluĭ lor.

Intr'o clipă fură în vêrful dealuluĭ şi din acel vêrf putură să vaḑă cel maĭ înfiŏrător spectacol din câte póte produce crudul resbelŭ. Colo în depărtare p'a doua cómă de deal, pe sub care curge rîul Vid, immortalisat prin uriaşa luptă de la Plevna, ardea în vălvătae case, bisericĭ, giamiĭ şi chiar arborĭ, şi fumul ce eşea din scândurile ce trosneaŭ, din bârnile ce plesneaŭ, din şindrilile ce sburaŭ de colo până colo ca nişte săgeţĭ de foc şi din copaciĭ ce sfârâiaŭ transformându-se în jeratic, mergea spre înălţimile ceruluĭ

și umplea aerul de o negură neagră roșiatică, grósnică la vedere și nesuferită la miros.

La lumina imensei tarlale de foc, ce coprinsese tot apusul, se vedeaŭ cete de ființe omenești cu înfățișeri sinistre, cu chipuri de demoni, cu fețe mânjite de cărbuni și cu hainele pline de sânge, ținînd într'o mână un iatagan destecat și într'alta o faclă aprinsă, sburând în toate direcțiunile pe niște caĭ numaĭ foc și urmărind cete de fugari, pe care le seceraŭ în cale întocmai ca secerătorul grâul, și pe care le călca apoĭ în picioarele cailor lăsându-le în urmă să'șĭ consume agonia în ghiarele lupilor flămânzĭ ce'ĭ urmăreaŭ de apróре. De caiĭ lor, grozăvenie neînchipuită; atêrnaŭ la unul o copilă legată peste mijloc cu corpul în jos măturând cu frumosul eĭ pĕr pămêntul glodoros, la altul o grupă de copiĭ legațĭ pe la subțioară de șea și atingênd pămêntul numaĭ cu vêrful picioarelor, de altul o femeie legată d'andaratele cu mânele la spate, fiind silită să fugă repede ca și calul cu călcâele înainte, și de altul un bărbat legat cu piciórele de códa caluluĭ și cu tot corpul târându-se pe jos într'o fugă vârtejósă!

Maĭ încoa, pe o colină maĭ apropiată pe malul unuĭ pârâiașiŭ adesea uscat, locuitoriĭ satuluĭ Slacovița, în loc d'a se aduna la o laltă ca să opue un pept voinicesc năvălitorilor, fugeaŭ cu mic cu mare care încotro puteaŭ, și fugind lăsaŭ în urmă-le avutul, vitele și chiar ființe scumpe care nu puteaŭ să se ție după eĭ.

Un singur Bașibuzuc, numaĭ un singur păgân trecuse pârâul și intrase în sat cu hangèrul destecat, și aceia ce puteaŭ să se apere, în loc d'a se opune, se lăsaŭ a fi tăiațĭ și pârjolițĭ de un singur om și nu cutezaŭ să se apere, ci 'șĭ vedeaŭ numaĭ de fugă, atât de puternică era spaima ce'ĭ coprinsese în cât sĕrmaniĭ oamenĭ nicĭ că maĭ vedeaŭ, nicĭ că maĭ auzéŭ și nicĭ că maĭ puteaŭ raționa. A fugi, a muri, atâta sciaŭ și atâta făceaŭ.

Oșteniĭ Românĭ eraŭ numaĭ treĭ, dar nu le urmară esemplul și nicĭ nu fură ispitițĭ de măreția groascniculuĭ tabloŭ

ce le sta înainte ca să se opréscă în loc şi să'l privéscă măcar o clipă; ci călăraşiĭ puseră numaĭ de cât mâna pe carabine şi coborâră cósta dând năvală în duşmanĭ ca o furtună de vară într'o holdă désă, iar Stan fiind desarmat se abătu pe după un gard, smulse dintr'un gard un par ţépăn şi se luă după păzitoriĭ séĭ. Intr'o clipă fură în mijlocul satuluĭ Siacoviţa; ca vêntul se năpustiră spre ucigaş; ca uliul unul din călăraşĭ îl spintecă cu o isbitură de sabie, şi ca viscolul se năpustiră cu toţiĭ spre prima cétă de păgânĭ ce veneaŭ către eĭ şi o spulberară ca p'o grămăjue de pleavă împroşcându-ĭ cu o salvă de carabine care culcă la pământ doĭ ucigaşĭ. Stan cu parul luĭ isbi pe al treilea drept la mir şi fără multă vorbă îl trimese se facă cunoştinţă cu Mahomed. Precum Bulgariĭ fugéŭ de Başibuzucĭ spăimêntaţĭ şi dăpăciţĭ fără să se maĭ uite la numĕrul duşmanilorŭ, tot ast-fel începură să fugă dăpăciţĭ şi spăimêntaţĭ şi păgâniĭ îndată ce dăriră căciulele Românescĭ.

Ucigaşiĭ eraŭ 16 la numĕr, şase-spre-dece başibuzucĭ beţĭ de sânge şi de jaf, şi soldaţiĭ Românĭ numaĭ treĭ; cu tóte astea aceĭ ce ucisese şi pârjolise cu aşa mare vitejie sate întregĭ, îndată ce dădură de o mică resisteuţă, se clătiră, se spăimântară, făcură la drépta 'mprejur şi din fugăritorĭ se schimbară iute în fugarĭ şi o luară rasna pe deal în sus şi începură să'l sue maĭ iute de cât l'a coborît.

Călăraşiĭ nu'ĭ lăsara în pace; eĭ se luară după eĭ; Stan puse şi el mâna pe frâurile caluluĭ unuĭ başibuzuc ucis de mâna luĭ. sări pe el ca o pană, sbură ca năluca, smulse din mâna altuĭ păgân ce zăcea mort aprópe de el iataganul ce avea încleştat în mână, smulse cu alta un pistol din coborul şeeĭ unuĭ cal fugar, risipi cu o descărcătură creeriĭ unuĭ duşman ca să'ĭ ia carabina, şi vĕdêndu-se ast-fel armat şi dechisat, lepădă parul cât colo, se luă în gónă dupe fugarĭ şi începu a'ĭ înproşca intr'una cu descărcăturĭ de carabine şi pistóle şi cu strigăte care băga gróza mare în inimile lor. Fugariĭ Bulgarĭ desmeticindu-se prin sosirea astuĭ ajutor providenţial, încetară d'a maĭ fugi, se înarmară şi eĭ cu ce avură la îndemână

maĭ cu sémă cu parĭ şi cu arme răpite de la ceĭ căḑuţĭ, şi se luară şi eĭ după ceĭ fugăriţĭ.

Când fură ajunşĭ de călăraşĭ, başibuzuciĭ rĕmăsese numaĭ şapte; doĭ căzură împuşcaţĭ pe la spate, şi spre cincĭ, Româniĭ, de şi eraŭ numaĭ treĭ inşĭ, se năpustiră ca spre un singur duşman şi iĭ strâmtorară într'o înfundătură de mal. De astă-dată başibuzuciĭ strânşĭ de aproape, vĕḑêndu se în faţa uneĭ perderĭ sigure, se urmară cu curagiul ce dă disperarea până şi mişeilor, se întoarse cu faţa spre călăraşĭ şi începură să se apere cu multă bravură. Sabia Românilor fu maĭ ageră şi maĭ grea, loviturile curgeaŭ una după alta ca grindina, şi într'o clipă treĭ căḑură ca să nu se maĭ scoale.

Atuncĭ sosiră şi Bulgariĭ şi se năpustiră ca o dróe de hiene spre morţĭ, răniţĭ şi obosiţĭ de luptă şi într'o clipă câmpul de onoare se transformă într'un câmp de carnagiŭ! Lungul şir al anilor de sclavie şi suferinţă, secase în ânimele captivilor nobilile simţiminte de generositate ce fac fala omuluĭ liber, îl îndemnă să ucidă şi să schilodească fără de milă pe aceĭ ce iĭ martirizase în decurs de atâtea secole, de şi într'acele momente nu maĭ aveaŭ putere a se maĭ apĕra!

Din toţĭ başi-buzuciĭ numaĭ unul scăpă; el când se vĕḑu strîmtorat, scoase din pept un ţipĕt sĕlbatec, lăsă în voe frânele caluluĭ sĕŭ arăbesc şi înfigêndu'ĭ în burtă pinteniĭ, sbură cu el încotro vĕḑu cu ochiĭ loc gol de duşmanĭ! Stan însă, lacomul Stan care jurase să nu scape nicĭ unul din păgânĭ, se luă după el şi într'o clipă dispăru în negură.

Călăraşiĭ isprăvind de lucru, îşĭ şterse săbiele şi le băgară în teacă, îşĭ aşezară apoĭ pistólele şi carabinele la locurile lor, îşĭ stoarse micile crestăturĭ şi sgărieturĭ ce căpĕtase, maĭ cu seamă la mânĭ, şi plecară p'aci încolo spre partea luculuĭ de unde venise, fără să maĭ ascepte niscaĭve expresiunĭ de mulţumire şi recunoscinţă de la Bulgarĭ, carĭ în acele momente eraŭ ocupaţĭ cu alte lucrurĭ maĭ practice, adică cu ciopăţirea şi buzunăreala celor căzuţĭ.

Pe drum unul din călăraşĭ ḑise:

— Imĭ pare bine că s'a întêmplat una ca asta, căcĭ puseiŭ la încercare ascuţişiul săbiĭ celeĭ noĭ ce mi s'a dat în locul aceleĭ ce mi se rupse în două la ciocnirea de la Metropol.

— Şi mie, ḑise cel alt îmĭ pare bine, că'şĭ făcu vênt bietul Stan şi'şĭ luă ochĭ de fiară ca să scape d'o moarte sigură.

— Că bine ḑicĭ! Voicule, rĕspunse Neagu, bietul Stan se furişă de noĭ în învălmăşeală! se prefăcu că s'a luat după Turcĭ, şi 'şĭ a luat lumea în cap ca să scape de năpaste.

— Dar la Nicopole ce o să ḑicem noĭ? întrebă Voicu.

— O să povestim şiritenia cu başi-buzuci şi o să spunem că a căḑut mort în luptă; vestea lupteĭ nóstre o să mearga şi prin alte gurĭ până la Ghinărari noştri, dar despre câţĭ aŭ căḑut cine o să maĭ pótă să-şĭ maĭ dea socoteala?

— Bine ḑicĭ; aşa să spunem.

Tocmaĭ când sfârşiră d'a rosti astă din urmă vorbă, auḑiră la spatele lor:

— Uf!.... îl dăduiŭ gata şi pe ăsta. Călăraşiĭ auḑind ast glas îşĭ întórse capetele înapoĭ şi ce să veḑĭ? Stan era lângă eĭ, pe jos ca şi maĭ nainte, fără iatagan şi numaĭ cu pistolul ce smulsese de la başi-buzuc trecut printre brîŭ.

— Dar ce aĭ păţit de te-aĭ întors? întrebă Neagu.

— Ce să paţ? rĕspunse el cu ton firesc, nimic; dar ce óre credeaţĭ voĭ că n'o să mĕ maĭ întorc ş'o să mĕ rĕpue Turcul?

— Ba nu, dar.....

— Dar gândeaţĭ póte c'o să fug? Românul nu fuge vericule nicĭ o dată din naintea datorieĭ! 'mĭ-am prins Turcu, m'am bătut cu el, 'ĭ am omorît calul, el 'mĭ a omorît p'al meŭ, 'ĭ am rupt sabia, el cu cotorul a rupt p'a mea şi pe urmă ne am aruncat desarmaţĭ unu în braţele altuia; braţele Româneştĭ aŭ fost maĭ vânjoase, căcĭ Turcu a rĕmas pe loc sugrumat şi pe urmă fuga înapoĭ.

— Bine aĭ fi făcut, ḑise Voicu, daca nu te maĭ întorceaĭ.

— Pentru ce?

— Pentru că ştiĭ ce te asceaptă la Nicopoli.

— Şi ce era să făc?

— Să te fi dus unde aĭ fi vĕḑut cu ochiĭ.

— Să fug! la ce 'mĭ ar fi folosit? Ar fi creḑut toată lumea că sunt vinovat, adică că am fost înţeles cu duşmaniĭ ţĕriĭ, şi copiĭ meĭ ar fi moscenit un nume ruşinos. Maĭ bine mort de cât fugar, căcĭ pe mort îl plânge toţĭ şi pe fugar toţĭ îl sudue.

— Noĭ şi ticluisem o minciună, ḑise Neagu, era să spunem că Turciĭ te-aŭ rĕpus în luptă.

— Să nu faceţĭ una ca asta; să nu spuneţĭ nicĭ pis din tóte câte s'aŭ petrecut, căcĭ disciplina soldăţească este aspră şi putéţĭ fi pedepsiţĭ căcĭ m'aţĭ lăsat să fug departe de privegherea vóstră, fie chiar pentru o faptă bună.

— Am fi povestit şefilor cu amĕnuntul tot ce aĭ făcut în cale şi şefiĭ s'ar fi înduioşat.

— Soldatul nu se cade să se înduioşească; el în loc de ânimă trebue să aibă în pept simţirea datorieĭ şi nimic maĭ mult. Eŭ am făcut altfel şi iată-mă aprópe să fiŭ osândit ca să mor departe de tot ce 'mĭ este drag pe ăst pământ: de nevastă, de copilaşĭ şi de steag. Nu vĕ călcaţĭ datoria, dragiĭ meĭ.

VI.

Nicopoli.

După ce trecură Româniĭ Dunărea spre a alerga la Plevna în ajutorul puterniculuĭ imperiŭ al Rusieĭ, Nicopoli deveni basa operaţiunilor de transport şi de evacuaţiune a armieĭ Române din Bulgaria; cu tóte astea garnisóna ce ocupa cetatea şi fortăreţile, în loc d'a cresce scădea pe fie-care ḑi. Antâia dată când Româniĭ puse primul picior pe pămêntul Turcesc, se stabilise acolo întreaga Diviziunea a IV, dar după ce trecu a treia şi a doua diviziune, garnisóna se

micşorâ treptat până ce rĕmase numaĭ câte-va escadroane de călăraşĭ, câte va batalioane de infanterie şi doă bateriĭ de artilerie care să păzească podul de comunicaţie cu ţara şi să menţie buna ordine în òraşiŭ.

E sciut că Nicopoli nu e un centru de populaţiuce creştină ca Şiştovul, ci în mare parte este populat de Turcĭ fanaticĭ şi foarte revoltaţĭ contra creştinilor prin propagandele hogilor şi dervişilor lor; pentru ce dar astă micşorare de forţe? Garnisoana Română era nevoită să se pórte cu multă prudentă şi să desvolte o fórte mare vigilenţă spre a menţine buna ordine şi a evita cursele ce în fie-ce ḑi li se întindea de către locuitorĭ, maĭ cu seamă de către ceĭ bĕtrânĭ, în ânima cărora bigotismul religios era maĭ adênc înrădăcinat; pentru ce dar fură adoptate acele mĕsurĭ de restrângere a mijlócelor de apărare? Naraţiunea ce avem înainte ne va esplica enigma.

In primele zile de ocupaţiune, soldaţiĭ şi locuitoriĭ se aflaŭ într'o continuă luptă, într'o continuă pândă; cât ţinea ḑiua de mare nu se auḑea alt de cât pocnete de puşcă şi nu se vedea de cât fum de praf ezind saŭ dintr'un colţ de stradă înfundată saŭ din dosul vre-uneĭ giamiĭ isolată, saŭ de dupe cafasul uneĭ case depărtate.

Intr'o zi un colonel mergênd călare ca să inspecteze poziţiunile din jurul cetăţiĭ suia împreună cu escorta ce'l însoţea dealul d'asupra căruia era situată bateria Samoviţa, ca să vaḑă cu propriĭ sĕĭ ochĭ acea înălţime dominătoare Nicopoluluĭ, ce fusese luată cu asalt de Ruşi în ḑiua de 4 Iulie trecut, şi a căreĭ perdere sili cetatea să se predea.

Jur împrejurul acesteĭ înălţimĭ sunt numaĭ viĭ şi prin mijlocul lor şerpuesce o cărare ce conduce în vêrful déluluĭ Pe când colonelul şi escorta sa mergea în pasul cailor p'acea potecă ca să sue cósta, de o dată auzi la spate p'un soldat ḑicêndu-ĭ:

— Păḑea d-le colonel, şi îndată vĕḑu eşind din şénţul ce despărţea drumul de viĭ, un fum alb şi apoĭ auzi o detunătură şi o fluerătură de glonţ trecêndu-ĭ pe la ureche.

Numaĭ de cât douĭ călăraşĭ alergară spre şénţ îl suiră în fuga caluluĭ, intrară într'o vie, şi într'o clipă se reîntórse a lucênd cu eĭ un turc înălbit şi gârbovit de anĭ, dar suspinând şi tremurând de ură şi rĕutate.

Trebuia să se sfârşescă cu astă stare de lucrurĭ care devenea din zi în ḑi maĭ nesuferită, trebuia dat un esemplu puternic care să tae şi altora pofta d'a maĭ comite asemenea crime; ocasiunea era găsită, n'avea de cât să profite de ea grabnic şi într'un mod hotărîtor.

Două păreri deosebite fură exprimate chiar la faţa loculuĭ, douĕ curente opuse se iviră de o-dată.

Un căpitan de roşiorĭ, fost elev al şcóleĭ militare Române şi a altor şcoale speciale streine, credincios partisan al neabătute disciplinei, propuse ca să se facă uz de legea marţială şi să spânzure îndată pe turc în mijlocul pieţeĭ oraşuluĭ fără nicĭ o formă de judecată, ca unul ce fusese prins în flagrant delict de atac cu mâna armată, ca cu chipul acesta să dea Turcilor un esemplu aspru care sĕ'ĭ astêmpere.

Un major de dorobanţĭ eşit din popor şi crescut pe marginea Dunăriĭ, care cunoscea maĭ bine pe Turcĭ fu cu totul de altă părere; el spuse că turciĭ bătându-se cu creştiniĭ, cred că săvêrşesc actul cel maĭ plăcut luĭ D-ḑeŭ, când ucide vre-un ghiaur, şi îndeplinesce cel maĭ sânt sacrificiŭ când móre esecutat de către creştinĭ, pentru săvêrşirea unor asemenea fapte. Hogiĭ şi dervişiĭ din înălţimea minaretelor le-a promis raiul şi coroana de martirĭ tuturor acelor ce vor ucide pe vre-un creştin saŭ vor fi ucişĭ de mână de ghiaur. —Fiind-că prejudiţiile la eĭ sunt adênc înrădăcinate, ḑise el, fiind-că frica de pedépsa iaduluĭ îĭ munceşte pe toţĭ, şi tuturor le surîde speranţa d'a scăpa de ele prin martiriŭ spre a li se răpi din mână o asemenea primejdiósă armă, ca asemenea aspiraţiunĭ să fie năbuşite şi criminalul să fie dat pe mâna justiţieĭ locale, ca ea să'l judece şi să'l pedepséscă dupe legile loculuĭ.

Astă părere neasceptată şi contrarie maĭ tuturor usurilor militare, surprinse pe mulţĭ, dar fu acceptată de colonel

şi pusă imediat în executare; ea produse tóte resultatele prevĕzute de maoir.

Cadiul, bimbaşiĭ şi notabiliĭ, surprinşĭ d'o conduită cu totul opusă celeĭ Rusescĭ, care făcea uz de cea maĭ aspră severitate, fără să ţie în sémă de sunt saŭ nu tribunale p'acolo, se bucurară fórte mult de procedarea Românilor, luară pe culpabil din mânele lor, îl aruncară în temniţa cea maĭ obscură şi se grăbiră a'l judeca; găsiră în coran un articol tocmaĭ bun de aplicat într'asemenea ocasiune, citi într'auḑ acel verset, care opresce pe orĭ-ce credincios d'a isbi pe duşman pe la spate, sub pedeapsă de mórte, şi osândi pe criminal la spânzurătóre. Comandantul pieţeĭ dete încă o-dată probă de mult tact, arĕtându-se generos şi ceru ertarea osândituluĭ, pe care o dobêndi lesne

Altă purtare înţeléptă şi moderată, schimbă cu totul atitudinea Turcilor faciă de Românĭ, şi aceştia în loc d'a vedea în Românĭ nisce duşmanĭ, începu să vaḑă în eĭ nisce amicĭ şi protectorĭ; încetul cu încetul ura şi neîncrederea se schimbară într'o simpatie reciprocă, vrăşmăşia se schimbă în amiciţie şi temerea într'o încredere prietenósă. Iată pentru ce Româniĭ împuţinară garnisónele în Nicopole şi maĭ apoĭ din Rahova, iată de ce Turciĭ se rugară de eĭ ferbinte ca să nu 'ĭ părăséscă, când fură nevoiţĭ de evenimente ca să se retragă dincoa de Dunăre. Cu asemenea purtărĭ Româniĭ aŭ dobêndit eterna amiciţie a învinşilor lor de la Belgargic, de la Smârdan, de la Rachova şi de la Vidin, şi chiar neuitatata recunoscinţă a miilor de prisonierĭ, carĭ trăiră în ţéra Românilor şépte lunĭ şi maĭ bine, aprópe ca la eĭ acasă şi se despărţiră de biruitoriĭ lor plângênd de părere de rĕŭ şi rugându-se cu lacrĕmile în ochĭ ca să nu maĭ plece.

Când sosi Stan şi păzitoriĭ sĕĭ la porţile Nicopoluluĭ, Turciĭ de mult se împăcase cu Româniĭ; şuşanelele fusese atêrnate iar în cuiŭ, iataganele reintrase în teacă şi armonia între mahomedanĭ şi creştinĭ, era aprópe perfectă. Certe şi încăerărĭ nu se vedea de cât a rare-órĭ şi maĭ tot-d'a-una cu Bul-

garii şi cazaciĭ ce maĭ rĕmĕsese pe lângă guvernorul civil al oraşuluĭ.

Intrând în oraş, eĭ găsiră stradele sale cele strâmpte şi întortochiate góle şi liniscite, de şi abia apunea sórele dupe dealurile de la Hamali; locuitoriĭ se retrăsese în casele lor spre a'şĭ face rugăciunea de séră, cărăuşiĭ carĭ tăbărañ în marginea oraşuluĭ lângă Dunăre, se făcuse rótă în jurul focululuĭ unde le ferbea mămăliga, şi samsariĭ, contraccii şi dróia de facem-treburĭ, care formézǎ códa armatelor în campanie, se strênsese pâlcurĭ-pâlcurĭ prin cafenele, ca să pue la cale nouĭ gheşefturĭ pentru a doua-ḑi.

Numaĭ santinelele dupe înălţimĭ şi de la citadelă, patraulele pedestre şi călăreţe, şi câniĭ, carĭ, dupe cum se scie, sunt în mare numĕr prin oraşele turceştĭ, înfruntaŭ plóia cu măzărică care cădea pe pământ fără de contenire, şi nu se împărtăşaŭ de dulceţele tabietuluĭ, care place aşa de mult locuitorilor din Turcia.

Ajungênd la postul comandantuluĭ de piaţă, un călăraş se coborî dupe cal, intră în întru şi, dupe ce întârziă câtva, eşi d'acolo însoţit de alţĭ doĭ călăraşĭ, suiră cu toţiĭ dealul citadeleĭ unde era stabilit cuartierul, general al comandantuluĭ cetăţiĭ, şi dupe câte-va alte formalităţĭ, Stan fu dus într'o cămară umedă, rece, întunecósă şi boltită, şi auḑi îndată uşa închiḑêndu-se dupe el şi zăvorându-se cu drugĭ şi verige de fier. Atuncĭ sĕrmanul înţelese grozăvia sórteĭ ce'l ascepta: pentru prima dată se vedea închis între patru ziduri, el fiul câmpiilor întinse şi al sânteĭ libertăţĭ. Atuncĭ numaĭ durerea 'l doborî şi 'l făcu să cadă maĭ fără cunoscinţă pe un mindir de pae aşternut d'asupra unuĭ pat mĕrunt.

Treĭ, patru ore stătu într'un fel de amorţeală soră cu moartea! Nu vedea, nu auzea, nu simţea, pot ḑice că nicĭ nu trăia. Ar fi putut să se dărâme bolţile închisoriĭ peste capul luĭ şi el ar fi murit fără să se descepte, ar fi putut să se aprindă casa şi să se schimbe în jeratic toate cele ce îl înconjura, fără ca el să se desmeticéscă, ar fi putut chiar

să se sfărame verigele şi să se deschidă uşile fără ca eĭ să bage de sémă. Amorţise în el tóte facultăţile, sângele nu maĭ curgea prin vinele luĭ, era într'o toropeală soră cu îndobitocirea.

Avea dreptate să fie ast-fel căcĭ crudă a fost lovirea ce primise! In primele ḑile ce urmase dupe punerea sa în acusaţiune, el nu putuse să 'şĭ dea seamă într'un chip precis de sórta ce 'ĭ crease vina ce i se imputa, căcĭ nu 'ĭ gustase maĭ de locŭ ródele. Ce e drept, fusese smuls dupe câmpul de onóre, fusese lipsit de cinstea d'a se lupta cu duşmanul pentru sânta luĭ moşie, dar astă pedépsă era numaĭ morală. Mâhnirea ce sismţise în primele momente, se împrăsciase prin incidentele petrecute pe drum şi sufletul sĕŭ se uşurase vĕzênd c'a putut să facă bine semenilor sĕĭ chiar departe de câmpul de luptă. Santinelele carĭ 'l însoţea eraŭ în adevĕr pereţiĭ uneĭ temniţe viĭ, dar eraŭ fraţĭ de aĭ sĕĭ cu care putea să schimbe câte un cuvênt, să'şĭ împărtăşească gândurile şi să 'şi destăinuiască adêncul inimeĭ. Lângă eĭ urîtul singurătăţeĭ, chinul cel maĭ grósnic al captivităţeĭ, nu esista, şi pe lângă acésta se întêmplase ca aceia ce 'l păḑea să fie ómenĭ aĭ luĭ D-ḑeŭ, creştinĭ miloşĭ, Românĭ Adevĕraţĭ, ast-fel că el nu băgase de sémă că era prizonier.

Pe dată însa ce se vĕḑu fără veste smuls din lumea în care traise pân'atuncĭ, îndată ce se vĕḑu despărţit de cerul ce-da un aer liber ca şi sufletul sĕŭ, de lumina ḑileĭ, care lumina mintea sa de pămêntul ce călca cu vêrtósele sale picióre, de ómenĭ, de lume, în fine de totul în care se deprinsese a trăi de când s'a născut, atuncĭ ochiĭ i se întunecară, mintea i se învălmăşi, gura i se încleştă şi simţirea înţeleni în trupul sĕŭ; numaĭ atuncĭ simţi că era prisonier.

VII

Nălucirile

Dupe ore întregĭ de amorţire, i se păru că deschide o-chiĭ şi că era înconjurat de un întuneric mormêntal. In besna aceleĭ obscurităţĭ începură să'ĭ jóce pe dinainte fel de fel de nălucirĭ sclipitóre, cum se întêmplă orĭ-căruĭ om care ţine mult timp ochiĭ închişĭ şi apoĭ îĭ deschide într'un loc obscur; dupe aceia acele nălucirĭ începură să se învêrtească şi să jóce în juru'ĭ cu o repeḑiciune ameţitoare şi să se schimbe în miĭ şi miĭ de forme. De o cam-dată nu putu să'şĭ dea seama într'un mod esact despre locul şi posiţia în care se afla, şi'şi dădu multă osteneală ca s'o ghicească, dar încetul cu încetul îi reveni memoria şi cruda realitate se înfăţişâ înainte-i în tótă grósnica ei goliciune.

Mai întêiŭ nălucele, carĭ de o cam-dată aveaŭ forme confuse şi capriţioase, luară o formă maĭ hotărîtă dar maĭ întristătoare. Tot ce i s'a întêmplat, tot ce avea să maĭ pă-ţéscă şi toate fiinţele de dorul cărora se usca pe picioare, treceaŭ pe dinaintea luĭ şi 'ĭ făceaŭ felurite semne.

Iată reduta Griviţa: Româniĭ alérgă spre ea în şirurĭ risipite pitindu-se dupe mărăcinĭ şi muşuroaie; comandanţiĭ de plutoane şi companiĭ merg înaintea lor şi le strigă cu D-ḑeŭ copiĭ, înainte vitejiĭ meĭ. Falangele merg, merg tocmaĭ ca valurile uneĭ ape inundătoare, care nimicesce orĭ ce obstacul, sfărâmă ori-ce piedică, închide orĭ-ce stavilă şi se urcă, se urcă până ce coprinde tot. Aşa înaintaŭ cetele de soldaţĭ Românĭ, nesocotind gloanţele şi şrapnelele ce curgéŭ peste eĭ ca ploaia şi rîḑêndu-şĭ de piedicile ce le opunes cumplita artă a rĕsboiuluĭ.

El era în mijlocul lor, ţinênd în mână o scară şi în cap un gabion şi alerga cât îl ţinéŭ picioarele.

Iată Majorul Şonţu mergênd călare înaintea batalionuluĭ sĕŭ; uite-l cum ridică 'n sus sabia şi audi-l cum strigă cu voce puternică: înainte copii meĭ. El se opresce, se clatină, sângele 'ĭ ţişnesce din piept, creeriĭ capuluĭ sĕŭ stropesce pe ceĭ ce'l urméză. A cădut; e mort; România numĕră un eroŭ maĭ puţin şi un martir al neatârnăreĭ sale maĭ mult; dar căpitanul sĕŭ adjutant îĭ ia locul şi înaintează în fruntea batalionuluĭ, strigând tot: înainte copiĭ. Voiniciĭ îşĭ vĕd majorul cădênd dupe cal, mort în flórea vêrsteĭ, îl sprijinesc, îl pun la adăpost, îl plâng, dar nu se sperie, nicĭ nu se opresc, ci merg înainte ca să 'l rĕsbune.

Aŭ sosit sub redută, Stan e cel-d'ântêiŭ care a pus scara pe parapet; gloanţele din puscile Wincester cu repetiţie, detună în jurul sĕŭ fără întrerupere, fascina ce poartă în cap trosnesce într'una fiind mereŭ isbită de gloanţe şi granate; el îşĭ aşédă scara fără să se firoséscă şi se pregătesce de urcat fără să se turbure. El a trebuit să fie cel-d'ântêiŭ român, care să escaladeze procleta de redută, căcĭ el puse maĭ întêiŭ piciorul pe prima parte a scăreĭ spre a dura în cuibul duşmanilor, dar un oficer tênĕr şi frumos, smulge din vêrful pusciĭ unuĭ sergent direcţionar fanionul tricolor, îĭ face luĭ un semn amical ca să se dea la o parte, se urcă repede sus, şi înfige steagul 'n muchea parapetuluĭ. Stan 'l urméză pe dată şi ajunge în vêrf maĭ 'n acelaşĭ timp. Oficierul înfigând fanionul în coama parapetuluĭ strigă: Trăiască România, dar decimĭ de gloanţe duşmane îĭ pĕtrunde peptul, îĭ curmă vorba şi viaţa şi 'l face să cadă în braţele sale. Ast brav între bravĭ este eroul popular Român al seculuĭ al XIX, este Buzescul reînviereĭ bravureĭ strămoşescĭ, este căpitan Walter Mărăcineanu.

Româniĭ năbuşiţĭ prin numĕr sunt siliţĭ să se retragă, dar peste puţin se reîntorc spre a smulge victoria; Stan e din numĕrul lor; el îşĭ face din gabion un parapet, sue din noŭ peretele tabieĭ, sare cel d'ântêiŭ în redută, lasă jos gabionul. scoate cureaua pusceĭ de dupe gât şi întovărăşit de miĭ de fraţĭ, care plouă de pretutindenĭ, năvălesce în trâmba de

dușmanĭ și începe să împungă și să dea vêrtos cu patul pusciĭ unde 'ĭ venea maĭ bine, fără să'ĭ oboséscă brațul și fără ca să dea păgânuluĭ răgaz d'al răni măcar.

Iată colo la un capĕt al reduteĭ un turc fugind în brațe cu un mândru steag vrăjmășesc; un vânător îl vede, sbóră dupe el, îl ajunge, se ia la luptă, îl străpunge cu baioneta, îl culcă mort la pămênt, îĭ smulge cu putere stégul din mânele ce se încleștase pe prăjina luĭ, maĭ mulțĭ turcĭ îl vede și năvălesc să 'ĭ ia steagul și să 'l prăpădească. Stan sare în ajutorul frateluĭ în primejdie, dar până să ajungă el, doĭ frațĭ de arme, un sergent și un caporal îl întrece, dovedesc pe păgânĭ, ucid patru din eĭ cu vêrful baioneteĭ și apoĭ se întoarce la postul lor triumfătorĭ sub cutele stéguluĭ ce ține în mânĭ bravul ce 'l-a dobândit, soldatul Grigore Ioan.

Românii sunt biuruitorĭ! Turciĭ fug de le sfârie călcâile, învingĕtoriĭ înaintează călcând peste grămedĭ de cadavre, Grivița e a lor și treĭ tunurĭ cad în mânile strănepoților luĭ Mihaiŭ. Bucuria e la culme, aerul rĕsună de urale sgomotoase, semi-luna e umilită și ceĭ ce aŭ luptat tótă diua cu plóia, cu focul, cu osteneala, cu lupta și cu moartea, acum joc cu ochiĭ inundațĭ de lacrămĭ lângă cadavrele încă calde ale fraților lor.

Iată Domnul țĕreĭ pe calul sĕŭ alb ca zăpada trecênd ca săgeata pe dinaintea fronturilor înșiruite pe câmpul de bătălie, iată și Impĕratul și toțĭ mariĭ sfetnicĭ aĭ puterniceĭ Rusiĭ oprindu-se înaintea lor și strigându le în dulcea lor limbă Românească.

— Să trăițĭ copiĭ!

— Să trăițĭ vitejilor, adăogă Vodă al nostru, v'ațĭ purtat ca nisce Românĭ.

Dulce mângâere simte omulŭ când consciința luĭ îĭ spune că 'șĭ-a împlinit cu credință datoria, dar cu mult maĭ dulce și maĭ însuflătóre de nouĭ jerfe e bucuria ceĭ simte când aude pe șeful sĕŭ superior, pe domnul țĕre

luĭ mărturisinduĭ-o în public, în faţa soareluĭ şi a luĭ Dumnezeŭ!

Iată pepturile celor bravĭ că încep să se împodobéscă cu rĕsplata ce ascéptă pe orĭ-ce v téz, iată Virtutea militară şi Steaua României, steme scumpe oşténuluĭ Român, lucind pe pepturĭ de vitejĭ, alăturĭ de crucea sântuluĭ George, distincţie rară care se pune numaĭ pe pepturí de eroĭ; curg cu grămada stemele menite ca să împodobéscă pepturile bravilor luptătorĭ. Mulţĭ sunt care le merita, carĭ saŭ fă-cut vrednicĭ ca să le pórte.

Mare este rĕsplata, dar îndoit mare fu vrednicia. Intre ceĭ aleşĭ e şi Stan Flămânḑeanu; peptul luĭ e decorat cu virtutea militară. Camaraziĭ îĭ prezintează armele când se întórce la locul sĕŭ cu peptul împodobit şi musicele adunate la un loc intonéză marşul de triumf.

Aşa rĕsplăteşte ţara pe orĭ-ce vitéz.

Tabloul se schimbă iute, iată şi crâncena luptă de la 6 Septembre, iată cum pĕgâniĭ ciopârţesc corpul încă viŭ al Majoruluĭ Nicolae Ión; iată cum espiră în grósnice chinurĭ făptuite de başi-buzucĭ căpitan Năstase; iată ne-obosiţiĭ dorobanţĭ, legendariĭ curcanĭ cum intră în foc ca într'o horă, cum se luptă cu duşmaniĭ fără să bage de sémă că aŭ a-face cu un numĕr îndoit şi cum apoĭ se retrag cu părere de rĕŭ, căcĭ n'aŭ putut învinge imposibilul şi promit d'a reveni în curênd spre a se încununa din noŭ cu lauriĭ biruinţeĭ. Trecutul a dispărut într'o céţă alburie; iată şi înfiorătorul present, iată-l pe el decoratul de la 30 August aruncat într'o temniţă négră; doĭ ómenĭ vinsĕ'l smulgă dupe patul de repaos şi să'l ducă înaintea unuĭ tribunal militar. Nisce judecătorí cu figurí sinistre îi vorbesc restit şi'ĭ a-runcă în faţă nisce insulte umilitóre. Unul cutează chiar a'l face mişel; el turbéză de mânie, pune mâna la şiold, dar tesacul lipsesce, voesce să se repéză ca cu manele góle să pedepséscă pe insultător, dar doă palme de fier se a-pasă pe umeriĭ sĕĭ şi doă perechĭ de degete se înfige ca nisce arcurĭ de oţel în carnea sa şi'l ţintuesce pe loc.

Sentinţa se pronunţă, grozăvie e condamnat la mórte! dar nu mórtea 'l face să se cutremure ci înjositórele pedepse ce o î soţesc. Este în satul sĕŭ unde e înşiruită tótă compania din care face parte; tóte rudele şi cunoscnţele luĭ sunt de faţă; acolo i se citesce sentinţa. O mână brutală îl silesce să cadă în genuche cu faţa în noroiŭ, altă mână se apropie şi'ĭ smulge dupe pept scumpa luĭ comóră, preţul vitejieĭ sale medalia luĭ iubită, virtutea luĭ militară! şi o voce sălbatică strigă în gura mare:

— Ne vrednic e de ea.

Atuncĭ fruntea sa se coloréză de ruşine, ochiĭ sĕĭ nu maĭ vĕd; numaĭ urechile sale aud o detunătură de maĭ multe puscĭ însoţită de nisce ţipete sfăşietóre! peptul sĕŭ simte o durere nesuferită, şi o răcélă îngheţătóre îĭ coprinde corpul! E mort dar tot vede, tot simte!

Ce vede? ce simte? vede pe socia sa în mizerie plângênd pe drumurĭ şi căutându'l în zadar, vede pământul sĕŭ de muncă înţelenit şi plin de bălăriĭ, vede casa sa desvelită şi pe jumĕtate dĕrîmată, vede pe preceptor luânduĭ din bătătură vaca cu al căruĭ lapte se hrăneaŭ orfaniĭ sĕĭ, cerga cu care se înveleaŭ copilaşiĭ sĕĭ şi căldarea în care şĭ ferbeaŭ mămăliga muma lor!

Celarul e gol, coşarul e gol, pătulul e gol, casa e gólă şi tóte fiinţele ce 'ĭ era maĭ dragĭ ca viaţa sa se sbătea în ghiarele crudeĭ sărăciĭ, ridicând spre cer slăbănogitele lor mânĭ şi cerênd de la Cel drept şi îndurat dreptate şi îndurare.

Mult suferi oşteanul, mult suferi soţul mult suferi părintele asistând la asemenea vedenie sfaşietóre! dar nu se umplusese încă cupa cerăriĭ. Vedenia îl făcu să sară peste timpurĭ şi anĭ ca să îndure nisce durerĭ şi maĭ marĭ! Fiul sĕŭ iată'l crescut mare: dar ce a devenit? vaĭ! ne avênd pe nimenĭ ca săĭ dea bune poveţe şi o direcţiune bine făcĕtóre, ne avênd pe nimenĭ ca să'l siléscă să înveţe şi să se apuce de muncă el a fugit de la şcólă ca un leneş, a fugit de la muncă ca un tembel, a fugit de la recrutaţie ca un mişel

şi umblă de colo până colo fără de căpătâiŭ întovărăşindu-se cu hoţiĭ de caĭ şi cu tâlhariĭ ca să capete o pâne amară şi neagră. Iată'l căḑut în mânile ómenilor legeĭ şi târit în temniţă sub învinovăţirea că ar fi ucis un drumeţ; iată 'l chiar osândit la ocnă pe viaţă. Unul din călăraşiĭ care'l conduc la locul de osândă l'a cunoscut şi întorcêndu-se către camaradul sĕŭ iĭ ḑise:

— Iată fiul dorobanţuluĭ osîndit la mórte pentru mişelie.

Fiica sa se facu şi ea mare, ea a stat lângă maică-sa cât a avut ea ḑile sĕrmana mumă 'ĭ a dat tóte ajutórele pntinciόse şi 'ĭ a servit ca o păvază de mântuire cât a fost în viaţă. Dar după ce suferinţa o îmbĕtrâni maĭ nainte de vreme şi după ce nenorocirea o duse acolo unde nu e nicĭ suferinţă nicĭ lipsurĭ, fata părási satul natal rĕmâind cu totul orfană, se duse în oraş, se băgă servitóre. munci cu hărnicie, biată fată, dar un duşman cumplinit o prigonea! era frumósă şi nenorocită. Un bĕtrân putred de banĭ şi de podagră îşĭ deschise punga şi apropiă de ea mâna sa întinată; nenorocita întinse mâna, luă punga şi .....

Un ţipet eşi din neptul părinteluĭ nenorocit şi din norocire amarnicul vis care 'l chinuise atâta mari de vreme se risipi împreună cu nóptea.

VIII.

Consiliul de resbel.

Crude şi împungĕtóre sunt durerile fisice, dar durerile morale sunt cu miĭ de orĭ maĭ crude şi maĭ împungĕtóre. Stan, pe câmpul de rĕsboiŭ îndurase multe neajunsurĭ, multe suferinţe, multe ostenelĭ: strivitură, rănĭ şi chiar fómea, dar pe tóte le petrecuse cu bine, cu ânima bărbată şi cu faţa veselă, fără să 'şĭ schimbe chipul şi fără să 'şĭ piardă cumpĕtul; o nópte numaĭ fu muncit de durerĭ morale şi chipul sĕŭ se schimbă ast-fel în cât caporalul postuluĭ de

gardă se spăimântă de transformarea ce vĕḑu în fisionomia sa atuncĭ când veni să'ĭ aducă de mâncare.

Pe la prânḑ acelaşĭ caporal intră în inchisóre şi găsind bucatele neatinse şi pe arestatul sĕŭ lungit în pat maĭ fără de cunoscinţă, se apropie de el şi începu să 'l miscu; Stan tresări, deschise ochiĭ speriaţĭ, voi să se ridice, dar căḑu fără de putere în braţele temniceruluĭ.

Ast temnicer, saŭ măĭ bine ast şef de post, căcĭ în armata Română nu există post de temnicer, se întâmplase a fi un om bun la ănimă şi fórte milos. Acest caporal era un tip care din ḑi în ḑi se răresce prin casarmele nóstre şi chiar în societatea nóstră; el era o brazdă veselă care prin poveştĭ frumóse, prin snóve mucalite şi prin glume pipărate dar ne supărătóre descreţesce fruntea recrutuluĭ încins de dorul d'a casă şi 'l face să rîdă chiar când maĭ era gata să plângă. El era cronicarul ambulant al cazarmeĭ, care scia tóte, ţinea minte tot ce afla şi spunea într'un chip mucalit şi plăcut tot ce scia. El avea obiceiul d'a vorbi maĭ mult în pilde, pe care le spunea în versurĭ populare, cum le învĕţase şi el din *Povestea vorbeĭ* a luĭ *Anton Pan*. Cum îl veḑu că se clatină, acest caporal se repeḑi, îl apucă în braţe, îl sprijini de peptul sĕŭ şi începu să 'ĭ facă curagiŭ ḑicĕndu 'ĭ:

— Dar ce e asta pe tine vericule? De ce 'ţĭ-aĭ perdut cumpĕtul ca găina umbletul? fiĭ cu ănimă bărbată căcĭ eşcĭ Român şi soldat!

— Sunt nenorocirĭ care biruesc orĭ-ce bărbăţie, rĕspunse Stan, oftând din băerile inimeĭ.

— Nicĭ o nenorocire nu e în stare să înfrângă bărbăţia Românească, replică caporalul! Relele sunt date de la Dḑeu numaĭ ca să ne luptăm cu ele şi să le biruim.

— Aşa e, rĕspunse Stan, dar de! omul e om şi pustia de inimă nu e lespede de piatră.

—Nu'ĭ nevoe nicĭ mâhnire fără s'aibă lecuire; căcĭ cuĭ pe cuĭ se scóte şi durere pe durere, decĭ primesce ce'ţĭ dă

Domnul căcĭ el îşĭ cunósce omul şi cértă pe cine iubesce, măngâe pe cine lovesce.

— Aşa ar fi şi aşa aş ḑice şi eŭ că trebue să fie când aş fi pe lumea albă singur şi de capul meŭ; dar când mĕ gândesc că nenorocirea mea o să isbească treĭ fiinţe nevinovate îmĭ piere curagiul.

— Ce spuĭ măĭ frate? escĭ însurat?

— Da şi tată a douĭ copilaşĭ micşorĭ!

— Atuncĭ e altă vorbă; dar tot nu trebue să 'ţĭ perḑĭ curagiul; D-ḑeŭ e tată tuturor, el nu lasă să piară pasĕrile ceruluĭ ne cum fii oamenilor şi maĭ cu sémă p'aĭ oşténu luĭ; fă ţĭ dar animă bărbată şi înainte cu D-ḑeŭ.

— N'am încotro, trebue să mĕ supun triştei.

— Veḑĭ aşa te voiŭ; aşa vorbesce un ostean; acum pune-te icĭ lângă ăst blid, îmbucă ce-va ca să 'ţĭ prinḑĭ ininima, şi trage o duşcă dintr'astă scatolcă ca s'avem putere să mergem cu pas soldăţesc înaintea consiliuluĭ de rĕsboiŭ.

— Ce? sunt chemat înaintea consiliuluĭ?

— Ce fel? nu 'ţĭ o spuseiŭ eŭ pân'acuma?

— Nu.

— Nu? aşa sunt eŭ móră odorogită, tica, tiaa, tica, îndrug verḑĭ şi uscaie ca să treacă vremea, şi când e de spus ce trebue, sfr! a sburat sticletele! Dar să nu'ţĭ fie cu supărare căcĭ de, sunt cam vorbitor din fire, în colo sunt băiat bun şi inimă de zahăr.

— Va să ḑică s'a adunat consiliul de rĕsboiŭ, m'aŭ dat cu dinadinsul în judecată; s'a sfĕrşit cu mine! ḑise Stan pus pe gândurĭ; apoĭ după un târziŭ adaose: de ce aşa de grabă?

— Cine scie? n'avea însă grije căcĭ oficeri care aŭ să te judece sunt nisce oamenĭ aĭ luĭ D-ḑeŭ, drepţĭ ca sânta dreptate, blânḑĭ şi omenoşĭ ca nisce fiinţe ceresci, nu ca ceĭ-l'alţĭ ce pleeară maĭ deunăḑĭ, care strigaŭ într'una sluşiaĭ şi cât p'aci era să 'mĭ tragă 25 la spete, căcĭ din nebăgare de sémă n'am salutat un nespălat de iuncăraşŭ muscal.

— Să mergem dacă ĭ aşa.
— Dar bine nu mănâncĭ?
— Nu, nu 'mĭ ceré inima.
— Nu te las măcar d'aş sci că ne sfădim.
— Te rog, aşa să trăescĭ, nu mĕ sili.
— Fac rĕŭ aceĭ ce umple cazarmele cu oamenĭ însuraţĭ! esclamă caporalul cu un ton în care se amestecă mila cu despreţul
— Te înşelĭ, căprare, rĕspunse Stan cam întărîtat; omul însurat e tot aşa de bun oştean, daca nu şi maĭ bun ca şi unul ca tine; tu te baţĭ pentru că aşa 'ţĭ poruncesce datoria de oştean, el se bate şi pentru a'şĭ face datoria şi pentru a apĕra cu primejduirea vieţeĭ sale viaţa femeieĭ şi a copiilor sĕĭ.
— Aşa o fi, murmură soldatul cu ciudă; apoĭ daca e aşa ce te maĭ plângĭ?
— Nu mĕ plâng căcĭ sunt oştean, ci îmĭ plâng scrisa care m'a adus aci tocmaĭ fiind-că am voit să daŭ unor copiĭ pe tatăl lor.
— Dacă aĭ făcut o faptă bună şi aĭ ajuns aci, vere, mergi fără grije, căcĭ D-ḑeŭ de bună seamă te va mêntui. Aideţi să mergem.

Camera în care se ţinea consiliul român de resbel, era o încăpere boltită şi întunecoasă situată în reşedinţa cuartieruluĭ general. O feréstră mică şi zăbrelită arunca din fund o slabă licărire de lumină; în dreptul eĭ o masă, în mijlocul căria se afla sânta cruce, în jur cincĭ scaune şi pe scaune aşeḑaţĭ cincĭ oficerĭ de diferite grade; iată tot aparatul ce compunea acel teribil consiliŭ de resbel. al căruĭ nume e în stare să îngheţe sângele în vinele soldatuluĭ, chiar după ce a sburat cântând prin gloanţe.

S'aŭ scris multe în cărţĭ streine despre înfricoşetorul aspect al unuĭ consiliŭ de resbel, şi maĭ cu sémă despre straşnica înfăţişare a judecătorilor, care numaĭ cu o sbârlitură de sprâncénă bagă gróza morţiĭ în inimile acusaţilor; tribunalul militar Român nu împrumutase nimic din tóte acele grósnice înfăţişerĭ, şi oficeriĭ ce 'l compuneaŭ, în loc

d'a părea aspri şi severĭ, se arĕtaŭ din contra a fi indulgenţĭ şi bine-voitorĭ.

Vederea lor în loc d'a inspira spaima, însufla din contra confienţă, şi sunetul vocilor lor în loc d'a îngheţa sângele în vine, vĕrsa în sufletul amărît al nenorociţilor ce se presentaŭ înaintea lor, bine-făcĕtorul balsam al speranţeĭ; cu tóte acestea frica de el este adênc sădită în inima luptătoruluĭ român, nu pentru că severitatea sa a fost vre o-dată teribilă, ci pentru că respectul legeĭ şi temerea de pedépsă este adênc săpată în animile majorităţeĭ Românilor.

Stan căruia nălucirile ce 'l chinuise nóptea trecută, îĭ sdruncinase curagiul, mergea spre sala de judecată ca spre piaţa de osândă. Când intră în întru şi dete de acea întunecime mormêntală, credu că a intrat de viŭ în pământ, dar dupe ce ochiĭ sĕĭ se deprinseră cu întunerecul şi putu să distingă bine trăsurile senine ale judecătorilor sĕĭ, ânima i se maĭ uşură, fruntea i se maĭ descreţi şi se simţi ce-va maĭ la largul sĕŭ.

— Apropie-te băete, dise oficerul din mijloc, care era preşedinte.

El făcu încă câţĭ-va paşĭ de la pragul uşiĭ unde se oprise, salută milităresce şi se apropiă de masă.

— Cum te chiamă? dise iar oficerul.

— Stan Flămândeanu.

— De câţĭ anĭ escĭ?

— De douĕ-decĭ şi şépte.

— Din ce sat?

— Din satul Flămânda, comuna Ciuperceniĭ, plasa Călmăţuiul. judeţul Teleorman.

— De când aĭ cădut la sorţĭ?

— De la anul 1874.

— In ce regiment, batalion şi companie escĭ însumat?

— In regimetul V, batalionul I, compania I de dorobanţĭ.

— Ce campaniĭ aĭ făcut?

— De la Daia de când eram în lagăr am fost dat ca soldat sanitar la ambulanţa No. 4, am trecut

preună cu divisiunea IV, ne-am aşeḑat de o-cam-dată într'ast oraşiŭ, dup'aceia am plecat spre Plevna, ne-am aşeḑat maĭ întêiŭ la Ṫucenitza, apoĭ la Breslinitza şi în sfêrşit la Verbitza. La 27 August am cules ceĭ-d'ântêiŭ răniţĭ Românĭ din regimentul al 13 de dorobanţĭ, şi pricepênd cá n'am ânimă să vĕd rane şi trupurĭ schilodite, 'mĭ-am cerut voe să trec în armata activă, ceia ce mi s'a acordat. Fiind-că regimentul meŭ nu trecuse încă Dunărea, am fost încorporat în regimentul al XIV, am luat parte la atacul Griviţeĭ, am fost unul dintre ceĭ d'ântêiŭ care am sărit în redută, am dobêndit pe câmpul de cinste „Virtutea Militară" şi am fost recomandat pentru Steaua Românieĭ.

— Atâta?

— Nu, am maĭ luat parte şi la lupta de la 6 Septembre, dar prea puţin, fiind-că am fost rănit îndată ce am eşit din şénţ şi am fost dus la ambulanţa No. 3, unde m'am vindecat curênd, căcĭ 'sunt bun de carne şi rana nu prea era lucru mare. La 7 Octombre însă am luat parte de la început până în sfêrşit, împreună cu regimentul meŭ; am ajuns de două orĭ până în vêrful parapetelor, de unde am fost rĕsturnat cu scară cu tot. Atuncĭ am fost iară'şĭ sdrelit la un umĕr şi la frunte, dar n'am fost rănit.

— Escĭ însurat?

— Da, să trăescĭ, D-le Maior.

— De când?

— De patru anĭ.

— Aĭ copiĭ?

— Am.

— Câţĭ?

— Un băeţel de vre-o treĭ anişorĭ şi ce-va şi o fată pe care o pusese măsa la ţarc când am plecat d'acasă.

— Măĭ băete, sciĭ tu pentru ce escĭ adus înaintea nóstră?

— Da, să trăescĭ D-le Maior, mi s'a spus c'am greşit de am dat drumul unuĭ turc.

— Sciĭ tu că astă învinovăţire e gravă, fĕtul meŭ, de tot gravă?

— Mi s'a spus.

— Negreşit dupe ce aĭ săvêrşit faptul ?

— Da.

— Dar maĭ nainte nu ţi se recomandase d'a nu lăsa pe nimenĭ să trécă ? Nu ţi se citise un ordin în care se spunea curat, că orĭ-ce santinelă care va lăsa să se strecóre printre liniile Române vre-o fiinţă omenéscă venită din Plevna, fără să fie adusă înaintea şefilor de post, va fi împuşcat ?

— Ba mi s'a citit, d-le Maior.

— De ce dar aĭ călcat porunca ? de ce 'ţĭ aĭ uitat datoria de soldat ? pentru ce te-aĭ arĕtat nevrednic de haina ce porţĭ şi de puşca ce ţi s'ă pus în mână ?

— Să trăiţĭ, D le Maior, să vedeţĭ cum merge şiretenia ; cum vĕ spuseiŭ sunt tată, şi fără de voia mea inima 'mĭ este prigorită de dorul copiilor, pe care nu 'ĭ-am vĕḑut de maĭ multe lunĭ. Turcul 'mĭ-a spus că şi el e tată, că şi el se usucă d'an picióreIe de dorul lor, că şi aĭ luĭ sunt în primejdie de mórte, că pier de frig şi fóme ; am inimă milósă, d-le Maior, şi l'am creḑut.

— Nu te aĭ gândit că póte să minţă ?

— Un tată să minţă ? să ḑică că copii luĭ sunt în primejdie de mórte şi să se jure pe viaţa lor ? mi s'a părut, să trăescĭ d-le Maior lucru cu neputinţă şi nicĭ măcar m'am gândit.

— Rĕŭ aĭ făcut, prea rĕŭ, căcĭ soldatul trebue să se gândéscă la tóte, fiind-că în mâna luĭ adesea stă viaţa fraţilor luĭ şi mêntuirea ţĕreĭ sale. Tu ocupaĭ un post fórte însemnat ; sciĭ tu ce putea să se întêmple din pricina nechibzuinţeĭ tale ? Putea ca acel Turc să fie un spion, să scape nevĕḑut de nimenĭ, să se plimbe prin posturile nóstre, să observe părţile nóstre cele slabe, să se întórcă înapoĭ iar furişindu-se, şi când să ḑicem Dómne ajută, să ne pomenim cu Osman în cóste tocmaĭ unde suntem maĭ rĕŭ apăraţĭ, să fim tăiaţĭ în douĕ, îngroziţĭ, fugăriţĭ şi apoĭ aruncaţĭ în Dunăre. Ţara rĕmasă făr'de apărărtorĭ ar fi căḑut în prada Cerchezilor şi Başibuzucilor, femeile nóstre ar fi

fost măcelărite, copii ar fi fost deslipiţĭ de mamele lor, mormintele strămoşescĭ ar fi fost călcate în picióre de copitele cailor duşmanilor, şi tótă suflarea Românéscă perind în grósnice chinurĭ, ar fi rădicat ochiĭ către cer şi ar fi blestemat cu urgie pe santinela ce nu 'şĭ a împlinit datoria.

— Ah! te rog D le Maior nu maĭ repeta ceia ce 'mĭ-a ḑ s D-l Colonel la Verbiţa; trimite-mĕ maĭ bine la mórte ca să 'mĭ spăl în sânge greşala ce am făcut, şi nu 'mĭ maĭ spune tóte grozăviile ce ar fi putut isvorî din nechibzuinţa mea, strigă bietul Stan spăimêntat însuşĭ de icóna fidelă a urmărilor ce ar fi putut avea greşala sa.

— O să te trămit, căcĭ legea mĕ obligă, rĕspunse Majorul, de şi 'mĭ-e milă de sórta ta şi plâng din suflet nenorocirea copiilor tĕĭ.

— Ia-mĭ viaţa, sunt bucuros s'o daŭ pentru a sluji drept pildă, dar cinstea, D-le Major, cinstea aşa te rog, să'ţĭ lungéscă D-ḑeŭ ḑilele, nu 'mĭ-o răpi. Nu 'mĭ lua medalia dupĕ pept.

— Legea militară în timp de resbel este aspră şi somară; când disciplina cere un esemplu, ea ne dă voe să punem imediat în esecutare sentinţa pronunţată şi s'o însoţim de orĭ-ce mĕsurĭ severe care să inspire temerea; faptul ce ţi se impută e prea grav şi disciplina ar reclama un esemplu puternic, dar în consideraţie că escĭ părinte şi te căescĭ de ce aĭ făcut, eŭ ca preşedinte recomand sórta ta la clemenţa d-lor judecătorĭ

După ce ḑise aste cuvinte, preşedintele se retrase împreună cu judecătoriĭ într'o cămară laterală spre a delibera, şi peste o jumĕtate de oră se întórse ca să pronunţe sentinţa.

Ea fu aspră dar dréptă şi umană; condamna pe Stan Flămânḑeanu să fie împuşcat pe malul Dunăreĭ,în câmpia de lângă oraşŭ, în faţa întregulu̇ĭ detaşament de garnisonă, dar îĭ permitea să pórte pe pept medalia şi dupe mórte s'o ducă familieĭ care să se bucure de tóte prerogativele unuĭ soldat mort pe câmpul de luptă. Astă sentinţă era supusă la înalta clemenţă a Măriei Sale.

Până să soséscă întărirea sentinţeĭ saŭ resultatul cererî de graţie, Stan fu recondus iarăşĭ la închisóre.

IX.

Temnicerul.

Caporalul care păstra cheile temniţeĭ luĭ Stan se numea Vlad Moţoc, el era curcan, adică dorobanţ ca şi Stan şi vĕduse lumina ḑileĭ pe malul Dunăreĭ printre ruinele Celeiuluĭ, adică în comuna Corabia din judeţul Romanaţĭ. Dînsul era de treĭ-ḑecĭ de anĭ trecuţĭ; dar încă nu se însurase căcĭ până să intre în óste îşĭ petrecuse timpul tot slujind pe la curţĭ boerescĭ şi arândăşescĭ, şi după ce întêmplarea saŭ mnĭ bine sorţul îĭ puse pe cap căciula de Curcan, se lipise de cazarmă şi de traiul eĭ aşa de tare, în cât numaĭ de cât ceru şi obţinu voia d'a fi trecut în cadrele permanente şi'şĭ mută cuibul vieţiĭ sale în încăperele cazarmeĭ; asemenĭ după ce 'ĭ expiră termenul de activitate, se grăbi a se reangagia ca să rĕmâe iarăşĭ în cazarmă. Ce să'ĭ facĭ? daca lumea luĭ, viaţa luĭ pe astă lume nu era alta de cât numaĭ cazarma şi camarazii sĕĭ şi daca fără de asta firea luĭ cea sburdalnică şi nepăsătoare despre tot ce este strein cazarmeĭ nu-l lăsa să'şĭ facă alt rost şi să se stabiléscă la un loc în lumea străină vieţiĭ de cazarmă.

Nu era instruit, nu scia nicĭ să citéscă, dar scia pe de rost câte în lume şi în sóre. Consătenii sĕĭ iĭ ḑicea braslă veselă şi sglobie, căcĭ tótă ḑiua rîdea şi glumea, iar camaraḑii sĕĭ de arme îl poreclise cu numele de coţofană, căcĭ tótă ḑiua spunea verḑĭ şi uscate, şi şefiĭ sĕĭ îl înzestrase cu epitetul de cronica regimentuluĭ, căcĭ el scia tot ce petrecea în regiment; el cunoscea pe de rost istoria tuturor şefilor şi colegilor sĕĭ şi el singur putea să rĕspundă la tóte întrebările. Afară de asta, mulţumită uneĭ memoriĭ prodigiósă şi uneĭ remarcabile înlesnirĭ d'a se exprima, maĭ căpĕ-

tase un titlu: acela de povestitorŭ și păcăliciŭ al obsteĭ întregĭ.

Câte basme ne-aŭ lăsat de moștenire strămoșiĭ el le scia și le spunea cu atâta măestrie în cât te apuca ḑiua în nopţĭ de iarnă ascultându-l îndrugând câte și maĭ câte de smeĭ, zîne, feţĭ-frumoșĭ șî alte minunăţăţĭ, fără să simţ c'a trecut vremea. Câte proverbe, ḑicĕtorı și pilde circulă în gura poporuluĭ Român, în capul luĭ eraŭ ticluite și scia să le potrivească ast fel ca să se nemerească tot d'auna, și câte snóve și păcălıturĭ se aflaŭ în lumea albă, tot el le avea întipărite în memorie și le turna la vreme cu prilej așa de frumos, în cât, spuindu-le, toţĭ rîdeaŭ de se prăpădeaŭ și nimenĭ nu cuteza să se supere când se simţea cu musca pe căciulă.

Aste calităţĭ îl făcuse să devie nu numaĭ iubit ci chiar indispensabil, căcĭ scia să facă a trece lesne orele de repaos, și avea dibăcia d'a goni urîtul din prejurul luĭ chiar când ploua saŭ mugea crivĕţul. Pentru aceia el muncea cât se póte de puţin saŭ îșĭ alegea partea cea maĭ ușure, căcĭ ceĭ marĭ îl menagia și ceĭ micĭ muncéŭ în locu-ĭ ca să să nu'ĭ obosească memoria.

Cine'ĭ ḑisese brasdă veselă nu greșise, căcĭ el râdea și glumea tot-d'auna și când se afla la petrecerĭ și veseliĭ și când se afla la ananghie și supĕrare. Chiar în faţa dușmanuluĭ, la Bechet când trecu dincoa o cétă de Cerchedĭ ca să prade și să parjoléscă, el mergea în fruntea colóneĭ sub plóea de glónţe riḑênd și spuind la snóve și păcălelĭ privitóre pe Turcĭ, în cât făcea să rîḑă și să uite primejdia chiar pe ceĭ fricoșĭ. Pân la óre-care punct el era încarnaţiunea caracteristică a tipuluĭ ţĕranuluĭ Român.

Era brasdă veselă și din fire pentru că nicĭ o contrarietate nu'ĭ amărâse viaţa de când trăia. O singură mâhnire încercase și el în lume: la 30 August primise în genuchiul drept o ţandără de obuz, din pricina căreĭ stătuse în ambulanţa de la Turnu-Măgurele vr'o două lunĭ, dupe care eși din spital vindecat dar schiop d'un picior pentru tótă viaţa

şi ne apt pentru serviciu; dar şi astă nefericire el o primi tot rîdênd şi făcênd snóve. Altul în locu-ĭ ar fi cerut reformarea şi s'ar fi reîntors acasă; el, ne putênd a maĭ servi cu folos pe câmpul de resbel, a preferat să rămâe şef de post la cuartierul general din Nicopole numaĭ să maĭ rěmâe între camaradĭ şi să continue a purta uniforma.

Nepăsător era de durerile sale, dar se simţea mişcat de durerile altora şi se silea a le uşiura şi a consola pe cel ce suferea, însă tot glumind şi tot spuind la snóve. Nenorocirea luĭ Stan îl impresionase maĭ mult ca orĭ care alta şi ar fi dat bucuros orĭ-ce ca s'o micşoreze, dar nu se oprea d'a dice câte o glumă veselă când îl vedea cădut în melancolie. După ce se pronunţă sentinţa şi sěrmanl condamnat fu readus în temniţă, Vlad intră la Stan şi vědêndu'l adâncit în negre gândurĭ, se apropie de dênsul şi'ĭ dise:

— Măĭ Stane măĭ, înghiteţĭ aleanul măĭ vere, căcĭ sciĭ vorba aceia:

Cine n'a gustat amarul
Nu scie ce e zaharulŭ.

De unde sciĭ tu ce 'ţĭ păstréză scrisa? Nu ţĭ-aducĭ aminte că dicătórea dice că:

Noĭ unele adăstăm
Şi altele întêmpinăm.

Stergeţĭ dar lacrămile vericule căcĭ:

Când nu gândesce omul,
Atuncĭ îl mângâe Domnul;
Dupe viscol şi furtună
Vine apoĭ vreme bună.

Si pe urmă:

Să'ţĭ rěsară sântul sóre,
Să simţĭ bucurie mare.

D'aia măĭ vere, fă'ţĭ ânimă largă şi nădejdea in cel de sus.

Stan drept orĭ-ce rěspuns, se uită lung la el, îl měsură

cu o privire cercetătóre de la cap până la picióre, apoĭ clăti din cap cu întristare şi îşĭ acoperi cu mânele faţa şi urechile ca să nu mai vadă şi să nu maĭ audă ce-va din cele ce se petrecea pe ast pământ.

Vědênd că nu póte reuşi a descreţi fruntea nnnorocituluĭ condamnat, Vlad se retrase din cămară fără să dică nimic, încuie uşa dupe reglement şi intră în camera sa, ciudindu-se în sine căcĭ n'a putut prin snóvele sale să risipească norii ceĭ groşĭ din sufletul camaraduluĭ sĕŭ, şi începu să respice cu gândirea firul în patru ca să găsească un mijloc prin care să poată fi de vre un folos bietuluĭ nenorocit.

Stan rĕmâind singur se aruncă îmbrăcat cum era pe pătuceanul sĕŭ, dar somnuluĭ nu i se făcu milă de bietul nenorocit! el nu voi să vie ca să 'ĭ uşureze suferinţele şi să 'l transporte, cel puţin pentru cât-va timp, în acea lume de unde e gonită mâhnirea şi întristarea, ci în locu'ĭ veni să 'l năpădéscă din tóte părţile fel de fel de gândurĭ, carĭ de carĭ maĭ negre şi maĭ spăimêntătóre.

Viitorul copiilor sĕĭ chinui maĭ cumplit ca tóte pe nenorocitul părinte; vedenia din ziua trecută reveni în memoria sa şi se înfăţişă înainte-ĭ sub tóte grósnicele eĭ forme. Iată fiul sĕŭ derbedeŭ pe drumurĭ, iată fiica sa expusă ruşineĭ şi depravăreĭ, iată muma lor murind de fóme şi ruşine!...

Aste durerĭ împrospĕtate îl făcu să uite că era bărbat şi soldat şi 'l sili să 'ncépă să plângă cu amar!

Vlad era în neastêmpĕr; luĭ nu'ĭ plăcea durerile mute, el scia că are în vêrful limbeĭ sale un balsam care uşuréză orĭ-ce suferinţe, şi voia ca cu orĭ-ce preţ să potoléscă, dacă nu va putea să vindece, acea suferinţă grósnică El se temea de vr'o primejdie, luĭ îĭ era frică ca nu Stan în furia disperăreĭ să nu 'şĭ facă seamă singur şi să móră ca neómeniĭ; el se plimba prin cămăruţa sa plin de neastêmpĕr şi pe la soroace eşea din casă pentru ca să dea têrcóle pe lângă uşa temniţeĭ, şi din când în când, neputênd să vadă în întru, să tragă cu urechea ca cel puţin să audă.

Primele hohote de plâns eşite din copleşitul piept al luĭ Stan ajunse îndată la urechile luĭ Vlad, şi cum le audi, el strigă voios: Slavă Domnuluĭ, şi descue iute zăvórele şi bróscele uşiĭ şi intră înăuntru binişor.

Stan nu 'l audi că intră şi nu 'şĭ precurmă plângerile; putu dar Vlad ca să se apropie pe bâjbâite, căcĭ era întunerec besnă, de patul luĭ, să se aşeze pe pat lângă prizonier, să 'ĭ ia una din mânile luĭ în mânele sale şi să 'ĭ dică:

— Plângĭ, plângĭ frate, plângĭ cu poftă, căcĭ sunt bune lacrĕmile şi dicĕtórea spune că:

Plânge şi cela ce are,
Plânge şi cela ce n'are,
Plânge şi se uşurează
Şi durerea o 'nfruntează.

— Cine escĭ? şi ce vreĭ cu mine? strigă Stan cu restire.

— Eŭ sunt vericule, rĕspunse Vlad rîdênd, ce nu mĕ maĭ cunoscĭ?

— A! D-ta escĭ, căprare Vlad? întrebă Stan, silindu-se a'şĭ ascunde plânsul.

— Eŭ fraţico.

— Dar ce aĭ cu mine? ce iar mĕ chiamă? a sosit óre ceasul?

— Nu neicuşorule, ci am venit ca să maĭ stăm de vorbă şi să maĭ spunem câte o snóvă căcĭ vorba celuia:

Glumele nevinovate
Sunt ca sarea în bucate.

— O! Dómne Vlade, am eŭ inimă de snoave în halul în care mĕ găsesc?

— Cum am dice:

Ţie inima 'ţĭ arde de foc
Şi mie 'mĭ arde de joc.

— Nu prietine, nu m'am gândit să te învinovăţesc de una ca asta, ci de!... vedĭ şi tu ce e pe capul meŭ!

— Vĕḑ frăţioare, şi d'aia am venít ca cu una cu alta să 'ţĭ treacă şi ţie vremea maĭ oblu.

— Cu cât trecé vremea maĭ iute, cu atât nenorocirea se apropie maĭ iute de capul meŭ.

— Te temĭ de moarte, tu puiŭ de Român, tu soldat, tu curcan?

Omul voinic
Nu se teme de nimic, vere;
El la moarte, la rĕsboiŭ
Nu scie să dea 'napoĭ, căcĭ
Leŏaica numaĭ un puiŭ face şi bun,
Leŭ e oşteanul Român.

— Cine 'ţĭ-a spus că 'mĭ-e teamă de moarte, replică Stan, restit.

— D'apoĭ atuncĭ de ce te temĭ?

De ce te codescĭ ca iepurile
Şi ciulescĭ urechile?

— Altă témă şi mâhnire e în sufletul meu.

— Ce stric eŭ dacă nu 'mĭ o împărtăşeşcĭ şi mie? Eu d'aia am venit ca să te mângâiŭ şi să te ajut dac'o fi trebuinţă, căcĭ:

Sunt mulţĭ prietenĭ la masă,
Puţinĭ când nevoia-e 'n casă;
Prietenul adevĕrat
Nu stă în pat rĕsturnat
Cand te afli în păs şi zor,
Ci îţĭ dă mână de ajutor.

D'aia am venit şi eŭ, să 'ţĭ aflu păsurile, să 'mĭ spuĭ nevoile şi dacă 'mĭ stă prin putinţă să te ajut.

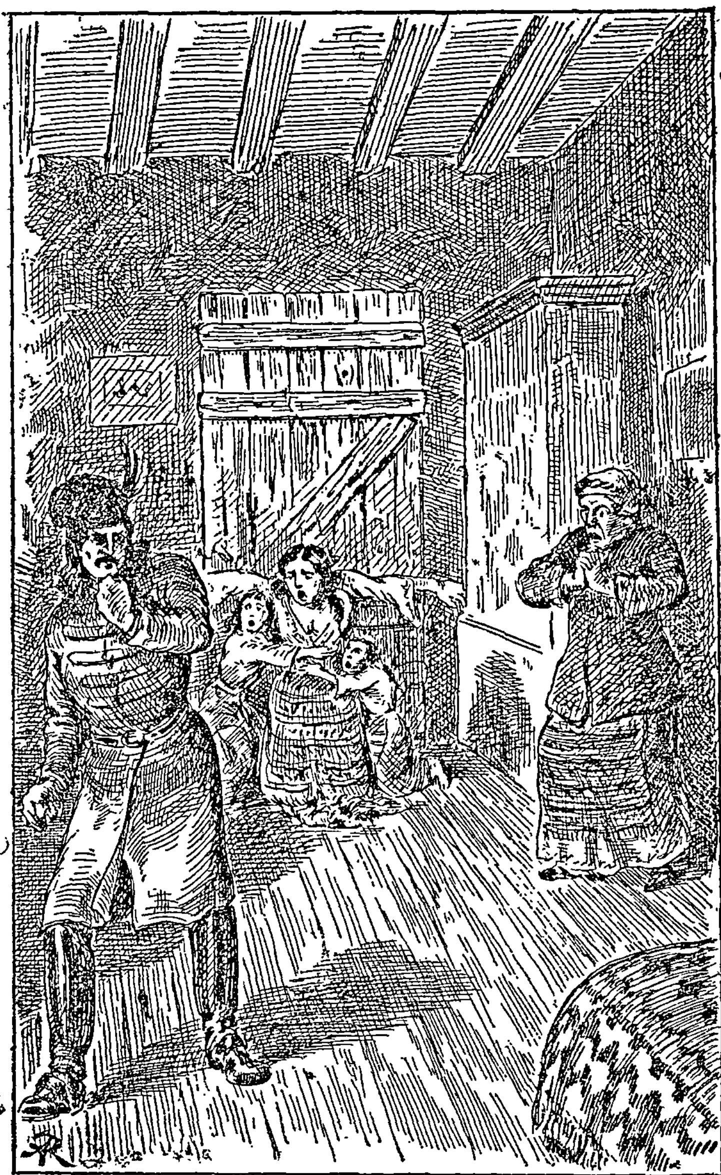
— Ce să 'ţĭ spuĭ? ce poţĭ să'mĭ facĭ?

— Nu te prinde, căcĭ nu sciĭ de unde sare iepurile.

— Durerile mele sunt marĭ şi cu neputinţă de vindecat.

— Sunt tainice?

— Nu.

Se lipi cu spatele de unica uşe a cămării, şi îngenuche împreună cu copii. Vedĭ pag. 100.

— Atuncĭ ce te ţine d'a mi le spune? nu scii povestea ceia:

Gura nu te ţine chirie,
Căcĭ vorba'ĭ pe veresie?

— Imĭ vine cu greŭ a'mĭ preînoi mereŭ durerile împrospětându'mĭ amintirea.

— Cu cât le preînoescĭ
Cu atât cu ele te obicinuescĭ
Şi chinul lor îl slăbescĭ.

Decĭ pasă fěrtate de 'ţĭ deschide inima, dór o da Dumnedeŭ să 'ţĭ fiŭ şi eŭ de vr'un ajutor.

— Mě mir de tine că escĭ băiat descept şi nu 'mĭ ghicescĭ păsul meŭ! şi vědêndu-mě isbit de o aşa cumplită nenorocire nu ghicescĭ că păsul ce mě muncesce nu se póte uşura de nimenĭ! Bine, măĭ omule, aĭ uitat c'acum un an tot p'astă vreme furăm concentraţĭ pentru manevre şi stăturăm sub arme până dupe Sântul Vasile? Eŭ p'atuncĭ fuiŭ dus la Bucurescĭ şi când era să mě întorc acasă, cădu bolnav, zăcuĭ în spitalul ostăşesc de mě gunoiiŭ şi când mě făcuĭ bine şi vruseĭ să mě întorc acasă la nevastă şi copiĭ, primiĭ poruncă să merg în grabă la Poiana unde se afla regimentul meŭ; eŭ mě duseĭ unde mě chema datoria şi nu maĭ dăduĭ p'acasă. Când plecarăm de la Dunăre, scrise nevesteĭ ca să vie cu copii la Grădinĭ ca să ne luăm diua bună, dar biata femeie nu putu veni, fiind copiliţa bolnavă, dintr'astă pricină nu ne puturăm vedea. De la Grădinĭ fuseĭ luat din regiment şi trecut la ambulanţa No. 4 şi trămis la Turnu. Anima 'mĭ tresări de bucurie şi nădejde c'o să daŭ p'acasă ca să 'mĭ maĭ sărut o-dată pruncuşoriĭ, dar fu deşartă nădejdea mea, căcĭ n'apucasem încă să ajungem la Islaz şi ne eşi înainte un călăraşiŭ cu poruncă de la generalul Manu ca să trecem Dunărea fără să maĭ dăm pe la Turnu şi să mergem iute la Nicopole ca să însoţim divizia IV ce se îndrepta spre Plevna. Aşa şi făcurăm, şi

cu chipul acesta, n'avuĭ parte să daŭ p'acasă. Cât ţinu rĕsboiul n'avuseĭ animă d'a 'mĭ cere voe, de teamă ca să nu trec în ochiĭ fraţilor meĭ drept un fricos, şi răbdaĭ în fundul animeĭ mele tot chinul doruluĭ ce mĕ muncea. Când eram să ḑic Dómne ajută, adică să vĕd procleta de Plevnă căḑută în mânele nóstre, iată în ce foc căḑuĭ. Nu 'mĭ e teamă frate de mórte, căcĭ o-dată móre omul în viaţă, dar când mĕ gândesc c'o să mor fără să 'ĭ maĭ vĕḑ şi fără să sciŭ cum se află, căcĭ de treĭ lunĭ n'am maĭ primit o slovă măcar de la eĭ, şi d'aicĭ nu pot să rostesc nimic pentru viitorul lor, uite mi se aprinde cămaşa pe mine, mi se frige anima şi, ḑĕŭ, 'mĭ vine să mĕ daŭ cu capul de toţĭ pĕreţiĭ.

— Aĭ dreptate frate, e grósnică o aşa mórte fără să strângĭ măcar o-dată la piept fiinţele ce 'ţĭ sunt dragĭ!

— Veḑĭ acum că singur îmĭ daĭ dreptate!

— Aşa e, dar n'aĭ cuvênt să te desnădăjduescĭ.

Căcĭ cine nădăjduesce
Nădejdea nu 'l părăsesce.

— Ce nădejde pot să maĭ am? sunt osêndit.

— Da, dar dacă oĭ destăinui Maioruluĭ şi chiar Coloneluluĭ tot păsul tĕŭ?...

— Creḑĭ tu c'o să 'mĭ dea eĭ drumul ca să mĕ duc să 'mĭ vĕd p'aĭ d'acasă?..

— Nu prea 'mĭ bate ochiĭ, rĕspunse Vlad dus pe gândurĭ; dar ia ascultă, adause el dupe puţină gândire, aceia ce nu pot să facă eĭ, eŭ pot.

— Tu? şi cum? în ce chip? întreba Stan palpitând de emoţiune.

— Foarte lesne; mâine o să plece de diminéţă călăraşul cu hotărîrea ta ca s'o ducă la Verbiţa; mâine seară ajunge, poimâine o s'o vadă Comandantul ceĭ mare şi s'o trămiţă la Poradim şi poimâinea ailaltă o s'o vadă Vodă, ast-fel că cel puţin peste treĭ patru ḑile o să se întórcă aci înapoĭ. In astă vreme nimenĭ nu va întreba de tine;

va să ḑică într'o diastimă de doă ḑile poţĭ lipsi din temniţă.

— Să lipsesc din temniţă! şi ce să fac?

— Să te ducĭ să 'ţĭ veḑĭ nevasta şi copii şi apoĭ să te întorcĭ.

— Ia nu maĭ glumi, frate Vlade, căcĭ grósnice sunt pentru mine aste glumĭ, ḑise Stan tremurând de temere şi speranţă.

— Eŭ nu glumesc.

— Cine o să 'mĭ deschiḑă zăvórele şi porţile dacă nu glumescĭ?

— Eŭ.

— Tu!

— Da, 'ţĭ-am spus că vreaŭ să te ajut; cheile sunt la mine tóte, am învĕţat tóte cotiturile astuĭ oraş blestemat şi am un prieten credincios care să te trécă Dunărea în luntrea luĭ; aide gătesce-se să plecăm.

— Nu maĭ mĕ şegui, aşa să trăescĭ.

— Nu te şeguesc de loc; iată cheile.

— Dar dacă s'o întêmpla ca să nu maĭ viŭ?

— Eĭ aş!

— Ce aş? Dacă aş fi un prieten rĕŭ, un frate nevrednic de înredere?

— Nu 'mĭ e teamă; între oştenii Românĭ nu sunt vênḑĕtorĭ.

— Dar dacă s'o întêmpla să se înece luntrea cu mine saŭ să pier cine scie de ce, fără să pot să maĭ viŭ?

— Atuncĭ voiŭ muri în locu-ţĭ cu sufletul împăcat căcĭ am putut să fac şi eŭ un mare bine unuĭ frate amărît; dar nicĭ asta n'are să sĕ întêmple, căcĭ D-ḑeŭ e drept.

— Frate, strigâ Stan aruncându-se în braţele luĭ Vlad, să 'mĭ fiĭ frate până la mórte.

— Amin.

X.

Familia Soldatuluĭ absent

In marginea satuluĭ Flămânda, cu faţa spre lunca Dunăriĭ, retrasă cam la o parte se află maĭ acum treĭ-spre-ḑece anĭ o căsuţă ţĕrănéscă mică dar albă şi curată. Din micile eĭ ferestruĭ se vedeaŭ depărtatele minarete ale Nicopoluluĭ, strĕlucitórele cupole ale celor treĭ bisericĭ din Turnu-Măgurele, bateriile rusescĭ din preajma satuluĭ şi Dunărea care altă-dată era brăzdată de miĭ de caice, de sute de corăbiĭ şi de ḑeciurĭ de vapoare, dar care într'acel timp curgea lină şi mută ca un oraşiŭ pustiit, ne maĭ suportând pe latele sale spate alt-ceva de cât imensul pod de vase peste care trecea fără întrerupere grelele convoiurĭ militare.

Intr'acea casă se afla o femeie tênĕră, o babă, un unchiaşiŭ şi douĭ copilaşĭ, adică un băiat şi o fetiţă. Femeia sta pe gândurĭ lângă ferestruie şi privea lung Dunărea cea lată, ca cum valurile eĭ ar fi despărţit-o de un scump odor; unchiaşul şi baba staŭ stârcițĭ pe vatră şi scormoneaŭ în focul de cocenĭ de porumb ce pârâiaŭ în gura sobeĭ, şi copiĭ se jucaŭ pe rogojina ce era aşternută pe un pat lat de scândurĭ cu o pisică vênĕtă care torcea şi 'ĭ lovea câte o-dată cu laba fără să 'ĭ sgârie.

Femeia nu scotea graiŭ din gură, căcĭ grija îĭ încleştase fălcile, bătrêniĭ şopteaŭ între eĭ incetinel; numaĭ copiĭ umpleaŭ aerul de nisce ţipete argintine şi de nisce sunete de rîs limpeḑĭ ca şi consciinţa lor. Afară de aceste ţipete vesele alt sgomot nu se auḑea în casă, fără numaĭ torsul pisiceĭ, pârâitul foculuĭ, mârîitul unuĭ câine care tremura în tindă şi fluerul crivĕţuluĭ care adusese de cu seară cine scie de unde o plóie mĕruntă şi rece, şi se lupta voinicesce cu colţul caseĭ ca dór să 'l dobóre la pămênt.

Femeia, ce e drept, ţinea în mână o furcă şi sta acolo

pe laviţă lângă feréstră cu gândul d'a tórce, dar fusul nu sfârîia în degetele sale şi caerul de tors înţelenise pe văcălia de care era aninat. Numaĭ gândurile, gândurĭ a'êneĭ şi negre, gândurĭ triste şi turburate, numaĭ ele lucraŭ, lucraŭ într'una în capul bieteĭ femeĭ şi o oboseaŭ prin varietatea şi repeḍiciunea succedăriĭ lor una imediat după alta, ast-fel în cât sĕrmana nu maĭ avea putere să ţie lucrul în mână. Cine scie câte sumedeniĭ de asemenea gândurĭ se succedase într'acest chip în decurs de maĭ multe lunĭ în sufletul eĭ care o adusese în stare d'a semĕna maĭ mult cu o iasmă de cât cu o fiinţă vie şi cu o stană de piatră maĭ mult ca cu un trup însufleţit!!....

Bĕtrâniĭ care negreşit băgase de seamă maĭ de mult astă stare nefirească a asteĭ tinere femeĭ, vorbeaŭ tocmaĭ de ea în şóptele lor şi 'şĭ comunicaŭ în vêrful buzelor îngrijirile ce le pricinuia.

— Ni se prăpădesce fata! ḍicea bĕtrâna şoptind; o mănâncă dorul ca un vierme neadormit.

— Are de ce, rĕspunse unchiaşul, căcĭ e atâta mare de vreme de când nu 'şĭ-a vĕḍut omul.

— Un an încheiat la Filipĭ!

— Apoĭ de! cum să nu fie cătrănită; pe el biet 'şĭ-a deschis ochiĭ.

— Că nu ḍicĭ bine! şi el uite a lăsat'o buştean cu douĭ copiĭ pe óse, fără să se gândească că pătulul de anţerţ a secat, că în anul acesta pămêntul 'ĭ-a rĕmas maĭ tot nelucrat, şi că acum muierea 'şĭ hrănesce copilul culegênd ce bruma ştiuleţĭ aŭ rĕmas neculeşĭ pe câmpurĭ strĕine şi ma mult adunând aceia ce 'ĭ dă de pomană ceĭ maĭ cu dare de mână.

— Ia nu vorbi cu pĕcat muere, căcĭ nu e el de vină; ţara l'a chemat, şi pentru ţară Romanul e dator să 'şĭ năpustéscă casă şi masă ca să 'ĭ sară în ajutor.

— Ţara! ţara! eŭ nu sciŭ nicĭ nu pricep vorbele voastre cele adâncĭ, căcĭ sunt un cap de muere; dar orĭ cum oĭ sta şi te oĭ gândi tot îţĭ vine să ḍicĭ: cine a pus'o şi pe

ţară să facă pocinóge şi apoĭ să smulgă pe copiĭ din braţele mumelor, pe bărbaţĭ de lângă femeĭ şi pe părinţĭ de la copiĭ?

— Muere! ḑise bătrînu cu severitate, daca escĭ poale lungĭ şi minte scurtă, veḑi-ţĭ de furcă şi tacĭ; nu ne e dat nouĕ să judecăm adâncurile stăpânirii şi alcătuirile Domnilor şi Impĕraţilor.

— Domniĭ şi Impĕraţiĭ să pue eĭ maĭ întêiŭ umeriĭ şi să ridice greutăţile şi nevoile ce le fac, şi apoĭ să le arunce pe spinarea noroduluĭ.

— Tacĭ babo şi nu maĭ vorbi cu pĕcat, căcĭ am vĕḑut singur cu ochiĭ meĭ cum Vodă al nostru pe plóia de foc mânca pâine rece în mijlocul oştenilor sĕĭ, colea la o palmă de loc şi sta în mijlocul câmpieĭ, fără de nicĭ un adăpost, pe când ghiulele şi purcelele cădeaŭ în toate părţile împrejurul luĭ; asemenea şi gojgogea-mite împĕratulŭ Muscălesc petrecu o noapte încheiată sub bolta ceruluĭ, chiar în preajma satuluĭ nostru, atuncĭ când trecu la vale podul de vase.

— Aşa e, dar sĕrăcimea îndură sarcinĭ şi osteneli cu mult maĭ grele.

— Hotărât; dar cum gândescĭ tu? una şi una? d'apoĭ bine, muere, nu judecĭ tu că aĭ noştri sunt învĕţaţĭ cu nevoile şi póte să le îndure maĭ cu înlesnire, pe când eĭ biet crescuţĭ în bumbac, tot bine că face tot ce face şi aĭ noştri.

— Cine 'ĭ a pus d'a scornit zizaniĭ între noroade?

— N'aĭ auḑit tu ce nelegiuirĭ sĕvêrşeaŭ dincolo procleţi de Turcĭ? ucideaŭ creştinimea de svânta pământul, pe femeĭ le spinteca ca să le scóţă din pântece copii, pe fete le necinstea de faţă cu părinţiĭ, pe bĕtrânĭ îĭ ardea de viĭ, pe bărbaţĭ îĭ schingiuia în chipul cel maĭ cumplit, şi pe copilaşĭ îĭ măcelăreaŭ fără de milă.

— Era în ţara bulgărească iar nu la noĭ.

— Era în ţara creştinească, femee; adu'ţĭ aminte în tinereţele tale pe vremea băjenieĭ de când cu zavera, şi gândesce-te la chinurile ce a îndurat chiar neamul tĕŭ.

— E spurcat păgânul, n'aĭ ce ḑice!

— D'aia şi Domniĭ şi Impěrațiĭ ş'aŭ dat mâna ca să trimiță pe Turc la Měrul Roşu şi să se linisceascâ o-dată lumea.

— Să le ajute D-ḑeŭ să ajungă la capět maĭ curênd şi să se întórcă fie-care p'acasă cu bine, adică câțĭ or scăpa cu ḑile, căcĭ mulțĭ se maĭ căsăpiră, muică Dómne! colo la Plevna aia, mânca-o ar focul!

— Eĭ de! rěsboiŭ fără de mórte şi mêntuirĭ de noróde fără de rěsboiŭ nu se póte.

— D'a.a aşa e, dar şi multe femeĭ aŭ rěmas věduve şi fără sprijin în lumea asta!

— Aci aĭ dreptate.

— Ce o să se facă ele sěrmanele fără stâlpul caseĭ?

— Țéra să trăiască; ea fără dor şi póte va îngriji ca o mamă bună de copii celor ce aŭ mêntuit'o şi de mamele lor. Insuşĭ Vodă a făgăduit'o cu viŭ graŭ când aŭ trecut oştile Române podul pe la Corabia; 'mĭ a spus'o învěțătorul c'a citit la gazetă.

— Să dea D-ḑeŭ aşa să fie!

— D-ḑeŭ şi țara nu lasă pe Românĭ.

— Aĭ auḑit că Radu al Neacşi a murit în spital la Măgurele?

— Am auḑit.

— Ce o să facă ea cu cincĭ copiĭ pe cap?

— Ce-o face tóte.

— Dar de Dumitru al Păuniĭ aflat'aĭ că l'a spintecat o ghiulea în două?

— Da, sěrmanul!

— Şi de Muşat al Şerbaniĭ că 'ĭ-a sburat capul o purcea d'alea care veni să fete aproape de el? fătar'ar în capul acelora ce ne-aŭ adus astă peire pe cap.

— Afurisită purcea! numaĭ mórtea şi pustiirea ese din pântecele eĭ!

— Ci că Constantin al Despini a murit suindu-se cu scara pe o.... cum dracu îĭ ḑice.... pe o tabie turcească.

— A murit ca un viteaz.

— Teamă 'mĭ-e să nu piară tot ast-fel şi Stan al nostru.

— Dacă o fi scris să móră ast-fel, ce putem face noĭ?

— Nimic, nicĭ nu încape vorbă, dar de! cu vitejia nu se umple ţarcul cu porumb. Un an numaĭ lipsi el din casă şi ia uită-te în bătătura luĭ! nicĭ tu vită, nicĭ tu vacă, nicĭ tu porc, nicĭ tu bucate; sĕrăcie lucie.

— Bun e Dumnedeŭ, o trece şi ăst pahar.

— Nu sciŭ cum o trece, căcĭ nu e nicĭ un semn de îndreptare. Câmpurile maĭ tóte ne-aŭ rĕmas nelucrate. Primarul biet a vrut, dar de unde frate să înplinéscă porunca stăpânireĭ? porumbul ce bruma am putut lucra noĭ femeile stă pe câmp necules, căcĭ nu ne lasă ploile în pace, arăturile şi semĕnăturile de toamnă staŭ baltă şi sĕmênţa ne lipsesce cu totul. Cum să treacă paharul acesta de la buzele noastre şi ce să mâncăm până s'or potoli lucrurile şi o veni fie care pe la casa luĭ ca să 'şĭ facă iarăşĭ rost? póte buruienele care aŭ crescut în locul grânelor maĭ nalte ca omul.

— Tacĭ, gură rea, căcĭ spaĭmele tale îngrozeşce şi pe omul cel maĭ tare de ânger.

— Spaimele mele? hm! ele sĕracele sunt adevĕrate căcĭ sunt aevea; tu ca om eşĭ din casă, te maĭ ducĭ pe icĭ, pe colea şi nu vedĭ tóte nevoile, pe când eŭ staŭ loculuĭ aci, ca să le vĕd şi să le biruesc. Alaltă-erĭ, nu maĭ departe, se stêrşise mălaiul şi porumbul din coşar. Să mĕ duc la Turnu la móră era lesne, dar n'aveam ce măcina căcĭ porumbul era pe câmp şi ploua de vĕrsa. Ce să fac? copii plângeaŭ de fóme şi cereaŭ măsi mămăligă cu ochiĭ scăldaţĭ de lacrĕmĭ; măsa plângea şi ea căcĭ n'avea cu ce să le umple mânuşiţele şi chiar eŭ plângeam căcĭ nu le puteam veni în ajutor. Plânsul meŭ nu le fu de nicĭ un folos, al mumiĭ însă fu maĭ puternic; ea uitâ ploaia şi noroiul, luâ disagiĭ pe umerĭ, plecâ, merse prin sat din vecină în vecină, din cumĕtră în cumĕtră, din surată în surată, dar nu găsi nimic căcĭ tóte eraŭ în halul eĭ! Vĕdêndu-se într'asemenea stare de jale, nu maĭ avu curagiŭ ca să se întoarcă la copiĭ cu mânele góle, ci îşĭ făcu o cruce mare,

eşi din sat, intră în arăturĭ, adică în noianul de buruienĭ şi noroiŭ, se înnămoli în tină d'aia cleiósă până în glesne, şi merse sĕrmănica, merse, aci alunecând, aci căḑênd, aci sgâriindu-se de ciulinĭ şi pălămidă pân'ajunse la porumbisce şi 'şĭ umplu desagele. Când se întórse acasă plină de noroiŭ, udă de plóie, pătată de sânge, dar încărcată cu porumb, uită şi osteneală şi durere, puse căldarea pe foc, ferse porumb şi dete copiilor să mănânce. Iată paharul ce trebue să 'nghiţim.

— Femeia e tot femeie şi pace bună; rĕspunse bĕtrânul dând din umerĭ; dar dacă nu s'ar fi dus voinicií la rĕsboiŭ ca să oprească pe păgânĭ d'a trece Dunărea era maĭ bine? Adu'ţĭ aminte dupe vremea zaveriĭ, femee; p'atuncĭ trăiam dincolo de Olt în Islaz, eram luaţĭ de curênd, şi ne vedém de sĕrăcie cum da D-ḑeŭ; când de o-dată într'o ḑi vĕḑurăm Dunărea plină de caice încărcate cu soldaţĭ care veneaŭ încoa ca nisce lupĭ turbaţĭ de fóme. Intr'o clipă se sparse tot satulşi apucă care în cotro vedea cu ochiĭ, căcĭ nu era nimenĭ care să ne apere. Plecarăm şi noĭ fără să ne luăm vitele, saŭ încaĭ ce-va haine de premeneală şi banĭ de cheltuială. Ceĭ care eram maĭ tinerĭ şi maĭ iuţĭ la picior intrarăm în pădurĭ şi scăparăm cu mânele góle dar cu viaţă, însă bĕtrâniĭ, femeile şi copii care nu putură să se ţie de dróia de băjenarĭ, fură ajunşĭ de spahii Turcescĭ şi măcelăriţĭ sĕrmaniĭ şi schingiuiţĭ de ţi se rupea inima auḑind ţipetele lor. In pădure găsirăm puţin adăpost dar scăparăm de iataganul Turcilor, căcĭ vitejia lor nu le îngăduia să intre în bungetul de copacĭ, dar despre ale traiuluĭ vaĭ şi amar! Ce viaţă duserăm? cum trăirăm? cum dormirăm? trăirăm ca fiarele sĕlbatice, dormirăm pe pămêntul gol, udaţĭ de plóie, când ne-o dăruia D-ḑeŭ şi mâncarăm póme pădureţe şi rădăcinĭ de buruenĭ lunĭ încheiate. Tot bine că era şi d'astea, căcĭ eraŭ pădurĭ p'atuncea care să ne hrănească şi să ne adăpostească, dar când ne întoarserăm după ce trecură Turciĭ iarăşĭ dincolo de Dunăre ce găsirăm? avutul ne fusese jefuit, vitele şi bucatele cărate dincolo, şi satul ras dupe facia pămêntuluĭ, ast-fel

că la întórcere nu 'ĭ maĭ cunoscurăm nicĭ urma, de bătătorit ce era locul! Eĭ ce am fi făcut acum dacă ar fi dat acelaş foc peste noĭ şi nu am fi avut drăguţĭ de oştenĭ ca să ne apere? dacă trecea Turciĭ dincoa şi eram nevoiţĭ să fugim, acum când lăcomia proprietarilor ne-a lipsit de adăpostul pădurilor; spune ce ne făceam? era maĭ dulce saŭ maĭ amarŭ paharul?

— De, bărbate! sciŭ eŭ ce să ḑic? rĕspunse bĕtrâna domolită; aĭ dreptate, aşa e, d'aia te-a lăsat Dumneḑeŭ cap de bărbat ca să aĭ mintea maĭ sănĕtósă ca mine şi judecata maĭ dréptă.

In timpul asteĭ convorbirĭ şoptită, băeţaşul lăsâ pe soră-sa să se jóce singură pe rogojină, se dete jos din pat şi se apropie de mama sa, care sta tot lângă feréstră în aceiaşĭ nemişcare, şi lipind şi el obrăjoriĭ de geamul ferestrui, începu să privească afară.

De o dată ochiĭ sĕĭ se aţintiră spre o direcţiune óre-care, şi întinḑênd mânuşiţa arĕtâ un punct depărtat şi începu să strige vesel:

— Taica! uite taica!

Muma sa se uitâ spre acea direcţiune, scóse din piept un ţipĕt de surpriză şi veselie, făcu numaĭ o săritură până la uşe şi maĭ iute ca gândul fu afară din casă.

XI.

Innapoiarea bărbatuluĭ

Strigătul băiatuluĭ şi ţipĕtul mumeĭ produse o curată revoluţiune în interiorul asteĭ modeste căsuţe; băiatul sări uşurel dupe laviţă şi alergâ dupe mumă-sa, bĕtrâniĭ eşiră de sub hornul vetriĭ şi alergară pe cât le permitea vêrsta dupe băiat, şi copiliţa care abia sta copăcel şi abia putea să facă câţĭ-va paşĭ, nu se lăsâ maĭ pe jos, ci maĭ în picióre, maĭ d'a buşele eşi şi ea în tindă gongonind:

— Taica, taica.

Peste câte-va minute o grupă păşi pragul caseĭ şi intră în întru; o grupă anevoe de descris de cea maĭ fecundă imaginaţiune de poet şi anevoe de săpat de cea maĭ măiastră daltă de sculptor; grupa iubireĭ într'una din infinitele sale forme.

Un şarpe boa nu s'ar fi încolăcit maĭ strâns în jurul corpuluĭ victimeĭ sale cum se încolăcise braţele femeieĭ pe dupe gâtul bărbatuluĭ eĭ, şi un puiŭ de leŭ spăimêntat nu s'ar fi lipit maĭ bine de mumă-sa de cum se lipise băeţaşul de cópsa părinteluĭ sĕŭ. Câte treĭ formaŭ un tot aşa de unit şi aşa de lipit în cât numaĭ varietatea culorilor putea să facă distingerea fiinţelor

Intrând în casă femeia se descolăci pentru o clipă de acel corp robust, apoĭ după o secundă iarăşĭ îl lipi cu drag de prigoritul sĕŭ sîn, îl privi apoĭ cât va cu o căutătură lacomă, curiósă şi plină de tinereţe, şi dupe câte-va secunde de contemplare, se repeḑi iară-şĭ şi-l strânse din noŭ la sîn cu un îndoit foc, şi îndoită tinereţe!

Copii amêndoĭ daŭ têrcóle în jurul lor, apucându'ĭ de haine, întinḑêndu-le mânuşiţele ca să 'ĭ ia în braţe şi dându-le fără întrerupere acel nume dulce ce face să tresalte în piept o inimă de părinte. Părinţiĭ egoiştĭ în a ele supreme momente nu se gândeaŭ de cât la eĭ! Bieţiĭ bĕtrânĭ! eĭ se retrăsese înt'un colţ cam dupe uşe şi vĕrsaŭ într'una lacrĕmĭ de bucurie.

Indată ce se potoli puţin invĕpăiarea iubireĭ de soţie, bărbatul îşĭ aduse aminte că era părinte, se smulse óre-cum din acele braţe care se întindeaŭ încă ca să 'l coprinḑă, îşĭ aruncă cât colo din cap căciula sa de curcan, îşĭ luă ambele odorurĭ în braţe, iĭ sĕrută pe amêndouĭ cu nesaţiŭ, şi apoĭ se aşeḑă pe laviţa de lângă fereastră, iĭ puse pe fie-care pe câte un genunchiŭ şi reîncepu să 'ĭ privéscă, să 'ĭ mângêie şi să 'ĭ sĕrute.

Dupe vijelia de îmbrăţişerĭ şi sĕrutărĭ, urmă vijelia de cuvinte şi de cercetărĭ; toţĭ iĭ făceaŭ întrebărĭ de o-dată; femee, copiĭ şi chiar bĕtrânĭ, fie-care în limbagiul sĕŭ şi

de ce le era lor maĭ aminte, şi fără să ascepte respuns, î făceaŭ noui întrebărĭ, o nouĕ gălăgie încurcătoare şi sgomotoasă. Ca şi în natură după furtună sórele cel orbitor de strĕlucire!

Femeia îl întrebă cum a petrecut şi ce neajunsurĭ a întêmpinat? bĕtrânul, ce vitejiĭ a sĕvêrşit? bĕtrâna, câţĭ aŭ căḑut morţĭ şi rănitĭ? şi copiii ce jucăriĭ şi lucrurĭ de mâncare le-a adus? Dupe ce se maĭ potoli furia, el rĕspunse la tóte şi toţĭ rĕmaseră mulţumiţĭ.

Femeeĭ îĭ numĕră de câte orĭ s'a culcat afară în plóie şi a tremurat de frig, şi de câte orĭ a mâncat pâine mucedă şi porumb stricat din causa desfundăriĭ drumurilor, şi de câte orĭ a oftat şi a lăcrĕmat gândindu-se la ea şi la copilaşĭ; bĕtrânuluĭ îĭ descrise de câte orĭ vitejia Românească a smuls admiraţiunea tuturor streinilor ce fusese martorĭ la faptele lor resboinice, şi enumeră isprăvile ce a sĕvêrşit fii opincarilor la Griviţa, la Bucova şi la Rachova; bĕtrâniĭ îĭ numi câţĭ-va megiaşĭ cunoscuţĭ care aŭ căḑut cu glorie pe câmpul de lupte, şi copiilor le scóse din sên câte o galetă (pesmete) soldăţească, tare ca fierul şi le-o dătu în mână ca s'o ronţăe cu ascuţiţiĭ lor dinţişorĭ.

Cât te ştergĭ la un ochiŭ se lăţi în tot satul scirea cum că a sosit de la câmpul de rĕsboiŭ bărbatul Marieĭ a luĭ Moş Negoiŭ, Stan dorobanţul, şi începu să pornească pîlcurĭ, pîlcurĭ megiaşiĭ şi maĭ mariĭ satuluĭ ca să 'ĭ poftéscă ḑiua bună şi să 'lŭ maĭ întrebe ce maĭ era p'acolo pe la Plevna?

Stan, căcĭ el era fericitul bărbat care fusese primit cu aşa căldură de ceĭ d'acasă, îşĭ ascunse pe cât putu taina ce ḑăcea în inima luĭ şi întêmpină pe óspeţĭ cu voe bună şi 'ĭ pofti pe toţĭ în întru ca să stea de vorbă. Intre veniţĭ era şi primarul de la Ciupercenĭ.

— Eĭ ce aĭ să ne maĭ spuĭ dupe la Plevna? întrebă primarul.

— Bine pace, rĕspunse Stan dupe obiceiul Românesc.

— O maĭ duc Turciĭ? o duc încă?

— Maĭ ţin încă spurcaţiĭ la cataramă, dar li s'a apropiat şi lor veleatul ca porculuĭ muchea.

— Ce ḑicĭ? e nădejde d'aĭ dovedi?

— Aşa creḑ, vrênd Dumneḑeŭ.

— Cât îţĭ daĭ cu părerea că o să o maĭ ducă?

— Dupe cum daŭ eŭ cu socoteală maĭ mult de ḑece ḑile nu maĭ póte să tragă targa pe uscat.

— Ce? le lipsesce d'ale mâncăreĭ?

— O! o! de când încă! pe fie-care ḑi ne sosesc pescheşiŭ fugarĭ morţĭ de foame şi goĭ puşcă dându-se prizonierĭ şi cerêndu-ne pâne şi o sdreanţă.

— Va să ḑică a ajuns şi Turcul la aman?

— A ajuns sĕracul....

— I'a căḑut şi luĭ nasul mâncal'ar concina.

— Să dea D-ḑeŭ să nu se ridice al altora maĭ obraznic.

— Dar aĭ noştri cum o duc? întrebă un megiaşiŭ.

— Sciĭ potrivit.

— Am auḑit că o duc cam rĕŭ despre ale îndestulăreĭ.

— Am îndurat multe neajunsurĭ, dar slavă Domnuluĭ că le am îndurat pe tóte şi ne a dăruit sfântul ḑilele ca să vedem cum li se apropie sfêrşitul.

— Dar despre alte vitejiĭ cum s'aŭ purtat oştenii noştri?

— Ca nisce Românĭ dupe vremea luĭ Mihaĭ.

— Bravo vouĕ? aţĭ frecat ţeapăn pe păgânĭ?

— I'am făcut să 'şĭ musce ţĕrîna de sub picióre.

— Aşa li se cade.

— Dar Teleormănenii noştri cum s'aŭ purtat? întrebă primarul.

— Ca toţĭ ceĭ-l'alţĭ puĭ de Românaşĭ.

— Se lăţise p'aicĭ vorba cum că Teleormănenii la 7 Octombre s'aŭ cam codit şi n'aŭ vrut să iasă din şanţurĭ şi că maĭ toţĭ câmpenii îşĭ făceaŭ singurĭ rănĭ la mâinĭ ca să mérgă la ambulanţă şi să scape de rĕsboiŭ.

— De frate! se întêmplă să se găsească şi buruenĭ printre florĭ, dar maĭ multe sunt ponosurile care se împrăscie de gurile cele rele în asemenea împrejurărĭ; pot spune însă

că Românii s'aŭ purtat în de obşte cum trebue să se pórte nisce viteji.

— Cică numai Moldovenii s'aŭ arĕtat vrednici la luptă şi netemĕtori de mórte?

— Moldovenii ca şi Muntenii şi ca şi Oltenii, s'aŭ arĕtat că sunt fii aceleiaşi mamă şi că în vinele lor curge acelaş sânge vitejesc; cei ce pun beţe în róte şi laudă pe unii ca să defaime pe alţii, sunt voitorii de rĕŭ ai némului Românesc care vor ca prin zîzanii să 'l desbine şi să 'l slăbească.

— Aşa trebue să fie, ḑise un alt ţĕran, căci de! cum se chiamă, toţi suntem d'un neam, toţi am eşit din acelaş pântece şi am supt lapte din aceiaşi ţiţă mănósă. Duşmanii numai scormonesc d'al de astea.

— Noi c ciularii, urmâ Stan cu aprindere, suntem, se chémă pe judeţe; dar regimentele de linie, dar vênătorii şi mai cu seamă tunarii cari aŭ dat doveḑi d'atâta pricepere şi vitejie, ei cari sunt adunaţi din tótă ţara şi amestecaţi la o laltă, n'aŭ dat destule doveḑi că sciŭ să biruiască saŭ să móră? Ce vorbesc ei de rĕŭ de curcanii noştri din Teleorman şi Vlaşca? adică de noi ăştia din regimentul al 5-lea de Dorobanţi? n'am luat şi noi parte la luptă prin paralele şi prin ante-posturi gonind mereŭ pe Turci spre Plevna şi strîmptându-le culcuşul? n'am fost noi cei d'ânteiŭ care am eşit din şénţuri şi am sărit spre tabia turcească la 7 Octombrie? cine a susţinut greutăţile asediului dacă nu noi? cine a fost expuşi mai mult în ante-posturi dacă nu noi? cine a executat mişcările strategice necesare, prefăcĕtoriele de atac ca acela ce făcurăm în ḑiua când atacară Ruşii Dubnicul, daca nu tot noi ăştia din Divizia a II? Dar la Rachova cine s'a rĕsboit cu atâta ânimoşie daca nu Oltenii şi Muntenii? ei şi numai ei aŭ luat din mânele Turcilor încă o dată cetatea ce o coprinsese óre când viteazul nostru de Mihaiŭ?

— Aşa e.

— Pe lângă acésta, vremea nu e perdută, Plevna încă n'a căḑut şi Vidinul ne asceaptă ca să'i veştejim fecioria

prin vitejia atât a Muntenilor cât şi a Moldovenilor şi Oltenilor noştri.

— Să vě ajute D-deŭ.

Convorbirea ţinu pe acest ton şi de acelaşi subiect încă cât-va timp, apoĭ megiaşiĭ se retrase cu Primar cu tot şi Stan rémase singur cu familia sa.

XII

Ispita.

Cât fură óspeţĭ în casă Stan avu faţa voiósă, vorbi cu ânimă deschisă şi povesti cu multă poftă vitejescele fapte ale camarazilor sěĭ; îndată însă ce eĭ plecară şi el rěmase numaĭ cu aĭ caseĭ, faţa i se întunecă de o dată, ochiĭ i se întristară şi pe faţa sa i se zugrăvi o mâhnire melancolică; femeia sa de o cam dată nu observâ astă schimbare, căcĭ ea biet stropolea de masă şi se făcea luntre şi punte ca să găteascâ tot ce scia că place omuluĭ; bětrâniĭ însă băgară iute de seamă şi începură să'şĭ comunice prin semne şi şiopte mirarea ce le pricinuia. Stan luă băiatul care sta lipit de genuchiĭ sěĭ în braţe, îl aşeză pe genuchĭ şi începu să'l desmierde, să 'ĭ netezească pěrul capuluĭ cu manele sale năsprite de muncă şi lupte, şi începu să'ĭ adreseze încetinel d'acele cuvinte dulcĭ ce numaĭ un părinte póte spune copiluluĭ sěŭ şi să'l învălue cu o privire în care se putea citi o poemă întreagă, adică lupta supremâ între iubirea paternă şi sentimentul datorieĭ, cel maĭ crâncen rěsboiŭ între cele maĭ puternice şi maĭ tinere simţiminte. Ceva maĭ mult, pe când se uita la fiul sěŭŭ aşa cu drag, un şir de lacrămĭ începurá a se scoborî în jos pe obrajiĭ sěĭ pârliţĭ de sóre şi a curge fără contenire spre bărbiea sa acoperită de o barbă stufoasă.

Maria după ce suci gâtul ultimeĭ oare din bătătură, maĭ ceru un oŭ două de-la al de surata Safta, un blid de lapte bătut de la leica Ilinca şi o mână de mălaiŭ de la vecina

Dobra, se vîrî sub coşiul vetreĭ, atârnă de crăcane tiparu mămăligeĭ, găti iute bucatele, apoĭ aşeză în grabă masa, rĕsturnă fumegânda mămăliga pe crămpeiŭ şi aduse apoĭ la masă blidul cu mâncare. Intr'o clipă óspeţiĭ se făcură rótă în jurul mese ; toţi se sculară în picioare, unchiaşul după obiceiul moscenit de la moşĭ de la strămoşĭ ḑise „Tatăl nostru,“ cu o voce lină şi sonoră, apoĭ îşĭ făcură cu toţiĭ cruce, se reaşezară jos şi începură să îmbuce. Maria maĭ nu mânca căcĭ bucuria îĭ tăiase pofta de mâncare şi preocuparea d'a vedea de tot ce trebuia bărbatuluĭ sĕŭ, adică d'aĭ scoate dinainte tot ce scia că-ĭ plăcea, o făcea să se uite cu totul pe sine. Deşartă însă era munca eĭ căcĭ Stan, de şi venit din lungă călătorie, de şi era maĭ sdrobit de osteneală, şi de şi era maĭ muritor de fóme, însă nu mânca şi bucăţelele staŭ scóse pe taler şi se răceaŭ de surda dinainte-ĭ. Noroc c'avea încă pe genuchĭ pe mititelul, care, biet, ca un copil ne vinovat ce era, care încă nu scia de amărăciunile vieţeĭ îndeplinea cu bucurie sarcina părinteluĭ sĕŭ! Fericită copilărie! Grijile, durerile şi supĕrările nu pot nimic în contră-ţĭ, tu mergĭ înainte călcând sub micul tĕŭ călcâiŭ întreitul cap al astuĭ balaur otrăvitor ce se numesce suferinţă morală.

Maria băgă în sfârşit şi ea de sémă că Stan nu era în apele sale şi 'ĭ ḑise cu nelinisce:

— Dar ce aĭ tu Stane de staĭ aşa trist? nu 'ţĭ-e bine? orĭ ţi s'a aplecat?

— N'am nimic muere, rĕspunse Stan cam contrariat; nu băga şi tu de sémă tóte, aĭ să mâncăm.

— Póte că 'ţĭ-a căzut greŭ? observă cu timiditate sócră-sa.

— Ce să'ĭ caḑă? întrerupse cu bresceţă bĕtrînul; nu veḑĭ că nicĭ n'a mâncat?

— Uite talerul gol, rĕspunse Stan.

— L'a golit băiatul, am vĕḑut eŭ, nu crede că 'mĭ-a slăbit de tot vederile; tu aĭ băiete ce-va ; te róde pe tine un vierme.

— N'am nimic tată, zĕŭ n'am nimic.

— Póte că nu'ţĭ place ce 'ţĭ-am gătit? ḑise Maria cu timiditate.

— Orĭ că lipsa de niţel vinişor ţĭ-a închis pofta de mâncare? adaose bătrîna.

— Asta trebue să fie, strigă bătrânul; mĕ duc să umplu plosca şi viŭ într'o clipă.

— Nu te maĭ da de ostenealǎ tată, rĕspunse Stan, e târziŭ.

— Las că Groparul nu închide aşa de curînd.

Ḑicênd aste cuvinte îşĭ luă căciula dupĕ laviţă, 'şĭ-o vîrî în cap până după urechĭ, luă plosca din cuiŭ de dupĕ uşă şi dete dosul spre cârciumă maĭ iute ca un flăcăiandru. Inturnarea nu'ĭ fu aşa de repede ca plecarea; minuturile treceaŭ şi dupĕ ele sferturile şi chiar jumĕtăţile şi bĕtrânul nu se maĭ ivea, de şi Groparul, adică al-de cârciumarul satuluĭ nu sta departe de eĭ. Mămăliga înţelenise, untu próspăt se răcise, bucatele se sleise, friptura de puiŭ se uscase în frigare şi meseniĭ amorţise cu lingurile şi furculiţele în mânĭ, iar Maria făcea venin de mórte căcĭ ea era cea maĭ nerăbdătóre, căcĭ eĭ îĭ era témă c'o să i să aplece luĭ Stan şi o să se bolnăvească.

In sfârşit după o diastimă de treĭ sferturĭ de ceas iată-l că intră în casă cu plosca plină în mâna şi găfâind de ostenealǎ, dar numaĭ era omul ce plecase; întristarea după faţa luĭ Stan trecuse p'a luĭ. Maria şi Stan nu băgară de seamă, dar bĕtrâna numaĭ de cât luă aminte şi' l întrebă ce a păţit?

— Nimic, rĕspunse el cam încurcat, na beţĭ căcĭ vinu e próspăt?

Plosca se plimbă din mânĭ în mânĭ, de tóte buzele fu sărutată, dar ḑĕŭ nimenĭ nu 'ĭ făcu cinstea ce i se cuvenea, căcĭ buzele părea că sunt lipite şi fălcile încleştate.

Bătrâna, de şi bătrână tot era femee; ea ghici numaĭ de cât că unchiaşul a dat peste ceva şi cum îl vĕḑu aşa de turburat nu maĭ putu sta liniscită; se sculă dar de la masă, se apropie de el, îşĭ lipi gura de urechile luĭ şi 'l întrebă

şioptind despre cele ce i s'a întâmplat d'a zăbovit şi de s'a întors aşa de turburat?

El îĭ şopti ceva aruncând ochiĭ spre Stan şi întristarea luĭ ca molima sbură şi pe faţa bătrâniĭ şi o cătrăni şi pe ea sĕrmana; tristă séră, tristă masă, tristă petrecere! Noroc că era vremea târzie şi somnul puse capĕt asteĭ petrecerĭ aşa de posomorâtă.

A doua ḑi cum se făcu ḑiuă, Maria se sculă, se îmbrăcă iute, şi maĭ bărbată ca orĭ când se puse cu voioşie să rostească d'ale caseĭ. Stan asemenea se sculă de dimineaţă şi după ce se îmbrăcă iar îşĭ luă băiatul în braţe şi stătu cu el pe genuche mângâindu-l şi sărutându-l până la vremea prânḑuluĭ. După masă Stan sărută încă o dată copiĭ, îşĭ sărută nevasta şi chiar pe bătrânĭ şi îndreptându-se spre uşe le ḑise: Rĕmas bun.

— Dar unde te maĭ ducĭ? întrebă femeia cu nelinisce.

— Acolo de unde am venit, rĕspunse el fórte mişcat.

— Aşa de curând? esclamă Maria lăcrămând.

— Datoria mĕ chiamă, nevastă; trebue să mĕ supuiŭ.

— Maĭ staĭ încă câte-va zile, aşa te rog Stane, maĭ staĭ.

— Nu se póte drăguţă.

— Măcar până mâne.

— 'Mĭ e cu neputinţă.

— Daca mĕ iubeştĭ.

— Tu sciĭ că te iubesc, nu'mĭ cere dar aceia ce nu'mĭ stă în putere.

— Stane, Stane, ceva ascuns îmĭ spune că tu poţĭ să'mĭ facĭ pe voe, rogu-te dar, aşa să trăescĭ, maĭ staĭ până mâne.

— Aş vrea din suflet, dar daca nu se póte!

— S'ar putea când aĭ voi; uite copiĭ te rógă; în numele lor te juruesc maĭ rĕmâĭ, maĭ staĭ încaĭ o ḑiulică măcar, căcĭ maĭ mariĭ tĕĭ trebue să aibă şi eĭ muerĭ şi copiĭ.

— Vorbele tale mĕ săgeată la rărunchĭ Mario, rĕspunse Stan cu întristare, dar nu 'mĭ stă prin putinţă ca să 'ţĭ daŭ ascultare.

— Nu 'ţĭ stă pentru că nu vreĭ; sunt sigură că maĭ ma-

riĭ tăĭ nu sunt aşa de câinoşĭ ca tine şi eĭ sciŭ ce e mila şi ce e dragostea părintească; te vor îngădui dar să staĭ o ḑi maĭ mult în căsuţa ta fără să'ţĭ facă vre un rěŭ.

— Toate astea sunt vorbe de geaba.

— De ce?

— Nu pociŭ să mě lămuresc, dar vě spuĭ numaĭ că trebue să mě duc; m'oĭ maĭ întoarce maĭ apoĭ ca să staŭ maĭ mult; vě las cu bine.

— Stane tu nu te maĭ întorcĭ, îmĭ spune inima că nu te maĭ întorcĭ.

— Ba mě întorc.

— Ba nu, nu, că uite 'ţĭ jócă ochiĭ în lacrămĭ; trebue să fie la mijloc altă şiretenie; aşa te rog Stane, spune-mĭ adevěrul, aĭ 'ncredere în bărbăţia mea; destăinuesce-mĭ, drăguţă, păsul ce te muncesce şi spune'mĭ ce te face să te grăbescĭ aşa de mult?

— Nimic, 'ţĭ-am maĭ spus o dată, nimic de cât datoria.

— Nu se póte; a! acum 'mĭ aduc aminte că tu erĭ când aĭ intrat în casă, în căsuţa ce n'o vědusesĭ de un an, nu eraĭ vesel, precum ar fi trebuit să fiĭ, precum eraĭ altă dată când te întorceaĭ de la târgurĭ saŭ de la călătorie.

— Te-a înşelat ochiĭ, erĭ am fost fórte vesel.

— Nu, tu aĭ o bubă la ânimă; pe tine te mănâncă un verme şi te ascunzĭ de mine, de mine nevasta ta! D'aia ţinuşĭ atâta vreme băiatul în braţe şi erĭ şi aḑĭ, d'aia îl mângâiaĭ şi îl sărutaĭ cu ochiĭ jucând în lacrămĭ, d'aia te uitaĭ la noĭ toţĭ cu un fel de milă şi întristare! O acum încep a o pricepe!..... acum înţeleg de ce ne priveaĭ ca cum ne perdeaĭ din ochĭ. Tu te ducĭ Stane, te ducĭ ca să nu te maĭ întorcĭ. Aşa e că am ghicit? Spune-ne dragă şi noă ce aĭ? spune-ne şi noă ce nenorocire ascunsă atêrnă d'asupra capuluĭ nostru? sunt femeia ta, femee de oştean, am şi eŭ o leacă de curagiŭ; destăinuesce-te, spune-mĭ tot adêncul sufletuluĭ těŭ şi veĭ vedea cât sunt de bărbată.

— Tu ştiĭ că mě întorc iar la rěsboiŭ şi mě maĭ întrebĭ de ce sunt trist?

— Nu se póte să fie asta pricina; tu aĭ maĭ plecat la rĕsboiŭ şi aĭ eşit din casă cântând; îţĭ cunosc eŭ ănima; mórtea pe câmpul de cinste nu te înfricoşază ci ţe bucură; alta e pricina.

— Nu.

— Ba da.

— Ba nu, nu.

— Atuncĭ daca nu'mĭ spuĭ, să sciĭ că nu te las s plecĭ.

— Nu'l maĭ ruga Mario, că'ţĭ spuĭ eŭ fata mea ce este pricina, dise bĕtrâna eşind din colţul unde sta retrasă.

— Tacĭ muere, nu clănţăni, strigă bĕtrânul întrerupând'o şi puindu'ĭ mâna la gură.

— Nu, strigă bĕtrâna smăcindu-se, nu maĭ pot să rabd. lasă-mĕ să'mĭ vĕrs focul. Mario, daca vreĭ să maĭ aĭ bărbat, ţine-l, oprescе-l, nu'l lăsa să plece, căcĭ nu se duce la rĕsboiŭ, ci la peire; este osândit la mórte; are să fie împuşcat, luntraşul care l'a adus a dat sfóră în ţară la tot satul.

— Ah! muere limbă de cârpă! strigă bĕtrânul esasperat; nebun e cine 'şi dă voă adâncul ănimeĭ luĭ!

Dicênd aste cuvinte, eşi repede afară din casă şi trânti uşa după el.

— Va să zică acésta e grósnica taină ce te chinuia, dise Maria cu o întonare surdă, ca cum ar fi eşit sunetul vociĭ sale din băerile ănimeĭ; va să dică tu 'ţĭ laşĭ nevasta, copii şi doĭ bĕtrânĭ nevoiaşĭ în ghiarele săracieĭ fără mustrare de cuget şi mergĭ orbeşte să te daĭ în mâna ucigaşilor?!...

— Credĭ tu Mario că aşĭ putea să fac alt-ce-va de ceia ce fac şi nu fac? Datoria mĕ chiamă, dragiĭ meĭ, rĕspunse Stan cu vocea sdrobită; datoria numaĭ mĕ silesce să mĕ deslipesc de voĭ şi să plec.

— Datoria! dar aicĭ n'aĭ datoriĭ de îndeplinit?

— Oh! nu'mĭ maĭ vorbi ast-fel căcĭ îmĭ sdrobeştĭ inima.

— Dar tu nu te gândeştĭ că'mĭ sdrobeştĭ cu o singură lovitură şi ănimă, şi nădejde, şi bucurie, şi viaţa mea şi a copiilor noştri? nu te gândeştĭ la ce ne aştéptă după plecarea ta? la ce ne pregăteşte negrul viitor?

— M'am gândit la tóte.

— Te-aĭ gândit şi maĭ staĭ la îndoială?

— Nu, căcĭ iată-mĕ gata să plec.

— Numaĭ la plecare te-aĭ gândit şi la suferinţele nóstre nu?

— Ce vreĭ să fac? sunt oştean.

— Dar eştĭ şi părinte.

— E maĭ mare datoria către ţéră; maĭ presus ca tóte e cinstea soldatuluĭ.

— Atuncĭ de ce aĭ maĭ venit? mĕ deprinsesem cu lipsa ta şi ochiĭ meĭ de multe orĭ s'aŭ roşit plăgêndu-te ca p'un mort. Maĭ vĕrsam înca un potop şi nu maĭ simţeam incaĭ aste crâncene durerĭ ce'mĭ sfâşie peptul.

— Iţĭ pare rĕŭ că am venit?

— O! nu dragă bărbăţele, nu iubite, nu rosti ast cuvênt, strigă femeia sărind de unde se afla, coprindîndu-l în braţe şi acoperindu'l cu sărutărĭ. Nu lua în nume de rĕŭ vorbele mele; vĕḑ şi eŭ că sunt nebună, şi că durerea m'a smintit, te rog dar ıartă-mĕ.

— Ah! căcĭ nu pociŭ să-ţĭ usuc lacrămile şi să-ţĭ potolesc durerile!

— Ba aĭ putea când aĭ vrea.

— Cum să pot? spune şi tu.

— Prea lesne, rĕspunse bĕtrâna. Finu Neagu are căruţă şi patru caĭ, mâine pleacă la Tărgovişte să aducă nişte sacĭ cu orḑ pentru oştirea Românească; pleacă cu el; daţĭ o goană până la Petroşiţa, şi ajungênd acolo el se întórce la Târgovişte, tu trecĭ dincolo în ţéra Ungurescă pe la Strunga peste cheile Ialomiţeĭ şi noĭ vindem ce bruma maĭ avem şi venim să te găsim.

— Ce'mĭ spuĭ D-ta să fac mamă e curată mişelie.

— Ba e fapt de om cu minte, fătul meŭ; de cât mort maĭ bine fugar.

— De cât ruşinat maĭ bine mort!

— Stane, Stane, gândesce-te la dragostea nóstră, la traiul nostru de altă dată, la tinereţea ta şi a mea şi la sĕrmaniĭ noştriĭ copilaşĭ, şi fă, aşa te rog, fă ce'ţĭ ḑice mama.

— Să fiŭ fugar! să fiŭ pribeag! să fiŭ pentru vecie oropsit din ţéra mea, blestemat de fraţiĭ meĭ şi apoĭ prigonit şi suduit de toţĭ! nu, nu se póte Mario, maĭ bine mort.

— Daca e aşa, strigâ Maria cădênd în genunchĭ la piciórele luĭ sdrobită şi dosădită, ucide maĭ întêiŭ, câinosule, pe copiĭ tĕĭ şi pe maica lor, ca să nu maĭ îndure trudele sărăcieĭ şi ale nemernicieĭ!

— Mario, draga mea Mario, dise Stan coprindênd cu mânele gâtul femeeĭ salle, şi cercând s'o ridice; aĭ curaj, fiĭ bărbată şi nu te lăsa să te dobóre mâhnirea.

— Las să mĕ dobóre, să mĕ sdrobéscă, să mĕ ucigă; fără tine nu pot să maĭ trăiesc, respunse Maria recădênd maĭ mórtă.

— Ce să fac? ce să fac Dómne ca s'o potolesc? strigâ Stan afară din sine.

— Ascult'o, fă-ĭ pe voe, fugĭ, rsspunse bĕtrâna; numaĭ cu chipul ăsta o poţĭ mântui.

— Oh! mamă, mamă nu sciĭ câte piedicĭ mĕ opreşte d'a vĕ îndeplini voia, afară de cinste la care ţin maĭ mult ca la viaţă!

— Nimicnicesce-le pe tóte.

— Nu se póte, eŭ n'am venit aci cu voia coloneluluĭ, ci am fugit.

— Cu atât maĭ bine, căcĭ te vor căuta maĭ târdiŭ.

— Da, dar în locu-mĭ s'a pus zălog un om, un prieten, un frate de arme, un mântuitor. El m'a vĕzut topindu-mĕ de dorul vostru, a zărit lacrime în ochiĭ meĭ şi i s'a făcut milă de mine, şi 'mĭ-a deschis uşa închisoriĭ, şi 'mĭ-a deschis pórta cetăţiĭ, şi m'a lăsat să viŭ să vĕ îmbrăţişez încă o dată, cu îndatorire ca diseară să mĕ întorc ca să nu bage de sémă şefiĭ lipsa mea: pĕn'atuncĭ stă el în locu-mĭ. Dacă nu mĕ voiŭ întórce, dacă voiŭ fugi, dacă voiŭ da ascultare vorbelor vóstre, sciţĭ ce se va alege de el?

— Ce?

— O să'l împusce în locu-mĭ, o să'l ucigă pentru că 'ĭ-a

fost milă de mine, şi o să piară căcĭ el s'a înduioşat de lacrămile mele!

— Nu se póte, strigâ Maria; oficeriĭ voştri nu sunt fiare sĕlbatice, sunt ómenĭ, aŭ ănimă, o să le fie milă şi o să'l erte.

— Lor nu le-a fost milă de mine, de şi vĕrsam lacrămĭ când mĕ judecaŭ; legile militare sunt neînduplecate, maĭ cu sémă pe vreme de rĕsboiŭ. Lasă-mĕ dar, Mario, lasă-mĕ drăguţă să plec ca să'mĭ fac cu cinste până la capăt datoria către ţară şi prieten, şi fiĭ încredinţată că D zeŭ va ţine seamă de fapta mea cea bună şi vĕ va aduce mângâere de unde cu gândul nu gândiţĭ.

— Cine te a pus aĭ făptuit lucrurĭ care te-a adus înaintea judecăţiĭ şi 'ţĭ a adus asupra capuluĭ osânda morţeĭ? strigâ Maria frângêndu-şĭ mâinele cu disperare.

— Mario! ce vorbă grósnică aĭ rostit? strigâ Stan isbindu şĭ obrajiĭ cu palmele; tu crezĭ că am făptuit o vină spăimântătóre, că aĭ înainte-ţĭ un mare vinovat!

— Eŭ, nu sciŭ, n'am fost la judecata ta, nicĭ n'am dreptul să te judec, rĕspunse nenorocita femee cu vocea înfrĕnată de remuşcare; tu escĭ bărbatul, tu escĭ stăpânul; eŭ n'am dreptul de cât să mĕ supun scriseĭ fără de cârtire. Póte că durerea mĕ face să rostesc vorbe ne trebnice; te rog dar, iartă-mĕ.

— Oh! draga mea Mario, cât de mult te-am amărît daca te-am adus în stare să-mĭ vorbescĭ mie ast-fel! strigâ Stan cu o voce sfaşiată.

— Nu băga de sémă drăguţă, nu e vorba de mine, ci de copii noştri; pentru eĭ trebue să ne îngrijim şi să ne jertfim.

— Ce maĭ pot eŭ pentru eĭ? esclamâ Stan cu descuragiare.

— Poţĭ să le scapĭ părintele. Aide Stane, nu maĭ sta la îndoială, hotărasce-te până maĭ e vreme.

— La ce să mĕ hotărăsc?

— Să fugim, să ne ascundem ruşinea şi nenorocirea în tr'un colţ de lume dosnic.

— Mĕ maĭ îndemnĭ tu Mario să săvârşesc cea maĭ josnică mişelie după ce 'ţĭ-am desvĕluit tot adevĕrul?

— Trebue, dacă o dată s'a făcut ruptórea.

— Oh! Mario, strigâ Stan cu amărăciune, jos cade omul când alunecă pe povĕrnişul nenorocireĭ! Maĭ bine mort de cât lipsit de cinstirea vóstră.

— Tu nu trebue să morĭ, n'aĭ dreptul nicĭ măcar să morĭ, căcĭ datoriile ce aĭ sunt maĭ marĭ ca tóte vorbele şi orĭ-ce alte datoriĭ. Uită-te în juru ţĭ, la ascĭ copiĭ, ănimĭ smulse din ănima ta, la aştĭ bĕtrânĭ cărora eraĭ singura bucurie şi mândrie şi la mine nevasta ta pentru care eraĭ un Dumnedeŭ pe pĕmênt. Toţĭ suntem slabĭ-şi neputincioşĭ. Ce ne vom face lipsind tu pentru a pururea?

— Vom muri cu toţiĭ, murmurâ bĕtrâna de lângă sobă.

— Oh! pentru D-deŭ încetaţĭ cu asemenea vorbe că'mĭ sdrobiţĭ ănima.

— Tu ne sdrobeştĭ cu o singură isbitură şi inimă, şi nădejde şi viaţă!

— Oh! D-deule, D-deul meŭ ce să fac?

— Să te gândescĭ la ceia ce ne ascéptă după plecarea ta, la ceia ce ne ascéptă negru viitor şi să facĭ aceia ce datoria de soţ şi tată te îndatoréză. Tu abia aĭ lipsit aprópe un an dupĕ bătătura caseĭ tale ca să'ţĭ facĭ datoria de soldat şi apoĭ să te întorcĭ, şi sărăcia cea maĭ grósnică ne-a sleit tóte mijlócele de vieţuire, şi fómea de maĭ multe orĭ a bătut la uşa caseĭ copilaşilor tĕĭ; gândesce-te acum ce are să se întâmple când veĭ pleca ca să nu te maĭ întorcĭ.

— Gândesce-te şi tu ce are să se întâmple când Vlad, ne putênd să mĕ dea mâine în mânele şefilor sĕĭ, va muri pentru noĭ? Chipul sĕŭ încruntat de sânge va fi mereŭ înaintea nóstră şi umbra sa galbenă ca ceara se va arăta neîncetat înnaintea ochilor noştri?

— Arată-se, chinuiască-ne, numaĭ copii noştri să aibă pâinea dilnică.

— Vor avea-o, guvernul va îngriji de orfaniĭ oşténuluĭ.

— Vaĭ de copii rĕmaşĭ fără părinţĭ?

— Vaĭ de aceia cărora nenorocirea le-a eşit în cale! împotriva scriseĭ nimenĭ nu trebue să cârtéscă, nicĭ voinţeĭ eĭ să se împotrivéscă. De aceia să ne încredem eĭ, draga mea, cu nădejde în D-ḑeŭ, şi să facem aceia ce e bine şi frumos să facem. Vĕ las dar cu bine, cu bine să vĕ găsesc.

— Nu pleca, maĭ staĭ, strigâ Maria cu imperiositate, şi după ce rosti aste vorbe cu o voce scurtă şi fără replică apucă repede copii de câte o mână, se lipi cu spatele de unica uşe a camerii, îngenuche împreună cu copii, lipindu-se cu spatele de tablia eĭ, şi apoĭ strigă adresându-se copiilor.

— Ingenuchiaţĭ, îngenuchiaţĭ dragiĭ meĭ îngeraşĭ, şi plângeţĭ cu foc, şi vĕrsaţĭ noiane de lacrime, şi rupeţi vĕ mânuşiţele cu desnădejde; póte voĭ veţĭ avea maĭ multă trecere înaintea tatăluĭ vostru, póte că ruga vóstră va fi maĭ ascultată ca a mameĭ vóstre, póte suferinţa vóstră va înmuia învĕrtoşiarea inimeĭ luĭ. Aide; plecaţi-vĕ frunţile în ţĕrînă şi rugaţi-l cu ochiĭ scăldaţĭ în lacrămĭ, rugaţi-l să nu plece, să nu vĕ părăséscă.

— Oh! D-ḑeule sfinte, D-ḑeule drepte ce 'ţi-am greşit de mĕ facĭ să îndur aşa grósnice chinurĭ!

— Spune ţi-ĭ, spune-ţi-ĭ dragĭ copilaşĭ, că voĭ sunteţĭ mititeĭ şi neputincioşĭ, şi aveţĭ nevoe de ajutorul luĭ, spuneţi-ĭ că coşiarul e gol, coteţul e gol, pătulul e gol şi voă vĕ este fóme!

— D-ḑeul bunătăţiĭ, D-ḑeul îndurătorilor aruncă din cer spre nenorocitul de mine ochiĭ tĕĭ ceĭ îndurătorĭ şi mĕ ajută că sunt aprópe să cad, strigă Stan frângêndu'şĭ mâinele.

-- Spuneţi-le, spuneţi-le că maĭ deună-ḑĭ strimtorată de lipsă m'am dus la un arendaşiŭ vecin şi 'ĭ-am cerut împrumut câte-va baniţe de malaiŭ, şi că el 'mĭ-a spus că sunt tênĕră, că nu sunt urîtă, şi că bucuros 'mĭ-ar da orĭ cât aşĭ vrea, daca în schimb 'ĭ-aş da cinstea mea, credinţa taluĭ vostru. Acum am fugit de ispită cu scârbă şi oţărîre, căcĭ nădejdea era sădită în inima mea, bărbatul meŭ avea să se întórcă. Dar când nu s'o maĭ întórce? dar când nădej

dea va fi cu desăvêrşire perdută, ce se va alege de mine? ce se va alege de viitorul nostru?

— D-ḑeul mileĭ, strigâ Stan ridicând spre cer ochiĭ sĕĭ scăldaţĭ în lacrămĭ: sunt om, sunt o ființă slabă, supusă ispiteĭ, prada căgereĭ. Am şi eŭ colea, în acest pept ce tu mi l'aĭ dat o inimă simţitóre şi înflăcărată de dragostea cea maĭ vie. In ea se luptă două simţirĭ de o potrivă de putérnice: datoria de soţ şi părinte şi datoria de om de cinste. Pe care din două să aleg? pe care din două să jertfesc? Deschide-mĭ ochiĭ D-ne, luminzéă-mĭ mintea D-ne; scapă-mĕ D-ne de ispită.

— Stane, D-ḑeŭ a dat celuĭ d'ântâiŭ om o mare poruncă, aceia d'a îngriji de pruncii ce 'ĭ-a dăruit D-ḑeŭ. Fă-ţĭ datoria către pruncii tĕĭ.

— Datoria mea cea maĭ scumpă este aceia d'a lăsa copiilor meĭ un nume nepătat; te rog, te juruesc, dă-te femee la o parte ca nu copii meĭ să se ruşineze de numele ce le-a lăsat tatăl lor.

— Nu veĭ trece de cât peste trupurile nóstre, strigâ Maria aruncând spre Stan o privire scânteietóre şi hotărîtă.

— Mario, sórele a scăpătat, nóptea se apropie, vremea trece.

— Treacă, rĕspunse Maria cu un ton sec.

— Mario, te rog din adâncul ănimeĭ, lasă-mĕ să trec că a începnt să însereze.

— Nu mĕ mişc din loc, rĕspunse Maria întinḑênd mânele spre ambele extremităţĭ ale tablieĭ uşeĭ.

— Femeie nebună, strigâ Stan înfuriindu-se îndată ce vĕḑu că lumina afară se pleca către scăpătat, tu mĕ necinstescĭ, mĕ înjosescĭ, mĕ facĭ de ocară.

— Fie.

— Ființă nesocotită, omul are marginĭ la tóte şi la rĕbdare; teme-te de furia mea.

— Oh! de ce nu te îndémnă D-neḑeŭ ca să eĭ drugul de dupĕ uşe ca să ne daĭ în cap şi să se sfârşéscă o dată chinul suferinţelor ce ne ascéptă.

— Mar o, te rog, lasă-mĕ să plec că'mĭ móre prietenul.

— Lasă-l să móră-

— Iată c'a înnoptat Mario; peste câte-va césurĭ vin să mĕ caute în temniţă.

— Vie.

— Oh! Mario, Mario tu veĭ rĕspunde înnaintea luĭ D-ḑeŭ de tot ce se va întâmpla! strigă Stan frângându'şĭ mânele cu disperare şi sbătându-se în prada celor maĭ cumplite turmentĕ.

— Fie, rĕspunse Maria cu hotărîre.

De o dată însă faţa luĭ Stan i se lumină; o idee fără de veste trecu prin mintea sa, şi maĭ nainte de a avea cine-va vreme ca să'l reţie, el se năpusti cu capul şi pumni înainte nu spre uşe unde staŭ ca un parapet corpurile tremrînde şi plângânde ale copilaşilor sĕĭ, ci spre micul ochiŭ de ferestrue prin care venea douĕ luminĭ şi pe care 'l sparse în miĭ de bucăţĭ.

Cât clipescĭ din ochĭ cerceveaoa ferestruĭ sbură făcută fărâme împreună cu geamul afară din casă, tocul se deslipi şi el din cadrul sĕŭ fórte slab lipit de perĕţiĭ de gard aĭ caseĭ, şi lăsă o deschiḑĕtură prin care sbură ca o nălucă Stan, lăsând în cuele dimprejur o parte din hainele şi carnea sa.

Maria vĕḑĕnd una ca acésta căḑu leşinată între copilaşiĭ sĕĭ.

XII.

Pe malul Dunăriĭ

Crepuscula serilor de iarnă nu durează mult în ţéră la noĭ; abia apune sórele şi îndată seara şi neagra noapte vin una dupĕ alta în decurs de maĭ puţin d'o oră.

Când Stan eşi din casă într'un mod aşa de brusc, sórele era deja apus, şi când eşi din sat alergând în fuga spre a ajunge maĭ curând la Dunăre, nóptea deja îşĭ întinsese întunecósele sale aripe peste suprafaţa pămêntuluĭ.

Nu maĭ ploua, dar ceru era acoperit de norĭ şi întunericul se îndesa căcĭ luna încă nu rĕsărise. Cu toate astea el care se născuse în acele locurĭ şi carĭ scia pe dinafară tóte cărările şi cotiturile, merse ca cu ochiĭ închişĭ spre malul Dunăriĭ, coborî într'o clipă repedea înclinare a deluţuluĭ ce predomina ţărmul şi ajungĕnd 'n marginea apeĭ, căută într'un stuf de rogoz uscat luntrea şi pe luntraşiul ce 'l adusese şi care 'ĭ promisese a 'l ascepta acolo încă de la sfinţit, dar nicĭ luntre nicĭ luntraş nu maĭ găsi la locul hotărît.

Credênd cum că amăgit de întunerec luntraşu a greşit locul şi s'a oprit să 'l ascepte în alt stuf pe rogoz se duse în josul apeĭ până la rogozul vecin, dar nimic! maĭ încolo era o cotitură, acolo póte s'o fi adopostit căcĭ vântul ridica apa în talazurĭ înalte şi p'acolo făcea ochĭurĭ adâncĭ; nimic! Maĭ departe era un sânişor săpat în mal, care în timp de pace servea drept debarcader pescarilor din satul Ciórа; dar nicĭ acolo nu găsi pe nimenĭ, căcĭ de când se ivise pe Dunăre monitórele Turcescĭ, caicele pescarilor fusese trase la uscat şi transportate în diverse locurĭ la adăpost de pârjolirea şi răpirile cerchezilor şi başibuzucilor.

Vĕdênd ca nu găsea nimic şi ne maĭ putând merge înainte căcĭ ţĕrmul devenea din ce în ce maĭ păpuros şi maĭ mlăştinos, se întórse înapoĭ sperând că la inturnare va fi maĭ norocos, dar găsi ţĕrmul tot pustiŭ! Desnădăjduit începu să umple aerul de strigăte şi chiuiturĭ că doar va fi audit, dar nimenĭ nu 'ĭ dete rĕspuns, nimenĭ afară de ecoul care 'ĭ repetă strigătele într'un mod jalnic şi cobitor.

După ce se încredinţă că nicĭ căutarea nicĭ glasul nu-ĭ aducea nicĭ un folos, se opri bietul om în locul de unde plecase şi începu să se gândéscă; ce să facă? încotro să apuce? să se întórcă acasă ca să revie a doua ḑi? nu era cu putinţă căcĭ avea să întâmpine aceleaşĭ obstacole şi să causeze noĭ durerĭ; să se ducă la Turnu-Măgurele? nu'ĭ venea căcĭ era să fie ḑărit de santinele, prins, recunoscut, dus la Nicopole ca desertor şi vaĭ de bine-făcĕtorul sĕŭ; să urmeze

calea pe malul apeĭ dar în sensul cursuluĭ eĭ până aprópe de pod? astă singură hotărâre îĭ oferea óre-care radă de speranţă; pe dânsa dar o puse în esecutare că doar va găsi unde-va cel puţin o luntre singuratică.

Intr'ast timp nóptea înaintase, ceı ul se înseninase şi luna începuse să se ivească în marginea orientuluĭ roşie ca sângele ce curgea dincolo de râul în care se oglindea.

Stan în acel moment fu martorul involuntar al unuĭ spectacol măreţ şi tot de o dată sĕlbatec! Vêntul scotea ţipete ascutite lovindu-se de înaltele malurĭ, apa mugea spumegândă, isbindu-se de ţĕrmul nisipos, şi trestia şi rogozul după margine fâşiaŭ într'un mod sinistru lovindu-se una de alta şi plecându-se ca să evite furia crivĕţuluĭ. Dupĕ cer luna arunca spre pământ nisce raze palide şi trecĕtóre, noriĭ intre-tăiaţĭ şi gonitĭ incoa şi încolo de furia vêntuluĭ se reflectaŭ în apă în forma unor umbre cobitóre şi cerul se înfăţişa priviriĭ omenescĭ, aci senin ca o mare de azur, colea negru ca un lac de cernélă şi dincolo roşiu ca o pecie de sânge.

Sus vâjiitul viscoluluĭ, jos mugetul valurilor, în drépta depărtatele strigăte ale sentinelelor, în stânga frémĕtul rogozuluĭ, la spate ţipĕtul cobitor al cucuveleĭ ce se ascundeaŭ în ruinele bateriilor rusescĭ ce fusese abandonate de la trecerea oştilor aliate în Bulgaria, şi în faţă urletul lupilor, strigătul vulturilor şi cloncănitul corbilor ce căutaŭ hoiturĭ! Tóte aste sgomote îngrozitóre, înfiorătóre, ingheţătóre amestecate la un loc formaŭ o muzică sinistră dar impunătóre.

Alt om s'ar fi spăimântat saŭ ar fi rĕmas mut de admiraţiune, Stan însă, a căruĭ ânimă era muncită de alte gândurĭ mult maĭ impunătóre, nu băgă în sémă nimic, nu se înfricoşă de nimic, ci merse, merse mereŭ înainte mâncând cu ochiĭ suprafaţa rîuluĭ şi cotiturile terenuluĭ tot sperând că doar o zări unde-va vr'o barcă or o luntriţă. Merse tot căutând şi ne zărind nimic până ce ajunse aprópe de magaziile vămiĭ din capul şioseleĭ de la Turnu, dincolo de care se afla capul poduluĭ ce ducea la Nicopole. Să se

strecóre pe după magaziĭ și să se furișeze pe lângă sentinele ca să treacă pe pod dincolo ar fi dorit din suflet, dar nu cuteza, căcĭ eraŭ santinele la ambele capete ale poduluĭ din fața magaziilor și maĭ în fie-care ponton!

A trece ne-zărit era peste putință căcĭ santinelele eraŭ deștepte și din minut în minut se deștepta una pe alta strigând: ascultă; fu dar nevoit ca să aștepte ḑiua căcĭ atuncĭ eraŭ maĭ mulțĭ sorțĭ de isbândă. Să ascepte dar unde? căcĭ pân la ḑiuă încă era cât-va timp și a sta afară fără adăpost până diminéța era cu neputință căcĭ se făcuse frigul fórte pătrunzător și patraulele începuse să trécă dese încoace și în colo pe terenul de la schelă Ce să se facă dar? Se întórse înapoĭ, merse rasna în drépta, apoĭ în stânga, căuta pretutindenĭ și tot mergând ḑări înainteĭ nisce mușiuroae negre: eraŭ bateriile rusescĭ; cazamatele lor săpate în pământ puteaŭ să 'ĭ ofere un adăpost suportabil; se îndreptă dar spre ele, și, ajungênd în dreptul lor intră în una din ele și se culcă într'un colț.

Oboséla fisică și sdruncinarea morală ce 'ĭ produsese atâta emoțiunĭ îl aruncă îndată într'un fel de amorțire care seměna cu leșinul; ar fi putut sta acolo ḑile întregĭ așa amorțit, căcĭ nu s'auḑea împrejur nicĭ un sgomot, dar grija îl făcu să sară drept în picióre tocmaĭ în minutul în care aurora venise să deschiḑă cu degetele sale de roze porțile orientuluĭ.

Cum ḑări rĕvărsatul zorilor, Stan eși iute din mica tainiță ce îl adăpostise, se îndreptă cu grăbire spre țĕrmul Dunăriĭ, și ajungênd aprópe de maĭ, ișĭ aruncă iarăși privirea spre luciul rîuluĭ, doar 'șĭ-o vedea visul cu ochiĭ, adică barca ce 'l adusese. De o cam dată nu ḑări nimic, căcĭ d'asupra apeĭ plutea o céță deasă și umedă; îndată însă ce se ivi sórele la marginea erientuluĭ și'șĭ aruncă maĭ cu curagiŭ raḑele spre globul pămêntesc, atuncĭ pânza de ceață se spintecă fâșiĭ, negura sbură încoace și încolo și lăsă să se vaḑă în trista sa goliciune țĕrmul opus.

Cum se lumină privirile luĭ Stan se arnncară cu lăcomie

spre pânza de apă ca să dărească cu o clipă maĭ curând aceia ce dorea cu însetare, adică vre-o barcă, vre-o luntre, vre o pânză de caic, dar în deşert! atuncĭ rĕsbi până la audul sĕŭ nisce sunete confuse venite de dincolo de apă, care sgomote îl făcu sĕ 'şi arunce ochiĭ spre partea loculuĭ ca să vadă ce se petrecea pe cel alt mal.

Atuncĭ privirea sa se aţinti spre acea parte cu o curiositate crescêndă şi vĕdu în valea din vecinătatea Nicopoluluĭ o privelisce care 'l înmărmuri. Maĭ întâĭ o grupă de dorobanţĭ românĭ încărcându 'şĭ armele, apoĭ cete de călăraşĭ formând prin şirurile lor două ziduri larg distantate carĭ se întindeaŭ de la porţile cetăţiĭ până la marginea rîuluĭ, şi între acele două ziduri o trâmbă désă de locuitorĭ din Nicopole, bărbaţĭ, femeĭ, copiĭ şi chiar bĕtrânĭ care se uitaŭ cu toţiĭ coprinşĭ de un fel de neastâmpĕr spre porţile Nicopoluluĭ.

Dupĕ ce privi cât-va timp ast tabloŭ ne înţeles pentru el, Stan zări venind despre cetate o altă grupă de călăraşĭ înşiruită în dese plutóne apoĭ câţĭ-va oficerĭ călărĭ, pe urmă un om pedestru legat cot la cot cu mânele la spate, şi dupa el altă grupă de călăraşĭ înconjuraţĭ şi precedaţĭ de o spuză de copiĭ şi de cască gură.

Astă vedenie îl făcu să se înfioreze căcĭ asista maĭ dinainte la un spectacol care în curând avea sĕ 'l aibă pe dênsul drept actor principal. Ca sĕ scape de chinurile ce 'ĭ pricinuia astă vedenie, voi să fugă de ea, dar piciórele 'ĭ rĕmăsese nemişcate pe loc, ca cum ar fi fost împietrite, şi ochi'ĭ stătură pironiţĭ într'acolo ca cum ar fi fost reţinuţĭ de o putere magnetică.

Tótă atenţiunea sa nu era îndreptată spre mulţimea ce furnica şi sbârnâia ca un roĭ de albine, nicĭ spre grupa de soldaţĭ care pregătea în linisce distrugerea unuĭ frate de arme, mórtea unuĭ camarad, ci spre acela ce era ţinta tuturor privirilor, obiectul tuturor convorbirilor, victima astor preparative. Negreşit el era un militar, un confrate şi

voia sě 'l cunóscă ca sě 'l plângă ast-fel cum l'ar fi plâns alţiĭ pe dênsul.

Privirea sa era ageră şi pětrunzětóre ca a orĭ-cărei fiinţe deprinsă din copilărie a despica cu ochiĭ nemărginirea spaţiuluĭ cu ochiĭ, dar de o cam dată nu putu distinge trăsurile sermanuluĭ condamnat, dar după ce se maĭ apropie de ţěrm şi o radă de sóre se opri în faţa sa, atuncĭ scóse din pept un ţipět grósnic şi într'aceiaşĭ clipă aruncă mantaoa după dênsul şi se aruncă după malul pe care sta în adĕncul apei cu capul înainte.

XIII
Câmpul de osândă

Nicopoli rĕmas definitiv în stăpânirea Românilor dobândi un noŭ comandant de cetate şi un comisar civil.

Aştĭ doĭ funcţionarĭ superiorĭ cum sosiră în oraşiŭ, începură să ia in primire tot ce se afla acolo şi să revizuiască tot. Eĭ intraŭ tocmaĭ în momentul când Stan eşea. A doua di cum se făcu diuă, ceĭ doĭ comandanţĭ începură să ia în primire cetatea şi tote clădirile publice cu material cu tot aflate atât în ea cât şi în oraş; aşa dar, începură a merge din casă în casă, din redută în redută, din casarmă în casarmă, li se deschise tóte uşile li se descuiară tóte încuetorile şi găsiră tóte în regulă. Ajungênd şi la temniţă, aflară numaĭ o cămară ocupată şi se apropiară de uşe ca să intre în întru, însě în loc de uşe deschisă găsi pe caporal palid, tremurând dar hotărît care sta cu spatele lipit de uşe.

— Deschide uşea ... iĭ dise fostul comandant cu un ton de autoritate familiară.

— Nu e nevoe d-le colonel, rĕspunse caporalul.

— De ce?

— Căcĭ a sburat puiu cu aţa, rĕspunse bietul temnicer, fără să'şĭ pótă stăpâni invĕţul d'a rosti proverbe şi dicĕtorĭ chiar într'asemenea moment solemn.

— Cum? ce ḑicĭ? a fugițŭ condamnatul? strigă comandantulŭ încremenitŭ, şi nu ne aĭ spusŭ încă până acum nătărăule?

— Să trăeştĭ, d-le colonel, nu v'amŭ spusŭ pentru că condamnatulŭ n'a fugitŭ.

— Dérŭ ce a făcutŭ?

— S'a dusŭ până a căsă sĕ 'şĭ vaḑă neamurile şi să se întórcă.

— Cine 'ĭa dat drumul?

— Eŭ.

— Tu? cu al cuĭ ordin?

— Cu al meŭ, d le colonel.

— Cu al tĕŭ? miserabile aĭ să fiĭ împuşcat în locu'ĭ ca un câne.

— Ce o vrea târgul şi norocul, d-le colonel, rĕspunse cu stoicism caporaluĭ.

— Să se convóce imediat consiliul de resbel spre a'şĭ priimi chiar mâine osânda ce merită, ḑise noul comandant depărtându-se.

Formalitățile procesuluĭ militar în timp de resbel nu sunt aşa complicate nicĭ de lungă durată; pe la prânḑ după terminarea inspecțieĭ se adună consiliul de resbel, şi se aduse înainte ĭ caporalul care deja ocupase camera luĭ Stan. Interogatoriul nu fu lung, Vlad spuse în tótă simplitatea cum s'a petrecut şiritenia şi din ce causă a dat drumul condamnatuluĭ, încredință pe judecătorĭ că n'aŭ cuvênt să se îngrijéscă, căcĭ arestantul luĭ va veni negreşit în acea séră să 'şĭ reia lanțurile de condamnat, ascultă sentința care 'l condamna la mórte în locul celuĭ dosit prin vina luĭ şi el nu se clăti de loc ci repetă într'una judecătorilorŭ:

— Aşteptațĭ până diséră şi vețĭ vedea că Stan are să se întórcă.

Judecătoriĭ ar fi putut esecuta imediat sentința, căcĭ noul comandant era înḑestrat cu puterĭ descreționare, dar văḑênd din partea condamnatuluĭ atâta siguranță şi aşa mare stăruință, amânară esecuțiunea pentru a doua ḑi de dimineață.

Condamnatul fu dus iarăşĭ la închisóre; ḑiua trecu, veni séra şi dupe ea nóptea, cu tóte astea prevederile luĭ Vlad nu se maĭ realisa, Stan nu se maĭ înturna!

La cântarea zorilor de séra oficerul de ordonanţă intră în camera sa, constată că condamnatul nu s'a maĭ întors şi plécă vestind pe înlocuitorul sĕŭ să se pregătéscă căcĭ a doua ḑi în ḑorĭ de ḑi îşĭ va suferi negreşit osânda.

D'aci în colo grija începu să intre în inima luĭ Vlad, vermele temeriĭ începu să 'i ródă rărunchiĭ, umbra morţiĭ să trécă din când în când pe dinaintea ochilor sĕĭ şi răceala glónţelor să 'ĭ îngheţe sângele, dar curagiul tot nu 'l părasi; s'a înoptat e adevĕrat, dar nóptea încă n'a trecut! Pe la meḑul nopţiĭ intră în camera sa căpitanul de rond, îl întrebă tot ce scia despre Stan şi despre domiciliul sĕŭ, şi după ce află tot ce voia să scie, eşi recomandându-ĭ şi el d'a se prepara pentru a doua ḑi! In acea nópte jucară într'una firele telegrafice dintre Nicopole şi Turnu Măgurele.

A doua ḑi lumina ḑileĭ găsi pe Vlad cu totul abătut şi sdrobit; pe el nu 'l sbuciuma atâta frică de mórte pe cât ciuda c'a fost amăgit în cele maĭ scumpe credinţe ale luĭ de un frate de arme, de un camarad căruia îĭ făcuse aşa mare bine. Cum se iviră ḑorile, veniră să 'l caute, îl scóse afară şi el se lăsă a fi dus orĭ unde voiaŭ fără să murmure saŭ să se codéscă.

Tribunalul se adunase cu nóptea în cap; cum sosi înainte-ĭ Vlad ceru amânarea pentru a doua ḑi, ceru o nouă amânare măcar până sera, asigurându-ĭ că amicul sĕŭ a fost de sigur împedicat de niscare-va obstacole de n'a putut veni la timpul hotărât, dar unul din judecătorĭ îĭ smulse şi astă raḑă de speranţă şi 'ĭ spuse că prefectul judeţuluĭ fusese în persónă la casa luĭ Stan, aflase c'a fost p'acolo în ḑiua trecută, dar a plecat de cu séră nu se scie unde şi barca cu care a trecut Dunărea a dispărut şi ea fără să i se dea de urmă.

— Facă-se voia D-luĭ, ḑise atuncĭ nenorocitul inocent plecând cu resemnaţiune capul pe pept; mor fără să 'mĭ pară

răŭ căcĭ am dat unor copiĭ un tată şi uneĭ femeĭ pe bărbatul eĭ.

— Nu crede că va scăpa, replică judecătorul, s'a împănat tótă ţara cu depeşĭ care 'ĭ descrie semnalmentele ast-fel că orĭ-unde se va duce va fi prins.

— Cum 'ĭ o fi norocul, rĕspunse Vlad suspinând.

Câmpia de esecuţiune era situată alăturĭ de Nicopoli sub pólele délurilor pe care se afla satul Harmanli, maĭ în faţa bateriilor rusescĭ din preajma Flămândeĭ; ea era o pajisce puţin ondulată mărginită de treĭ părţĭ cu dealurĭ şi de alta cu Dunărea. De şi judecata nu fusese publică şi nimenĭ nu vestise orăşenilor ḑiua, ora şi locul esecuţiuniĭ, totuşĭ şiopta purtată din om în om cărase afară din oraşiŭ o mare parte din populaţiune şi o făcuse să bătătorească de cu ḑorĭ câmpia ce avea să fie martora primeĭ esecuţiunĭ Română,

Pe la opt ore de dimineaţă sosi şi condamnatul şi numaĭ de cât se făcu o tăcere mormântală.

In mijlocul câmpuluĭ era săpat un şanţ, în dreptul şanţuluĭ cu faţa spre Dunăre sta cu arma la picior plutonul de dorobanţĭ, şi în paralel cu el şi în linie perpendiculară la dreapta şi la stânga sta înghesuită formând nisce adevĕraţĭ pereţĭ, mulţimea ce se adunase ca să privească. Pe malurile Dunăriĭ nu se afla nimenĭ.

Indată ce sosi osînditul în faţa şanţuluĭ îngenuchiă, preotul ce 'l însoţise începu să citeasca rugăciunile de ertarea păcatelor, apoĭ îl împărtăşi cu sântele taine, pe urmă citi mişcătórele rugăciunĭ ale înmormêntăriĭ şi în fine se retrase spre a da loc unuĭ officier care citi în auḑ şi cu voce tare sentinţa de mórte. După ce se citì sentinţa şi se retrase şi officierul, un sergent veni de legă la ochĭ pe condamnat, îl puse să stea drept în picióre cu spatele spre şanţ şi cu faţa spre soldaţĭ şi apoĭ se dătu la o parte.

Atuncĭ un fier rece trecu prin sângele tuturor celor ce staŭ de faţă la ast trist spectacol, căcĭ se apropia ora supremă; atuncĭ oficierul ce comanda dorobanţiĭ trecu la spatele lor şi le comandă:

— Ploton, arma la mână, cartuş în cameră.

Atuncĭ unul din soldaţiĭ de paḑă întinse o mână spre apă şi strigă :

— Un om în Dunăre!

Această veste produse atâta învălmăşală şi zăpăceală în cât, cu tótă paza soldaţilor, mulţimea rupse rêndurile şi năvăli spre malul rîuluĭ împlând careul unde sta condamnatul. Vĕḑênd acésta oficerul comandă :

— Arma la loc, la picior, şi un caporal şi doĭ soldaţĭ fură trămişĭ să vaḑă ce era.

Ordinul oficieruluĭ se esecută pe dată, mulţimea se năpusti şi maĭ numerósă pe marginea Dunăriĭ ca să vadă ce era, iar soldaţiĭ se făcură trâmbă în jurul condamnatuluĭ şi 'l păḑiră ca să nu scape în învălmăşială.

Iată ce vĕḑură ceĭ ce se năpustiseră spre mal: Un om în Dunăre nu departe de mal se lupta cu valurile ridicate de vêntul ce bătea şi din când se afunda în adânc şi iar apărea ca să se lupte din noŭ cu curentul. Puterile eraŭ aprópe d'al părăsi, şi afundările să făceaŭ din ce în ce maĭ dese. Lumea îngheţată de frică privea fără să alerge să 'ĭ dea ajutor căcĭ rîul era înfuriat şi frigul era destul de simţitor; numaĭ caporalul şi soldaţiĭ fură maĭ generoşĭ; eĭ nu calculară nicĭ puterea vêntuluĭ nicĭ rigórea friguluĭ, ci se desbrăcară pe întrecute, se armară cu semnul cruciĭ, săriră în apă şi cu câte-va isbiturĭ de braţ ajunse acolo unde deja dispăruse necunoscutul înnotător.

Peste o jumătate de oră eĭ eraŭ la mal cu prada ce disputase valurilor: lucru de mirare, acel om era aprópe de perḑare, gata d'a se afunda, şi cu tóte astea nu şĭ perduse de loc cunoscinţa. Cum puse piciórele pe pământ, el de şi obosit şi scurs de puterĭ, putu să alerge aşa cum era, cu hainele ciuruind spre oficierul ce comanda plutonul şi a'ĭ ḑice cu o voce puternică:

— Daţĭ iute drumul osîndituluĭ, D-le căpitan, căcĭ nu este el ci eŭ vinovatul. Eŭ sunt Stan Flămânḑeanu cel osândit, şi iată-mĕ am venit să 'mĭ iaŭ pedeapsa.

— Spuneam eŭ? strigâ Vlad aruncându-se în braţele fratelui sěŭ de arme; la Român cuvêntul este sânt, şi osteanul nu-şĭ calcă jurămêntul nicĭ o dată.

Vě las să vě închipuitĭ singurĭ uimirea ce produse în asistenţĭ ast eveniment ne asceptat.

Ofiţerul surprins şi el ca tótă lumea, nu sciu ce să facă, şi trămise numaĭ de cât un călăraş ca să vestească pe comandant şi într'acelaşĭ timpŭ dătu ordine ca să dea tótă îngrijirea trebuinciósă celuĭ scăpat din înnecŭ. Comandantul sosi, se minună fórte, lăudă în destul astŭ exemplar devotament amical, dar nu putu înlătura efectele sentinţeĭ care rĕmăsese definitivă şi cu destulă părere de rĕŭ ordonă ca să se facă dreptate!

Ordinul comandantuluĭ se esecută pe dată, liniscea fu restabilită, pătratul uman fu reinfiinţat, condamnatul fu aşezat eară-şĭ lângă şeanţ şi legat la ochĭ, preotul îşĭ făcu din noŭ datoria şi puşcile soldaţilor se îndreptară din noŭ spre un pept omenesc.... cu deosebire numaĭ că cel ce avea să fie esecutat se numea Stan iar nu Vlad.

In minutul când căpitanul îngrija de preparativele noeĭ execuţiunĭ, o voce de la spatele mulţimeĭ strigâ:

— Opriţi-vě.

Soldaţiĭ iarăşĭ sě opriră, tóte feţile se îndreptară spre partea de unde venea vocea şi vĕḑură într'o trăsură ce sbura ca vêntul pe comisarul civil viind spre câmpul de esecuţiune urmat de un călăraş şi făcênd cu batista felurite semne de asceptare.

Comandantul vĕḑênd semnele şi recunoscênd trăsurile comisaruluĭ dete pintenĭ caluluĭ, alergă întru întâmpinare-ĭ ca să vaḑă ce era şi ajungênd lângă trăsură primi din mâna comisaruluĭ o depeşe care conţinea următórele rândurĭ:

„ Plevna a capitulat în mânele oştilor aliate, Osman Paşa
„ e rănit şi prisonier, entusiasm mare, din ordinul M. Sale
„toţĭ condamnaţiĭ graţiaţĭ“.

— Să trăiască România, strigâ comandantul alergând să deslege singur frânghiele celor osândiţĭ.

— Să trăiască România, strigă oştenii, şi tótă mulţimea începu să plângă de bucurie.

Domnul Românilor serbase astă mare ḑi ast-fel cum se cade s'o serbeḑe orĭ ce domnitor. El ştersese prin înalta sa clemenţă lacrămile celor ce suferează.

XIV

Incheere.

Plevna căḑuse, dar erra de glorie şi bărbăţie nu se sfîrşise pentru Românĭ.

Oştile victoriόse de la Griviţa, Vidin şi Belgragic, nesocotind grόsnecele viscole ale luĭ Decembre: lipsa, gerul, zăpada şi vijeliile, preumblară vulturul strămoşesc din biruinţă în biruinţă şi dovediră încă o dată lumeĭ ce pόte Românul. Zibru-Palanca, Lom-Palanca, Arcer-Palanca, Novoselo, Belgargicul, Rupcea, Rainonovcea şi Florentinul fură pe rând ocupate de către vitejele falange ale curcanilor, călăraşilor şi tunarilor românĭ. Iată Smârdanul, el era cheia asteĭ epoce gloriόse de fapte de titanĭ; acolo infanterie, cavalerie, geniŭ şi artilerie, armată permanentă şi teritorială îşĭ dătură mâna frăţesce şi se întrecură care de care să ducă la nemurire faima vitejii Românescĭ.

Mulţĭ voinicĭ căḑură în luptă, multe vieţĭ fură secerate, dar Româniĭ biruiră, Turciĭ fură goniţĭ. Vidinul, feciόra Turcească, fu ocupată de oştirile Românescĭ şi preliminările păceĭ fură subsemnate la Kazanlîc.

Stan după ce petrecu câte-va ḑile în sânul familieĭ sale, pe care o găsise fόrte nemângâiată şi de la care află că luntraşul fusese înduplecat de bĕtrân prin multe rugăminte ca să se dea afund, se întόrse la regimentul sĕŭ, merse cu el acolo unde 'l chemase datoria, se bătu la Smârdan ca un leŭ, dobândi acolo o rană gravă la picior şi Steaua

României pe pept şi acum este mângâiat de orĭ-ce suferinţe, căcĭ după încheierea păceĭ putu să reintre în ţara luĭ sub cutele scumpuluĭ sĕŭ steag, mândru şi cu fruntea în sus.

Adĭ Stan este schiop; ca şi Vlad maĭ nu maĭ este bun de muncă, de şi e tânĕr, dar este mulţumit de sórta sa căcĭ pe peptui luĭ lucesce Steaua Românieĭ şi viitorul familieĭ sale este asigurat prin generósa solicitudine a guvernuluĭ care l'a trecut în lista pensionarilor.

Caporalul Vlad s'a stabilit şi el la Flămânda unde s'a însurat cu o vară a Marieĭ, şi cu tótă schiopenia sa, tot póte să dea luĭ Stan, frateluĭ săŭ de arme, o puternică mână de ajutor ca să'şĭ muncească holda şi s'o facă să rodească.

Se vede că D-deŭ se uită cu ochiĭ blândĭ spre aceştĭ invalidĭ aĭ neatârnăriĭ Românieĭ, căcĭ holda lor este cea maĭ mănósă şi casele lor cele maĭ îmbelşiugate. Fericirea care multă vreme 'ĭ-a ocolit, ba 'ĭ a dus şi pênă în marginea perdăriĭ, astă dĭ s'a sălăşluit în mod statornic în locaşiurile lor. Aceasta este rĕsplata tuturor acelora ce sacrifică tot datorieĭ şi onóreĭ.

Publicată pentru prima dată la 1878 Iunie 9, în *Calendarul Progresuluĭ* pe anul 1879.

O SANTINELĂ PERDUTĂ

NUVELĂ ISTORICĂ CONTIMPORANĂ

de

N. D. POPESCU

I

Cerul era posomorît, norĭ groşĭ şi răşinoşĭ se rostogoleaŭ luându-se la întrecere pe un orizont cenuşiŭ, şi crivĕţul, cu tótă luna luĭ Maĭ fluera cobitor şi transforma în adevĕrate valurĭ liniscitele ape ale bĕtrânuluĭ Danubiŭ; dar tot sgomotul ce-l producea suflarea vêntuluĭ şi isbirea valurilor de mal era dominat de un alt sgomot mult maĭ cobitor, mult maĭ lugubru.

Pe când în aer se băteaŭ elementele atmosferice şi în albia rîuluĭ se băteaŭ apele, pe pământ ecoul repeta trista bătae de tobe ce însoţeşte pe un soldat mort până la ultimul locaşiŭ. Şergentul Florea Băjean murise isbit de un obuz turcesc apărând Isladul, şi camaradiĭ sĕĭ îĭ făceaŭ onorurile cuvenite petrecêndu-l la grópă. O companie întrégă comandată de un căpitan şi asistată de toţĭ oficeriĭ regimentuluĭ de artilerie din care rĕposatul făcuse parte mergeaŭ după patul sĕŭ, cu capetele în jos, cu întristarea zugrăvită pe feţe şi cu lacrĕmile jucând între gene. Ţĭ era maĭ mare jalea!

Patul era purtat pe umere de patru sergenţĭ, şi alţĭ fraţĭ de arme mergeaŭ pe lângă dênsul purtând făcliĭ de céră şi armele cu ţevele spre pământ; iar după el nicĭ o mamă, nicĭ o soră, nicĭ o rudă, ci numaĭ camaradĭ care adĭ îl petrecea pe el la grópă şi mâine póte le venea lor rêndul ca să fie petrecuţĭ la acelaşĭ locaşiŭ de alţĭ camaradĭ.

După ce ajunse cortegiul la ultimul locaşiŭ, după ce tobele tăcură, preotul regimentuluĭ îĭ citi rugăciunile de odihnă şi pământul îşĭ reluă tributul sĕŭ, o salvă de puscĭ detunătóre făcu ultima salutare obscuruluĭ eroŭ, şi oşteni îĭ înfipse la căpătêiŭ o cruce de lemn şi apoĭ plecară tot asemenea de triştĭ spre cantonamentele lor.

— Iată cea d'ântêia pradă a rĕsboiuluĭ intrată în pământ, dise un soldat către un camarad; s'a făcut dâră prin barbă vere; d'acum ţine-te pârleo.

— Nu e acesta cea d'ântêiŭ jertfă, rĕspunse cel alt soldat, satteaoa s'a făcut de multă vreme: de mult a cădut cel d'ântêiŭ oştean Român, dar la înmormêntarea sa nicĭ o puşcă nu s'a descărcat, nicĭ un camarad n'a vĕrsat o lacrĕmă, nicĭ un semn nu s'a pus pe mormêntul luĭ şi nu sciŭ daca i se va pomeni chiar numele în cartea vitejieĭ oştenilor Românĭ.

— Cine e acel oştean măĭ vere? întrebă cel d'ântêiŭ soldat.

— Ia un curcan ca mine şi ca tine, un miliţian chemat de la córnele pluguluĭ şi făcut soldat în câte-va dile, o biată santinelă perdută şi uitată în smârcurile Dunăreĭ.

— Dacă mĕ iubescĭ spune-mĭ istoria acestuĭ nenorocit frate de arme.

— Bucuros frate, căcĭ istoria luĭ e vrednică de sciut şi pilda luĭ e în stare să ne înveţe a fi oştenĭ harnicĭ şi cu iubire de ţéră.

— Aşa să trăescĭ, spune-mĭ maĭ iute.

— Staĭ să ajungem la tabără şi se ne vedem descătărămaţĭ de aste pustie de muniţiĭ.

— Să nu uiţĭ?

— Nu purta de grije.

II

Se înserase, cerulŭ era tot posomorît, vêntul tot bătea, dar oştenii nu maĭ aveaŭ habar de vînt şi frig căcĭ eraŭ la adĕpost în cortuleţele lor, se încălzeaŭ pe lângă focurĭ şi 'şĭ spuneaŭ fel de fel de snóve şi povestĭ până să soséscă ora culcăriĭ. Dinaitea unuia din acele focurĭ staŭ numaĭ doĭ soldaţĭ şi vorbeaŭ între eĭ maĭ încet ca ceĭ alţĭ.

După ce vorbiră cât-va despre Florea Băjean şi despre gloriósa luĭ mórte, unul din oştenĭ ḑisse celuĭ altŭ.

— Eĭ acum a venit vremea ca să'mĭ spuĭ istoria sen ineleĭ celleĭ perdute.

— Bucuros, rĕspunsse acesta; însă să chemăm maĭ mulţĭ fraţĭ de arme ca să ne asculte, spre a se duce vestea în tótă ostăşimea de gloriósa mórte a camaraduluĭ meŭ, şi să se împrăscie din gură în gură spre a se pomeni în vecĭ de vecĭ de către urmaşiĭ noştri, daca s'o întêmpla să'l dea uităriĭ istoria ţĕreĭ.

— Bravo, bine te-aĭ gândit vere; gura noroduluĭ este cronica cea maĭ ne uitătóre. Măĭ Ióne, Dragomire, Buciume, Constandine ia daţĭ fuga încoa şi veniţĭ de ascultaţĭ o istorie de vitejie a unuia dintr'aĭ noştri, şi pe urmă băgaţi-o în cap fraţilor şi spuneţi-o şi voĭ pe la rude şi la prietenĭ.

O sumă de oşteni se adunară împrejurul povestitoruluĭ care numaĭ de cât începu d'a grăi în chipul următor:

„Satul nostru se oglindesce în apele Dunăreĭ la o mică depărtare maĭ în jos de Gura-Ialomiţei. In vreme de pace, noĭ petrecem bine, căcĭ ne bucurămŭ de o privelisce minunată, ne agonisim pânea cu înlesnire, scoţând banĭ din orĭ şi ce, adică din pescuitul prin bălţile vecine, din grânele ce cresc cu îmbelşugare şi din căratul bucatelor pe la schelele vecine, adică Gura-Ialomiţeĭ, Cetăţuia şi Brăila. Prăsim vite multe pe care le hrănim în mănósele ostróve cu care e fórte mult preserată Dunărea pe la noĭ, şi ne plătim birurile şi angaralele maĭ cu înlesnire ca orĭ care creştin.

„Când însă e turburare şi răsboiŭ atuncĭ satul nostru

este unul dintre cele care se sparge maĭ curênd şi noĭ suntem ceĭ maĭ d'ântêiŭ care ne luăm câmpiĭ spre a pribegi cu femeile şi vitele în cotro vedem cu ochiĭ, căcĭ pe noĭ ne a învrednicit D-ḑeŭ să avem veciniĭ ceĭ maĭ sĕlbatecĭ.

„Turciĭ, Cercheziĭ şi Tătarĭ de dincolo de apă sunt fiarele cele maĭ spurcate după facia pămêntuluĭ şi Bulgariĭ, de şi sunt creştinĭ ca noĭ, nu se lasă maĭ pe jos.

„Atuncĭ să te ţiĭ jeafurĭ, atuncĭ să veḑĭ vĕrsărĭ de sânge, atuncĭ să vezĭ góna după ceĭ maĭ nevoiaşĭ care n'aŭ putut să dea dosul împreună cu ceĭ alţĭ.

„Acele fiare cu chip omenesc n'aŭ în ânima lor nicĭ cea maĭ mică scânteie de milă: tae, jupóe, schingiuesc fără să ţie în seamă dacă jertfa lor este bărbat saŭ femee, bĕtrân orĭ copilŭ.

„De aceia guvernul când concentră pe dorobanţĭ şi 'ĭ mână spre Bucurescĭ, ca să nu se spargă satele şi se rămâie graniţa fără de pază, chemă pe miliţienĭ şi glótele ca sĕ le ţie locul. In numĕrul lor fuiŭ şi eŭ. Noĭ de o cam dată nu sciam de nicĭ unele, nicĭ măcar cum se ţine puşca, dar un sergent din satul nostru ne învĕţă numaĭ de cât şi ne făcu ca în câte-va sĕptĕmânĭ să fim soldaţĭ aprópe ca ceĭ din casarmă.

„După ce se retrasse dorobanţiĭ şi ne lăsară graniţele pe mânele nóstre noĭ, plecarăm pe la pichete fără să ne îngrijim avuturile şi să ne strîngem bucatele, căcĭ nu sciam c'o să se încingă rĕsboiŭ cu veciniĭ noştri, ci creḑurăm că e vorba de concentrare pentru exerciţiŭ care să ţie câte-va sĕptĕmânĭ cum maĭ fusese şi anţarţ. Ne lăsarăm dar nevestele şi copiĭ în casă, vitele în zăvoiurĭ, bucatele în pămênt, şi plecarăm şi ne împrăştiérăm prin ostróve şi mlaştinĭ fără cea maĭ mică grije.

„Eŭ, împreună cu treĭ vecinĭ aĭ meĭ, între care un flăcăiaudru de vr'uă 22 de anĭ, nalt şi drept ca un brad şi numaĭ inimă în el, a nume Radu, ne duserăm să păzim un pichet maĭ sus de Gura-Ialomiţeĭ aprópe de Gura-Gârliţeĭ, şi stăturăm într'ênsul maĭ bine d'o lună fără ca să fim turburaţĭ de nimenĭ şi fără ca să aflăm ce-va neliniscitor, căcĭ

noĭ nu părăsém pichetul nicĭ o dată, c'aşea e obiceiul în vreme de concentrare.

„D'ale mâncăriĭ ne aducea în fie-care Sâmbătă séra un sergent de la Gura-Ialomiţeĭ cu caiului pe Dunăre. Intr'o sâmbătă ne aduse în loc de pâne pesmeţĭ şi în loc de carne pesce sărat şi pastramă pentru maĭ multe săptămânĭ. Noĭ ne mirarăm de una ca asta şi întrebarăm pe d-l sergent ce noimă avea una ca asta, dar el drept orĭ-ce rĕspuns se mulţumi d'a ne spune numaĭ că aŭ venit apele marĭ, că comandantul de punct avea să plece cu compania de la Gura-Ialomiţeĭ şi că după ce s'o trage apele noĭ o să fim îngrijiţĭ de subprefectul de la Vădenĭ.

Intrebarăm ce fac ăĭ d'a casă şi ne spusse că sunt sănătoşĭ, întrebarăm ce veştĭ se maĭ aude prin lume şi ne rĕspunsse bine pace. Acestea se petrecură cam pe la şépte Aprilie la vre-o ḑece ḑile după Pasce.

III

„După plecarea sergentuluĭ şi a ómenilor sĕĭ, noĭ ne vĕzurăm de serviciŭ ca şi maĭ nainte fără de nicĭ o grije, suindu-ne pe rând la fie-care doă ore în prepelerg şi plimbându-ne într'una privirea pe întinsele ape ale Dunăreĭ care pe acolo curge înpărţită în treĭ ramurĭ. Din săptămână în săptămână îngrijam ca să preînoim mătăuzul de rogoz şi papură din poponeţ ca să nu putrezască şi îl îngrijam ca să se aprinză lesne îndată ce vom avea nevoe d'a da vr'un semnal. Când nu eram de paḑă împuşcam câte o raţă saŭ leşiţă cu puscele noastre de vânatóre ce adusesem d'acasă, şi când n'avém nicĭ o trébă stam la umbra pichetuluĭ şi vorbeam de ceĭ d'acasă saŭ ne povesteam câte un basm saŭ vre-o istorie de vitejie. Numaĭ despre cele ce se petrecea în lume n'aveam cea maĭ mică cunoscinţă.

„Unul din noĭ era însurat, eŭ şi ceĭ alţĭ doĭ eram flăcăĭ. Muşat al babi Dini care era cu casa luĭ sta maĭ tótă ḑiua pe gândurĭ; noĭ însă care n'aveam de ce să ne dóră capul

ducém o viaţă cât se póte de veselă. Radul al luĭ Calin din Poliḑescĭ, acel flăcăiandru mândru şi voinic de care vĕ vorbiĭ scia să cânte din fluer de te adormea saŭ te făcea să sarĭ în sus ca un ţap, şi Ión din Gâsca cânta din gură doine d'acelea care topesce inimele cele maĭ învêrtoşate.

„Muşat nu lua parte la jocurile şi cântecele nóstre nicĭ la snóvele ce ne spuneam unul altuia, ci'şĭ vedea numaĭ de tréba şi pe urmă cădea pe nisce gândurĭ negre. Il încinsesse dorul şi pace. El pretindea că inima'ĭ spune că se petreceaŭ în lume nenorocirĭ grósnice şi noĭ rîdeam de el şi luam în bătae de joc intristarea sa; luĭ însă puţin îĭ păsa de glumele nóstre, ci 'ĭ ardea numaĭ că nu-ĭ era cu putinţă ca să 'şĭ aline dorul, adică să dea o raită p'a casă, căcĭ ploile ce căḑuse într'una făcusse Dunărea să se reverse şi să se facă tot o apă cu bălţile şi cu Călmăţuiul de la spatele nostru. Astfel stăturăm în pichetul nostru de pază ca într'un ostrov maĭ bine de treĭ sĕptĕmânĭ înconjuraţĭ de ape late şi adâncĭ şi fără de nicĭ o luntrişóră la îndemână. Peste câtă-va vreme începurăm să intrăm şi noĭ la gândurĭ.

„De la aducerea celor din urmă proviḑiĭ nu maĭ vĕḑurăm picior de om trecênd prin ostrovul nostru nicĭ despre uscat nicĭ despre Dunăre; lucru de mirare, chiar marele rîŭ se pustiise. Nu maĭ vedeam trecênd acele vapóre carĭ fluera ca voinicul în strunga, nicĭ acele corăbiĭ înalte carĭ îşĭ întindeaŭ pînzele ca lebedele aripele şi nicĭ măcar acele caice uşurele carĭ rădeaŭ luciul rîuluĭ cu iuţeala stârculuĭ de baltă; numaĭ apele gălbiniciόse line şi tăcute curgeaŭ încetinel fără ca undele lor să fie turburate de alt zgomot de cât de murmurul ce scoteaŭ talazurile când se isbeaŭ de cóstele nenumĕratelor ostróve ce întâmpina în calle.

„Noă ni se urîse cu atâta tăcere, ne săturasem şi de poveştĭ şi de pândă din chindia prepeleaguluĭ şi de somn cu care ne petrecém vremea când n'aveam ce face. Incepu să ne încingă şi pe noĭ dorul d'a casă şi maĭ cu sémă să ne muncéscă curiositatea d'a afla pentru ce nu maĭ vine nimenĭ pe la noĭ, şi pentru ce s'a pustiit Dunărea?

IV

„Intr'o ḑi auḑirăm pe ne asceptate un sgomot în depărtare şi după malul apeĭ vĕḑurăm viind spre noĭ despre Gura-Ialomiţeĭ o corăbióră pe care fâlfâiaŭ tóte pânḑele.

— „Noroc să dea D-ḑeŭ, strigaiŭ eŭ ḑărınd-o, bine că s'a făcut ruptórea.

„Corabia în curînd se apropie de partea unde ne aflam noĭ şi vĕḑurăm coprinşi de mirare că pe lângă mulţimea de pânḑe ce avea îndreptate împotriva vêntuluĭ ce bătea destul de tări^cel, laturile sale eraŭ garnisite de o mulţime de corăbierĭ carĭ trăgeaŭ cu vâslele într'un chip furios. Ceva maĭ mult doĭ marinarĭ aprópe de cârmă aruncaŭ într'una din corabie în apă fel de fel de greutăţĭ: sacĭ plinĭ cu pâine, unelte de corabie, haine şi alte greutăţĭ. Se vedea cât de colo că corabia îşĭ da tóte s linţele spre a merge maĭ iute ca cum s'ar fi găsit într'o mare primejdie; dar pentru ce? ce primejdie o amenința? să'ĭ fi fost teamă de isbire de uscat? nu căcĭ de şi sufla vêntul îndestul de tăricel, totuşĭ nu bătea astfel ca să culce unŭ vas la pamênt şi la asemenea caz marinariĭ ar fi strâns în loc d'a întinde tóte pânḑile. Să fi luat corabia apă dedesubt? iarăşĭ nu căcĭ la asemenea întêmplare n'ar maĭ fi avut nevoe să arunce pe d'asupra aceia ce putea lua apa pe dedesubt, ci ómeniĭ s'ar fi aruncat în luntre şi ar fi alergat spre mal ca să 'şĭ scape zilele; trebuia să fie altă primejdie la mijloc, dar care?

„Pe când stam în nedomirire şi ne munceam cu mintea ca să ghicim adevĕrul, corabia trecu ca o săgétă pe dinaintea nóstră, însă se opri îndată în loc la o depărtare de două bătăturĭ de puşcă. Pentru ce?

„Pe când noĭ ne uitam ţintă la astă corabie cu apucăturĭ ciudate, nu băgarăm de sémă ceia ce se petrecea în susul rîuluĭ şi nicĭ n'am fi băgat póte daca n'am fi auḑit un fluerat puternic din peptul uneĭ maşine de vapor. Când ne aruncarăm ochiĭ înapoĭ vĕḑurăm un monitor de rĕsboiŭ

turcesc viind ca fulgerul şi apropiindu-se din ce în ce de corabie. Atuncĭ înţeleserăm c'acea corabie era gonită şi fugea. De o dată audirăm alt fluer şi vĕdurăm eşind după ostrovul Gâsca uu alt monitor turceşc care suia Dunărea cu aceiaşĭ iuţélă. Astă manevră sili corabia ca să se oprésca în loc.

Indată laturea monitoruluĭ ce mergea în vale se acoperi de un nor alb şi o bubuitură gróznică urmă după această bubuitură de tun. In urma acestuĭ signal corabia strânse pânzele şi ridică bandiera d'asupra catartuluĭ celuĭ mare. Inimele nóstre tresăltară de bucurie căcĭ vĕdurăm strălucind la lumina sóreluĭ tricolorul Românesc, însă în loc de a lăsa corabia să mérgă în pace ca una ce plutea sub o bandieră amică, monitorul din vale se întórse cu curmezişul spre corabie, laturile sale cădură jos şi patru gurĭ de tun vĕrsară fum şi foc spre corabie.

— „Fraţilor, strigă atuncĭ Radu, acésta nu maĭ e un signal ci luptă; păgâniĭ daŭ în stégul nostru; se vede că am intrat în rĕsboiŭ cu Turciĭ; pe eĭ copiĭ.

„Atâta asceptarăm şi noĭ cu toţiĭ alergarăm la arme, le aruncarăm pe spate, umplurăm dăsagiĭ cu cartuşe şi năvălirăm cu toţiĭ într'o fugă spre ţĕrm. Intr'astă vreme, catartul rânduriceĭ de la corabie se rupse în două isbit de o bombă furiósă ce merse să se sprăvale în mare. Ajungênd la mal descărcarăm într'o salvă armele spre unul din monitórele cele maĭ aproniate, dar de surda perdurăm cartuşele căcĭ puscele nóstre cu capsă, nu băteaŭ aşa departe şi laturile de oţel ale monitoruluĭ nu se sinchiseaŭ de glónţele unor puscĭ de calibru şeapte.

„Ceı din corabie credêndu-se sprijiniţĭ de un ajutor important venind despre uscatul patrieĭ lor se încercară ca să se împotrıvéscă, dătură şi eĭ maĭ multe puscĭ, dar nicĭ numĕrul nicĭ soliditatea vasuluĭ lor nu putea să se împotriveasca într'un chip serios puternicelor monitóre. Două salve de tun dete la pămênt catartul de la cârmă şi reteză pe la mijloc catartul cel mare a căruĭ jumĕtate cădu în

Dunăre împreună cu stégul ţĕreĭ. Vĕḑênd acésta Radu fără să se gândéscă la primejdie, se aruncă în apă, se dete afund, înotă câte-va minute între douĕ ape şi când scóse capul afară era aprópe de catartul căḑut pe care apa îl tîrîse dincolo din monitorul din vale fără ca turciĭ să bage de sémă că bandiera Română plutea împreună cu el.

„In douĕ aruncăturĭ de mânĭ Radu fu lângă dênsul, smulse stégul, se dădu iarăşĭ afund şi eşi teafăr la mal fără să bage de sémă Turciĭ.

Intr'astă vreme monitórele se apropiase de corabie; întinsese căngile, o caputurase şi lipiră podurile. Un ţipăt înfiorător urmă după astă întêmplare, apoĭ o învălmăşélă de luptă, pe urmă apa rîuluĭ începu să se roşéscă de sângele ce curgea, şi pe urmă de tot tăcerea mormêntuluĭ! Corabia fusese învinsă dar stégul ţĕreĭ şi onórea eĭ fusese scăpate. După astă tristă întêmplare amêndouĕ monitórele se îndreptară spre Hârşova tarând după dênsele corabia capturată. Inainte d'a pleca un monitor descarcă spre noĭ o umplutură de tun şi o ghiulea veni să se îngrópe în nisipul pămêntuluĭ Romênesc la o mică depărtare de noĭ.

„Atuncĭ înţeleserăm că România intrase în rĕsboiŭ cu Turcia şi inimele nóstre tresăltară de bucurie şi de nerăbdarea d'a afla ce s'a petrecut; ah! ce mult am fi dat d'a ne mĕsura şi noĭ cu duşmanul de vecĭ al ţĕreĭ nostre!

V.

„De atuncĭ nu maĭ zărirăm pe Dunăre nimic, însă peste treĭ ḑile după nenorocita luptă cu corabia căreia ne-folositorul zel al nostru iĭ fu atât de păgubitor, auḑirăm în mieḑ de noapte ce-va maĭ în vale de Poliḑescĭ împuşcăturĭ crâncene carĭ durară aprópe un ceas, după aceia vĕḑurăm cerul roşind ca o pânḑă mohorîtă ca sânge; apoĭ isbucni un fum gros urmat de o lumină vie care 'mĭ orbi ochiĭ mie care păzeam în perpelag şi mĕ făcu să daŭ alarma.

„Camaraḑiĭ meĭ suindu-se şi eĭ în perpeleag şi uitându-se

spre miază-nópte de unde eşea ca dintr'un cuptor limbele de foc şi miliónele de scânteĭ, fură şi eĭ de părerea mea, adică că nu e lucru curat numaĭ e focul unuĭ mătăuz ci un pojar mare şi grósnic şi mĕ îndemnară a da foc mătăuzuluĭ ca să vestesc pe ceĭ din deal ca să fie deşteptĭ şi cu băgare de sémă. Câte-va minute după aprinderea vălvătăeĭ mătăuzuluĭ nostru Dunărea cât puteaĭ vedea cu ochiĭ fu încinsă de un brâŭ de foc care la întunericul nopţeĭ avea o înfăţişeare înfiorătóre. Focul ţinu până despre ḑiuă.

„A doua ḑi împrospătarăm mătăuzul, şi eŭ cu voia camaraḑilor plecaiŭ spre miază-nópte ca să vĕḑ daca pot să ajung până la pichetul vecin dar în zadar mĕ încurcaiŭ eŭ în rogoz şi mĕ înămoliŭ în noroiŭ, căcĭ apa pretutindenĭ era destul de adâncă ca să nu pótă un om trece prin ea spre a eşi la uscat.

Pe când însă îmĭ dam zadarnice încercărĭ ca să es la un luminişiŭ, auḑiĭ eşind dintr'un stuf de papură nisce strigărĭ desnădăjduite eşite din pepturĭ de bărbaţĭ, de femeĭ şi chiar de copiĭ cerênd cu un glas sfâşietor ajutor; stuful de papură era despre largul Dunăreĭ. Auḑind aste ţipete nu maĭ ţinuĭ sémă de propria mea primejdie, ci lepădaiŭ o parte din haine, mĕ aruncaiŭ în apă, începuiŭ să înot şi într'o clipă fuiŭ în stufişul de rogoz unde, spre cea maĭ mare spaimă a mea, vĕḑuiŭ o luntre mare încurcată în papură cu cârma ruptă şi fără de lopeţĭ şi în luntre cincĭ saŭ şease fiinţe omenescĭ. bărbaţĭ, femeĭ, bĕtrânĭ şi copiĭ în cea maĭ jalnică şi desnădăjduită stare, smulgêndu-şĭ pĕrul cu mâinile şi cerênd din rĕsputeri să le vie cine-va într'ajutor.

Intr'o clipă fuseiŭ lângă eĭ, îĭ făcuĭ prin vorbe să le vie inima la loc şi eŭ cu ajutorul prăjineĭ care ţinea panḑa din mijlocul luntreĭ, eşiŭ cu chiŭ cu vaiŭ din rogoz şi o duseiŭ până în marginea apeĭ unde îmĭ lăsasem hainele.

„După ce îĭ vĕḑuiŭ aprópe de mal, îĭ luaiŭ în braţe ca să nu se umple de apă şi de noroiŭ, îĭ duseiŭ până la uscat, pe urmă trăseiŭ luntrea la mal, o ascunseiŭ într'un

stuf de trestie ca s'o pot găsi la vreme de trebuinţă şi pe urmă plecaiŭ cu fiinţele ce scăpasem de o mórte sigură îndreptêndu-ne spre pichet.

VI.

Pe drum un bărbat îmi spuse că sunt Românĭ din Dobrogea, adică locuitorĭ din satul Topal nu departe de Hârşova, de unde aŭ fugit de gróza Turcilor şi maĭ cu sémă de a Cerchezilor care aŭ pustiit sate întregĭ şi aŭ trecut sub foc şi sabie sute de creştinĭ.

— „De şease ḑile, adaose un unchiaş, am plecat din satul nostru cu mâinele góle, maĭ desbrăcaţĭ într'un miez de nópte şi am mers bâjbâind prin întuneric până am dat de Dunăre; acolo am găsit trasă la mal astă luntre fără de lopeţĭ şi aruncênd'o în apă am intrat într'ênsa şi cu ajutorul cârmeĭ şi a unuĭ crânpeiŭ de lémn am mers până dincoa de Hârşova, însă tot în partea malurilor Turcescĭ, căcĭ nicĭ unul din noĭ nu era pescar şi nu scia să cârméscă Făcêndn-se ḑiuă ne-am ascuns într'un stufiş de rogoz şi fiul meŭ a îndrăsnit să iasă la uscat şi cu puţinĭ banĭ ce se întêmplase să aibă în chimir s'a dus într'un sat şi a cumpĕrat o pâine uscată, singura hrană ce am luat de şése ḑile.

„Inserându-se am îndrăsnit să apucăm spre larg şi nesciind să domolim iuţéla apeĭ, ne-am lăsat în voia eĭ care ne-a dus unde a vrut. Când s'a făcut ḑiuă, ne-am pomenit opriţĭ într'un ostrov pustiŭ, unde am petrecut ḑiua bând apă ca să ne trécă de fóme şi rugându-ne luĭ D-ḑeŭ ca să se îndure de noĭ.

„A treia nópte ne puserăm iar în luntre, şi cu nisce puterĭ sleite de fóme şi obosélă, merserăm într'acelaşiŭ chip până la alt ostrov, unde ne încurcarăm aşa de rĕŭ în rogoz în cât credeam c'acolo o să ne rĕmâe oasele. Intr'acel ostrov găsirăm un lăcuşor de apă şi într'acelaş lăcuşor câţĭ-va pescĭ care nu putuse să se tragă împreună cu apa şi care murise de cine

scie când. Suntem Românĭ şi creştinĭ, băiatul moşuluĭ, adaose unchiaşul oftând, dar fómea ne făcu să uităm că legea ne opresce d'a mânca mortăciunĭ şi mâncarăm aceĭ peştĭ nesăraţĭ şi nefripţĭ şi apoĭ ne aruncarăm pe nisip ca să ne maĭ odihnim sdrobitele nóstre óse. Insă nu fu chip să dormim, căcĭ cum dăturăm ochiĭ în gene ne desceptă nisce ţipete îngrozitóre venite de la un ostrov vecin.

„Ah! D-zeule, ce vĕzurăm prin stufişul de sălciĭ cu care era acoperit ostrovul nostru! un biet cioban păḑea acolo nisce boĭ şi bivolĭ: o ceată de başibuzucĭ trecuseră Dunărea într'un caic şi înconjurase ostrovul. Bietul cioban se luptă în deşert ca să apere avutul stăpânuluĭ sĕŭ, dar păgâniĭ puseră mâna pe vite, înjunghiară boiĭ şi 'ĭ legară cu piciórele de o frânghie pe care o înnodară de caic, legară şi pe bivolĭ de córne, dar nu se mulţumiră numaĭ cu jaful, ci se aruncară ca nisce fiare spre cioban şi începură să 'ĭ împungă trupul cu vîrful cuţitelor şi iataganelor lor, să 'ĭ cresteḑe carnea în fel şi chipurĭ şi să 'l facă să scóţă ţipetele cele maĭ sĕlbatice şi să móră în grósnice chinurĭ. După ce 'ĭ scurse cea din urmă picătură de sânge şi de viaţă, se aruncară în caic şi plecară cântând şi riḑênd, târând după eĭ trupurile înjunghiate ale boilor ce plutea d'asupra apeĭ şi cadavrele bivolilor ce lăsaŭ şiróie de sânge. Două ḑile şi două nopţĭ nu îndrăsnirăm să eşim din acel ostrov de frică să nu fim zăriţĭ de ucigaşĭ.

„Aseară ne maĭ putând răbda foamea ne luarăm ânimele în dinţĭ, trecurăm Dunărea d'a curmeḑişiul măcar de ne-am îneca, traserăm drept spre malul românesc şi îndreptându-ne spre umbra negricióśă a unuĭ prepeleag de pichet ce zăriam spre el ca să cerem soldaţilor d'acolo ajutor şi apĕrare şi să fim duşĭ la loc sigur. După ce trecurăm cum dădu D-ḑeŭ prin mijlocul rîuluĭ unde apa e maĭ repede, cand să tragem la mal, ne oprirăm într'un stufiş de papură. căcĭ de o dată auzirăm viind d'acolo sunetul unor împuşcăturĭ crâncene şi vĕḑurăm îndată isbucnind o lumină orbitóre, lumina unuĭ foc întins.

„In rada acelei lumini vědurăm prepeleagul şi tot rogodul vecin ardênd în vălvăte şi în mijlocul acelui foc grósnic patru soldaţi Români luptându-se şi culcând la pămênt grămedi de duşmani, dând focuri cu puşca, împungênd cu baioneta şi luptându-se pept la pept cu cinci-deci şi mai bine de păgâni.

„Mulţi duşmani doborîră la pămênt voinicii Români, dar numěrul dovedi vrednicia şi vitejii oşteni cădură sdrobiţi dar nu umiliţi în mâna Turcilor. Atunci acele hiare cu chip omenesc se repedіră spre ei, şi în loc de a'i desarma şi a'i face prisonieri, îi ciopărţiră cu hangerele şi 'i lăsară să móră în prada celor mai crude dureri.

„Vědind acéstă crudime noi furăm coprinşi de c mare grózä şi, fără a ne mai gândi la nimic alt de cât a scăpa cu ori-ce preţ, apucarăm în susul apei şi luptându ne cu valurile ei, rupserăm lemnul care ne slujea drept lopată, perdurăm cârma şi ne innămolirăm într'acel rogoz de unde ai venit d-ta ca să ne scapi."

VIII

„Audind astă poveste grósnică mi se sbârli pěrul pe mine şi disein în sine-mi:

— Astă sórtă ne asceaptă şi pe noi daca om sta multă vreme într'acest loc unde nu póte să ne vie la primejdie nici un ajutor.

„Peste unŭ cias furăm la pichet; camaradii mei vědêndu-mě însoţit de atâta lume mě priimiră cu multă mirare şi pe urmă cu multă bucurie aflând păţitaniile bieţilor băjenari şi mai cu seamă vestea că am căpătat o luntre.

„Flămândii fură ospătaţi de noi cu multă dărnicie; o mare parte din merindea nóstră care ajunsese a fi cam pe sponciŭ fu jertfită fără cea mai mică stânjeneală, şi după ce 'i vědurăm pe toţi sătui, noi ne suirăm în privdorul prepeleagului şi ne puserăm la sfat.

„Ca să mai stam acolo în ostrov multă vreme era cu

neputinţă, căcĭ merindele eraŭ aproape pe sfârşit şi nenorocirea ce a isbit pe ceĭ de la pichetul vecin putea să ne isbească şi pe noĭ; ca să părăsim postul fără de voe era iarăşĭ cu neputinţă, căcĭ soldatul este dator să nu se clintească din locul ce i s'a dat spre paḑă, măcar d'ar vedea mórtea cu ochiĭ până ce va veni să'l schimbe şefiĭ săĭ; după multă chibzuire hotărîrăm ca unul din noĭ şi anume Muşat al babeĭ Dineĭ să se ducă cu pribegiţiĭ la uscat, şi ajuns acolo să dea o fugă până la tact şi să se întoarcă în grabă cu porunca ce va primi de la căpitan.

„Pe sub seară, Muşat şi ceĭ şease fugarĭ plecară, şi eŭ cu Ion ne culcarăm iar Radu se puse de pază.

„A doua ḑi ne desceptarăm cu ḑiua în cap, şi ca să ma economisim ale mâncăriĭ în care fometoşiĭ făcuse un gol mare, eŭ şi cu Ion luarăm puscile la spate şi apucarăm prin rogoz, doar vom prinde ceva vênat, adică vr'o raţă orĭ vr'o dropie.

„Pe când bătătoream iarba cea grasă a malurilor pândind vênatul, ni se părură că auzim în óre-care depărtare un sunet de lopeţĭ isbind apa, dar ast sunet trecu ca o părere căcĭ puind urechia la pândă numaĭ auzirăm nimic.. După aceea ne vĕḑurăm de vênat, adică de căscat ochiĭ în tóte părţile şi de colindat încoace şi în colo, căcĭ despre vênat ne ferise sântul fiind-că nu zărirăm nicĭ un cioc de vrabie ne cum de raţă saŭ de dropie; par-că de un când de vreme părăsise laturile Dunăreĭ chiar pasĕrile.

„De şi eram pe la sântul George totuşĭ se lăsase un zăduf care prin rogoz era înecăcios, ast-fel că furăm siliţĭ să ne trântim pe iarba moale de sub poalele uneĭ sălciĭ şi să ne momim pustia de fóme care ne încinsese cu un puişor de somn.

IX

„Nu ştiŭ cât om fi dormit, sciŭ numaĭ că ne desceptarăm sărind drept în picioare şi tresărind de sgomotul uneĭ împuşcăturĭ crâncene ce venea despre pichet.

„Uimirea ţinu numaĭ o clipeală:

— „La pichet, strigarăm noĭ de o dată, Radu e în pri mejdie.

„Alergarăm în cea maĭ mare fugă, dar ne oprirăm îndată fiind înăbuşiţĭ de un fum gros ce isbucni de o dată şi pe care vêntul îl făcea să năzuiască spre noĭ; astă întêmplare ne făcu să cotim la drépta şi să apucăm pe altă cale, adică să întârziem. Indată ce ieşirăm într'un luminiş stăturăm în faţă împietriţĭ de groaḑa cea maĭ înfiorătóre căcĭ ce vĕḑurăm era înspăimêntător! Treĭ-ḑecĭ şi maĭ bine de başĭbuzucĭ urîţĭ ca necuratul şi învăscuiţĭ de fum şi sânge descărcaŭ salve după salve spre pichetul nostru ce ardea, şi din acel pichet eşea câte o bubuitură care 'şĭ culca la pămênt omul, dar nu se repeta aşa de des ca să împuţineze numĕrul duşmanilor într'un chip simţitor. Era Radu care baricadat în cămara de jos a pichetuluĭ trăgea după fereastră în grosul duşmanilor şi isbea numaĭ în carne pe când eĭ isbeaŭ în zidul de gard şi în bârne.

„Noĭ 'ĭ-am fi fost de mare ajutor daca am fi avut la noĭ puscile soldăţeştĭ şi gibernele, dar din nenorocire nu aveam de cât puscile de vênat şi sburăturĭ şi aşchiĭ de glónţe bune pentru dropiĭ dar nefolositóre pentru pieile de teletin ale başibuzucilor.

„Ce să ne facem?

„Să ne aruncăm orbeşte în mijlocul flacărilor? era o ne_socotinţă nefolositóre, păgâniĭ fiind destul de numeroşĭ şi bine armaţĭ şi aprovisionaţĭ; să stăm cu mâinile în sîn? érăşĭ cu neputinţă căcĭ nu ne rĕbda inima nicĭ nu ne lăsa cugetul; ne hotărîrăm dar a ne jertfi viaţa pentru camaradul nostru dar a ne-o vinde cu fo os, adică d'a alerga la un şiretlic care să bage spaima în Turcĭ şi s 'ĭ pue pe gónă de s'o putea. Ion era musicant şi avea atêrnat după gât cornul luĭ pe care îl luase ca să mĕ cheme daca s'ar fi întêmplat să mĕ rătăcesc în vremea vênatoriĭ. Intrarăm binişor iar în rogoz spre partea despre uscat şi trâmbiţaşul începu să sune din corn şi apoĭ să ne înprăsciem şi să

descărcăm armele în vênt numaĭ cu iarbă ca să facem pe păgânĭ să crédă că'ĭ sosesce luĭ Radu ajutoare numeróse.

„Intr'adevĕr Turciĭ audind sgomotul aşa credu; se speriară, încetară focurile şi o luară la sănătósa spre şaică care era trasă la mal, dar din nenorocire cădu şi Radu într'astă cursă. El credu c'a sosit Muşat cu ajutóre numeróse şi numaĭ de cât deschise uşa şi eşi din pichet ca să se ia în góna fugarilor. Turciĭ vĕdênd că nimenĭ afară de un singur om nu ese la iveală şi detunăturile armelor ce eşiaŭ din rogoz nu le pricinuia nicĭ un rĕŭ, se întórse înapoĭ ruşinaţĭ şi năvăliră spre nenorocita santinelă română cu hangerele destecate.

„El nevĕdêndu-se ajutorat de nimenĭ, voi să se întórcă înapoĭ în pichet, dar de o dată fragila clădire care arsese până aci sus se surpă de o dată şi se făcu o grămadă de spuză şi cărbunĭ.

Atuncĭ Radu întórse cu curagiŭ faţa spre duşman hotărît d'a se apăra cu baioneta până la cea din urmă picătură de sânge, însă vicleniĭ başibuzucĭ ghicindu'ĭ gândul descărcară o salvă în jos pe pământ, căcĭ în piept altă salvă dată maĭ nainte nu'l nemerise şi printre Turcĭ se lăţise deja credinţa că Curcaniĭ Românĭ sunt dreşĭ şi glónţele nu se lipesc de pieptul lor. Astă salvă avu efectul dorit. Radu scóse un ţipĕt şi se rostogoli în ţĕrînă într'un lac de sânge. Turciĭ atuncĭ năvăliră spre el cu iataganele în mână, dar vitédul copil al ósteĭ Române, fără să'şĭ piardă cumpĕtul, nesocoti durerea şi primejdia de mórte, luă puşca în mână şi tărîndu-se în genuchĭ se sluji cu ea ca o măciucă şi păli dintr'o lovitură duoĭ başibuzucĭ şi îşĭ vêndu scump viaţa.

„El un singur băeţandru fară de instrucţiune militară, şi cu piciórele sdrobite trămise morţiĭ şése neferĭ, însă puteile 'ĭ slăbiră, numĕrul birui bărbăţia românéscă şi oşténul vitéz cădu pe spate. Atuncĭ păgâniĭ beţĭ de sânge, în loc d'a se închina cu respect înaintea aceluĭ viteaz fără de sémĕn, ridicară iataganele în sus, şi santinela română per-

dută în smârcurile Dunării cădu fară de viaţă făcută mii şi mii de ciopăţi.

„Atunci eŭ nu maĭ putuĭ răbda, uitaiŭ propriea mea siguranţă şi năvăliiŭ cu gura pusciĭ de vânĕtóre înainte şi intraiŭ în mijlocul păgânilor; Ion mĕ urmă cântând mereŭ din corn, dar din norocire pentru noĭ Turciĭ vĕdêndu-ne şi credênd că sîntem sumedenie, dătură dosul spre şaică, intrară într'însa, în întru, o împinse la larg şi maĭ aruncară spre noĭ o ultimă salvă.

Ion primi descărcarea armelor turceştĭ drept în piept ceea ce îl facu să cază jos ca trăsnit şi eŭ dobândiiŭ o rană nu tocmaĭ primejdioasă în umĕrul drept, care cu tóte acestea din pricina sguduitureĭ mĕ facu să cad în nisip leşinat.

X.

Când mĕ desteptaiŭ eram departe de pichet, într'o cămară din tactul sub-prefectureĭ unde mĕ îngrijea medicul plăşiĭ. Muşat îmĭ spusese că peste un ceas după luptă soşise însoţit de şeapte ómenĭ cu ordin d'a ridica postul de gardă şi nu găsi de cât un moşoroiŭ de cenuşe, santinela mórtă la postul sĕŭ şi lângă el doĭ rănițĭ leşinaţĭ, eŭ şi Ion care fusese numaĭ contusionat în mijlocul coşiuluĭ pieptuluĭ de isbitura cornuluĭ în care nemerise glónţele turcescĭ.

„Iată, fraţilor, cele d'ântêiŭ jertfe ale resbeluluĭ Independenţeĭ Românieĭ. Ţineţĭ minte şi nu uitaţĭ nicĭ odată asemenea bărbăţie şi când veţĭ fi în primejdie aduceţi-vĕ aminte de faptele luĭ Radu de la Polideştĭ.

FINE

TABLA DE MATERII

